ILLVSTRIS VIRI THOMAE Mori, Regni Britaniarum Cancellarij.

DE OPTIMO REIPVBLICAE STATV, DEQVE NOVA INSULA Vtopia,

LIBRI DVO:

HAC POSTREMA EDITIONE Superiorum iussu emendati.

AD ILLVSTRISSIMVM Senatus Mediol. Præsidem D.D. Iulium Arcsium.

Mediolani, Apud Io. Bapt. Bidellium 1620.

HEXASTICON ANEMOLII poëte laureati, Hythlodæi ex sorore nepotis in Vtopiam insulam.

Vtopia priscis dicta, ob infrequentiam,
Nunc ciuitatis æmula Platonica,
Fortasse victrix, nam quod illa literis
Delineauit, hoc ego vna præstiti.
Viris, & opibus, optimisque legibus)
Eutopia merito sum vocanda nomine.

Imprimatur
Fr. Pa. Egid. Comiss. S. Officij Mediolani.
Die 6. Iunij 1620.
Gulielmus Vidonus Præpositus Sancti Nazarij, pro Illustrissimo Domino Cardinali Archiepiscopo.
Vidit Saccus, pro Excellentiss. Senatu.

ILLVSTRISSIMO
D. IVLIO ARESIO
SENATVS MEDIOL.
PRÆSIDI AMPLISS.

Io. Baptista Bidellius F.

MAgno meo bono mihi venit in manus, Illustriss. Præses, libellus hic, paruus quidem corpore, sed sapientia grandis, à Thoma Moro ingenij amœnissimi viro, eleganti stylo ac leporis pleno conscriptus, qui Reip.

bene temperatæ formam, ad Platonis imitationem, sub nomine Insulæ Vtopiæ, politiæ studiosis hxhibuit. Simul vt vidi, cogitatio subijt animum, tibi à me opus excusum, mihi à te patrocinium operis deberi. Quàm similis tu Moro, tui Morus? Doctrinis eloquentia conditis ille floruit: Tu scientia iuris cum vi persuadendi splendescis. Ille probitate præstitit æqualibus suis: tu virtutibus illuminas æquales tuos. Thomas rerum gerendarum peritus: Iulius rebus præclare gestis exercitatus. Morus deniq. supremi Cancellarij munus in Angliæ regno cum laude sustinuit: Aresius Senatui Insubriæ, quæ regno propemodum æquatur, cum omnium commendatione præsidet. Quid quòd in regio consilio arcanorum, quæ ad rem publicam siue

in

in pace, sive in bello pertinent; locum habes honestissimum? Tua plurimum intererit in consilio dando nosse, quæ ludendo vera dixit; obseruasseq. monita & præcepta, quæ per iocum serio dedit rectoribus prouinciarum, vir ille perinsignis in vtraq. fortuna, qui tandem pro tuenda Catholica Religione, fortiter occubuit. Tua vero tutela mihi, tantum thesaurum publicæ restituenti debetur; quòd nemo sit in hoc Mediolanensi typographorum collegio, qui plus, aut tuam beneuolentiam affectet, aut dignitatem reuereatur, aut virtutes suspiciat ac prædicet. Vale diu Regi, Senatui, clientibus. è typographeo kal. Iulijs cIↄ.Iↄc.xx.

THOMAS MORVS PETRO ÆGIDIO S.D.

PVdet me propemodum, chariſſime Petre Ægidi, libellum hūc de Vtopiana Republica, poſt annū fermè ad te mittere, quem te non dubito, intra ſeſquimenſem expectaſſe: quippe quū ſcires mihi demptum in hoc opere inueniendi laborem, neq; de diſpoſitione quicquam fuiſſe cogitandum, cui tātum erant ea recitanda, quæ tecum vnà pariter audiui narrantem Raphaelem. quare nec erat quod in eloquendo laboraretur, quando nec illius ſermo potuit exquiſitus eſſe, quum eſſet primum ſubitarius, atque extemporalis, deinde hominis, vt ſcis,

non perinde Latine docti quã Græce, & mea oratio quanto accederet propius ad illius neglectam simplicitatem, tanto futura sit propior veritati cui hac in re soli curam, & debeo, & habeo. Fateor mi Petre, mihi adeo multum laboris ijs rebus paratis detractum, vt penè nihil fuerit relictum. alioquin huius rei, vel excogitatio, vel œconomia potuisset ab ingenio, neque infimo, neque prorsus indocto postulare, tum tẽporis nonnihil tum studij. Quod si exigeretur, vt disertè etiam res, nõ tantum vere, scriberetur, id vero à me præstari, nullo tempore, nullo studio potuisset. Nunc vero quum ablatis curis ijs, in quibus tantum fuit sudoris exhauriendum, restiterit tantum hoc, vti sic simpliciter scriberentur audita, nihil erat negotij. Sed huic tamen, tam nihilo negotij peragendo, cætera negotia mea minus ferè, quàm nihil temporis reliquerunt. Dum causas forenseis assiduè alias ago, alias audio, alias arbiter finio, alias iudex dirimo, dum hic officij causa visitur, ille negotij. Dum foris totum fermè

diem

diem alijs impartior, reliquũ meis, relinquo mihi, hoc est litteris, nihil. Nempe reuerso domum, cum vxore fabulandum est, garriendum cũ liberis, colloquendum cum ministris. Quae ego omnia inter negotia numero, quando fieri necesse est (necesse est autem, nisi velis esse domi tuae peregrinus,) & danda omnino opera est, vt quos vitae tuae comites, aut natura prouidit, aut fecit casus, aut ipse delegisti, ijs vt te quàm iucundissimum compares, modo vt ne comitate corrumpas, aut indulgentia ex ministris dominos reddas. Inter haec, quae dixi, elabitur dies, mensis, annus. Quando ergo scribimus? Nec interim de somno quicquam sum loquutus, vt nec de cibo quidem, qui multis non minus absumit temporis, quàm somnus ipse, qui vitae absumit fermè dimidiũ. At mihi hoc solũ temporis adquiro, quod somno ciboq; suffuror, quod quoniam parcum est, lente, quia tamen aliquid, aliquando perfeci, atq; ad te mi Petre transmisi Vtopiam, vt legeres, & si quid effugisset nos, vti tu admoneres. Quanquam enim

non hac parte penitus diffido mihi (qui vtinam sic ingenio atq; doctrina aliquid essem, vt memoria non vsquequaq; destituor) non vsqueadeo tamen confido, vt credam nihil mihi potuisse excidere. Nam & Ioannes Clemens puer meus, qui adfuit, vt scis, vnà, vt quem à nullo patior sermone abesse, in quo aliquid esse fructus potest, quoniam ab hac herba, quæ & Latinis litteris, & Græcis cœpit eniresċere, egregiam aliquando frugem spero, in magnã me conieeit dubitationem. Siquidem quum, quantum ego recordor, Hythlodæus narrauerit Amauroticum illum põtem, quo fluuius Anydrus insternitur, quingentos habere passus in longum, Ioannes meus ait detrahendos esse ducentos, latitudinem fluminis haud supra trecentos ibi continere. Ego te rogo, rem vt reuoces in memoriã. Nam si tu cum illo sentis, ego quoque adsentiar, & me lapsum credam. sin ipse non recolis, scribam, vt feci, quod ipse recordari videor mihi. nam vt maxime curabo, ne quid sit in libro falsi, ita si quid sit in ambi-

Nota Theologicè dicit

gno,

guo, potius mendacium dicam, quã mentiar, quod malim bonus esse, quàm prudens. Quanquam facile fuerit huic mederi morbo, si ex Raphaêle ipso, aut præsens sciscitêris, aut per litteras, quod necesse est facias, vel ob alium scrupulum, qui nobis incidit, nescio mea ne culpa magis, an tua, an Raphaêlis ipsius. Nam neque nobis in mentem venit quærere, neque illi dicere, qua in parte noui illius orbis Vtopia sita sit. Quod non fuisse pretermissum sic, vellem profecto mediocri pecunia mea redemptum, vel quod subpudet me nescire, quo in mari sit insula, de qua tam multa recenseam, vel quod sunt apud nos vnus, & alter, sed vnus maxime, vir pius, & professione Theologus, qui miro flagrat desiderio adeundæ Vtopiæ, non inani, & curiosa libidine collustrandi noua, sed vti religionem nostram, feliciter ibi cœptam, foueat atque adaugeat. Quod quo faciat rite, decreuit ante curare, vt mittatur à Pontifice, atq; adeo vt creetur Vtopiensibus Episcopus, nihil eo scrupulo retardatus, quod hoc antistitium

Ferentius inter mẽtiri, & mendacium dicere.

stitium fit illi precibus impetrandũ. Quippe sanctum ducit ambitum, quem non honoris, aut quæstus ratio, sed pietatis respectus pepererit. Quamobrem te oro mi Petre, vti aut præsens, si potes commode, aut absens per epistolã, compelles Hythlodæum, atque efficias, ne quicquam huic operi meo, aut insit falsi, aut veri desideretur. Atque haud scio, an præstet ipsum ei librũ ostendi. Nam neque alius æque sufficit, si quid est erratum, corrigere. neq; is ipse aliter hoc præstare potest, quã si quæ sunt à me scripta, perlegerit. Ad hæc: fiet vt hoc pacto intelligas, accipiat ne libenter, an grauatim ferat, hoc operis à me conscribi. Nempe si suos labores decreuit ipse mandare litteris, nolit fortasse me: neq; ego certe velim, Vtopiensium per me vulgata republica, florem illũ gratiamque nouitatis historiæ suę præripere. Quanquam, vt vere dicam, nec ipse mecũ satis adhuc constitui, an sim omnino editurus. Etenim tam varia sunt palata mortalium, tam morosa quorundam ingenia, tam ingrati animi, tam ab-

Sanctus ambitus.

Ingrata hominũ iudicia.

surda

surda iudicia, vt cum ijs haud paulo felicius agi videatur, qui iucundi atque hilares, genio indulgent suo, quàm qui semet macerant curis, vt edant aliquid, quod alijs, aut fastidientibus, aut ingratis, vel vtilitati possit esse, vel voluptati. Plurimi litteras nesciunt, multi cõtemnunt. Barbarus vt durũ reijcit, quicquid non est planè barbarum. Scioli aspernantur vt triuiale, quicquid obsoletis verbis non scatet. Quibusdam solum placent vetera, plerisq; tantum sua. Hic tam tetricus est, vt non admittat iocos. hic tam insulsus, vt non ferat sales: tam simi quidam sunt, vt nasum omnem, velut aquam ab rabido morsus cane, reformident. adeo mobiles alij sunt, vt aliud sedentes probẽt, aliud stantes. Hi sedent in tabernis, & inter pocula de scriptorum iudicant ingenijs, magnaque cum autoritate condemnant vtcunque libitum est, suis quenque scriptis, veluti capillicio vellicantes, ipsi interim tuti, & quod dici solet, ἔξω βέλους. quippe tam leues, & abrasi vndique, vt ne pilum quidem habeant boni viri, quo

Simos vocat homines nullo naso.

Prouerbium.

quo

quo possint apprehendi. Sunt præterea quidam tam ingrati, vt quum impense delectentur opere: nihilo tamen magis ament autorem. non absimiles inhumanis hospitibus qui quum opiparo conuiuio prolixe sint excepti, saturi demum discedunt domum, nullis habitis gratijs ei, à quo sunt inuitati. I nunc, & hominibus tam delicati palati: tam varij gustus: animi preterea tam memoris, & grati, tuis impensis epulum instrue. Sed tamen mi Petre, tu illud age, quod dixi, cũ Hythlodæo. postea tamen integrum erit hac de re consultare denuo. Quanquam si id ipsius voluntate fiat, quandoquidem scribendi labore defunctus, nunc sero sapio. quod reliquum est de edendo, sequar amicorum consilium, atque in primis tuum.

Mira collatio.

Vale dulcissime Petre Ægidi cum optima coniuge. ac me vt soles, ama, quando ego te amo etiam plus quam soleo.

GVILIELMVS
Budæus Thomæ Lupſeto Anglo S.

GRatiam ſanæ ingentem à nobis iniiſti Lupſete adoleſcentum doctiſſime, qui me porrecta mihi VTOPIA THOMÆ MORI, ad iucundiſſimæ ſimul, & vſui futuræ lectionis intentionem auertiſti. Nã cum à me dudum precibus id contendiſſes, id quod meapte ipſe ſponte magnopere exoptaturus eram, vt THOMÆ LINACRI medici vtraque lingua præſtantiſſimi libros ſex de ſanitate tuenda legere, quos ille ex Galeni monumentis latinitate nuper ita donauit, vel quibus ipſe potius latinitatem, vt ſi omnia eius autoris opera (quæ ego inſtar omnis medicinæ eſſe puto) latina tandem fiant, non magnopere tum medicorum ſchola Græcæ linguæ cognitionem deſideratura videatur. eum librum ex ſchedis LINACRI tumultuaria lectione ita percurri (quarum mihi vſum tantiſper

à te indultum summi loco beneficij duco) vt ea lectione multum me profecisse existimem, sed ex libri editione, quæ nunc à te sedulo procuratur in officinis huius vrbis, ego maiorem etiam profectum mihi spondeam. Hoc nomine cum me tibi obstrictum esse fatis crederem, ecce tu mihi velut prioris beneficij vel appendicem vel auctarium VTOPIAM illam MORI donasti, hominis in primis acris, ingenioque amœno, & in rerum humanarum æstimatione veteratoris. Eum librum cum ruri in manibus cursitando, satagendo, operis imperitando haberem (partim enim nosti, partim audisti, villaticis me negocijs alterum iam hunc annum multum operæ impendisse) vsque adeo eius lectione affectus sum, cognitis, & perpensis Vtopinorum moribus, & institutis, vt penè rei familiaris procurationem intermiserim, atq; etiam abiecerim, cum nugas esse viderem artem omnem, industriamque œconomicam, omnino curam census ampliatricem. quæ tamen ipsa omne genus mortalium

velut

velut œstro quodam intestino, & congenito exagitari nemo est, qui non videat, & intelligat. vt legitimarum, propè dixerim, & ciuilium artium ac disciplinarum eum esse scopum, fateri necesse sit, vt tam liuida quam accurata solertia alter ab altero, qui cum ciuilitatis ius ei, & interdum gentilitatis intercedit, quippiam semper abducat, abstrahat, abradat, abiuret, exprimat, extundat, exculpat, extorqueat, excutiat, excudat, subducat, suffuretur, suppilet, inuolet, legibusq; partim conniuentibus, partim autoribus auferat, & interuertat. Id adeo magis in ijs gentibus apud quas iura quæ ciuilia, & pontificia vocantur, amplius in vtroque foro valēt. Quorum moribus, & institutis eam inualuisse opinionem nemo non videt, vt homines cautionum prudētes vel captionum potius, & inconsultorum ciuium aucupes, & formularum, id est, excipularum opifices, ac pactilis iuris callentissimi, & litium concinnatores iurisq; cōtrouersi, peruersi, inuersi, consulti, antistites esse iustitiæ æquitatisque

exīsti-

existimentur, soliq; digni qui de æquo, bonoq; responsitent, atq; etiã (quod maius est multo) qui cum imperio, ac potestate statuant, quid vnumquenque habere, quid non habere, quatenus quam diuq; liceat halucinantis id vtique sensus communis iudicio. quippe cum plerique hominum crassis ignorantiæ lemis cæcutientes, tam æquissimam ferè causam vnumquẽque putemus habere quàm maximè ius postulat, aut iure subnixus est. Cum si ad veritatis normam, & ad simplicitatis Euangelicæ præscriptum exigere iura velimus, nemo sit tam stupidus quin intelligat, nemo tam væcors quin fateatur si vrgeas, tam ius, & fas hodie ac iamdiu in sãctionibus pontificijs, & ius atque æquum in legibus ciuilibus, & principum placitis dissidere, quàm CHRISTI rerum humanarum conditoris instituta, eiusque discipulorum ritus, ab eorum decretis, & placitis, qui Crœsi, & Midæ aceruos bonorum finem esse putant, & felicitatis cumulum, adeo si iustitiam finire nũc velis, quomodo priscis autoribus pla-

placuit, quæ ius suum vnicuique tribuat, vel nullibi eam in publico inuenias, vel (si dicere id mihi permittam) culinariam quandam dispensatricem esse, vt fateamur, necesse sit. siue nunc imperitantium mores spectes, siue ciuium inter se, & popularium affectus. Nisi vero à germana mundique æquali iustitia (quod ius naturale vocant) manasse ius id contenderint, vt quo quisque plus polleat, eo etiam plus habeat: quo autem plus habeat, eo plus eminere inter ciues debeat. quo fit vt iam iure gentium receptum esse videamus, vt qui, nec arte, nec industria memorabili iuuare ciues suos, & populares possunt, si modo pactiles illos nexus, & contractiles nodos teneant, queis hominum patrimonia obstringuntur, quosque vulgus ignarum, hominesque literis humanioribus dediti ac procul foro, animi causa, aut veritatis indagandæ ergò agentes, partim Gordij vincula esse ducunt, partim circulatoria, nec magnopere miranda, ij millenorum ciuium censum, & sæpe singularum ciuitatum, aut

etiam

etiam ampliorem habeant. ijdemque tum locupletes, tum frugi homines, tum magnifici conquisitores honorifice vocitentur. Quippe ijs seculis, ijs institutis, ijs moribus, in ijs gentibus, quæ id ius esse statuerunt, vt tam summa fide, atq; autoritate quisq; sit, quàm maximis opibus penates suos architectatus est, ipse, hæredesque eius, idque eo magis atque magis, quo eorum adnepotes, horumque rursus âbnepotes patrimonia à maioribus parta, luculentis certatim accessionibus cumulauerint, id est, quo longius latiusque confines, affines, cognatos, consanguineosq; summouerint. At vero CHRISTVS possessionum conditor, & moderator, Pythagoricam communionem, & charitatem inter asseclas suos relictam, luculento sanxit exemplo, damnato capitis Anania ob temeratam communionis legem. VTOPIA vero insula, quam etiam VDEPOTIAM appellari audio, mirifica vtique sorte (si credimus) Christianos vero ritus, ac germanam ipsam sapientiam publice, priuatimque hausisse perhibetur,

tur, intemeratamque ad hunc vsq; diem seruasse, vtpote quę tia diuina instituta, hoc est, bonorum malorumq; inter ciues æqualitatem, seu malis ciuilitatem numeris omnibus suis absolutam,& pacis ac tranquillitatis amorem constantem, ac pertinacem, & auri argentique contemptum consertis (vt aiunt) manibus retinet, tria (vt ita loquar) euerricula omnium fraudum, imposturarum, circumscriptionum, versutiarum,& planicarum improbitatum. Superi suo nomine facerent,vt hæc tria VTOPIANÆ legis capita trabalibus clauis firmæ, ac ſtatæ persuasionis in sensibus omniū mortalium figerentur, protinus superbiam, cupiditatem, contentionem væsanam, atque alia penè omnia vulnifica Stigij aduersarij tela concidere languereque videres, iurisque illam voluminum vim immensam tot eximia solidaque ingenia ad libitinam vsque detinentia, vt cassa, & vacātia teredinibus permitti,aut inuolucris officinarum dicari. Proh diui immortales, quænam Vtopianorum sanctitas eam diui-

diuinitus beatitudinē emereri potuit, vt auaritia, & cupiditas in eam vnam insulam irrumpere, aut irrepere tot seculis non potuerint, nec inde iustitiam cum pudore proteruitate sua impudentiâque explodere, & exigere. Deus nunc optimus maximus tam benigne cum ijs prouincijs egisset, quæ ab eius sacratissimo nomine cognomentum retinent & amplectuntur: certe auaritia tot mentes alioquin egregias arduasque deprauans, & pessundans, semel hinc facesseret, & aureum seculum Saturniumque rediret. Hic enimuero periculum esse quispiam autumarit, ne forte Aratus, & poëtę prisci opinione falsi fuerint, qui Institiam è terris decedentem in signifero circulo collocauerunt. restitisse enim eam in Vtopia insula necesse est, si Hythlodęo credimus, nec dum in cœlum peruenisse, verum ego Vtopiam extra mundi cogniti fines sitam esse percunctando cōperi, insulam nimirum fortunatam, Elysijs fortasse campis proximā, nam Hythlodæus nondū situm eius finibus certis tradidit, (vt Morus ipse testatur

tur

tur)multas quidem ipsam in vrbes distractam, sed vnam in ciuitatem coëuntes, aut conspiranteis, nomine Hagnopolin, suis vtique ritibus bonisq; acquiescentem innocentia beatam, cœlestem quodam modo vitam agentem, vt infra cœlum, sic supra mūdi huius cogniti colluuionem. Quę in tot mortalium studijs, vt acribus, & incitatis sic inanibus, & irritis turbide, & æstuose in præcipitium rapitur. Eius igitur insulæ cognitionem THOMÆ MORO debemus, qui beatæ vitæ exemplar, ac viuendi præscriptum ætate nostra promulgauit, ab Hythlodæo, vt ipse tradit, inuentum, cui omnia fert accepta, qui vt Vtopianis ciuitatem architectatus sit, ritusque illis, & instituta condiderit, id est, beatæ vitæ argumentum nobis inde mutuatus sit, & importarit. MORVS certe insulam, & sancta instituta stilo orationeque illustrauit, ac ciuitatem ipsam Hagnopolitanorum ad normam regulamque expoliuit omniaque ea addidit, vnde operi magnifico decor venustasque accedit, & autoritas.

etiam

etiam si in ea opera nauanda sibi tantum partes structoris vendicauit. videlicet religio fuit maiores sibi partes in eo opere sumere, ne Hythlodæus iure queri posset gloriam sibi à Moro præcerptam, præfloratamque relinqui, si quãdo suos ipse labores literis mandare cõstituisset. Εὐλαβουμένου δῆθεν αὐτοῦ, μὴ Ὑθλόδαιος αὐτὸς ὁ τῇ Οὐδεποτίᾳ γε νήσῳ ἐμφιλοχωρῶν ἐπιφανείς ποτε δυσχεράνειε καὶ βαρύνοιτο ταύτην ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ τοῦ γε ἐγκαταλιπόντος αὐτῷ προαπηνθισμένον τὸ κλέος τοῦ εὑρέματος τούτου. οὕτω γὰρ πεπεῖσθαι, πρὸς ἀνδρῶν ἐστὶν ἀγαθῶν τε καὶ σοφῶν. Moro autem homini per se graui, & autoritate magna subnixo, fidem planè vt habeam, efficit Petri Ægidij Hantuerpiensis testimonium, quem virum nunquam coram à me cognitum (mitto nunc doctrinæ, morumque comendationem) eo nomine amo quod clarissimi viri ac de literis sacris, profanis, omneque genus meritissimi, amicus est iuratissimus qui cum etiam ipso iamdiu societatem amicorum contraxi litteris vltro citroque obsignatis. Vale Lupsete

sete mi dilectissime, & LINACRVM Britannici nominis columen (quod quidem ad literas bonas attinet) non magis iam vestrum (vt spero) quam nostrum, verbis meis saluta vel coràm vel epistola internuncia, idque primo quoque tẽpore. is enim vnus est paucorum, quibus me perlubens approbarim, si possim, cum, & ipse coràm hic agens mihi se summe, Ioannique Ruellio amico meo, studiorumque conscio probauerit, & eius excellentem doctrinam, exactamque diligentiam in primis suspiciam, æmularique contendam. Velim etiam vt MORO salutem vnã, & alteram mandato meo, vel mittas vt dixi, vel dicas. quem virum in Mineruæ sacratius album iamdiu opinione mea, sermoneque meo relatum, de Vtopia noui orbis insula summe, & amo, & veneror. Eius enim historiam ætas nostra, posteræque ætates habebunt velut elegantium vtiliumque institutorum seminarium, vnde translatitios mores in suam quisque ciuitatem importent, & accomodent. Vale, Parisijs: pridie Cal. August.

HIERONYMVS BVSLIDIUS Thomæ Moro S. D.

NOn sat fuit ornatissime More, olim omnem curam, operam, studium in tulisse in rem, & commodum singulorum, nisi vel ea (quę tua pietas, & liberalitas est) conferres in vniuersum, ratus hoc (tuum qualecunque foret) beneficium, eò maiorem hinc mereri fauorem, venari gratiam, aucupari gloriam, quanto illud, & latius propagatum, & in plures distributum pluribus esset profuturum. Quod, & si alias semper pręstare contenderis, tamen id maxime es nuper mira felicitate adsecutus, scilicet pomeridiano illo sermone abs te in literas relato. Quem de recte, & bene constituta (ab omnibus expetenda) Vtopiensium Rep. edidisti. In cuius pulcherrimi instituti felici descriptione nihil est, in quo vel summa eruditio, vel absoluta rerum humanarũ peritia desiderari possit. Quando ea quidem

quidem ambo in illo tanta paritate, & æquabili congressu concurrunt, vt neutro alteri herbam porrigente, vtrunque æquo Marte de gloria contendat. Tam siquidem multifaria polles doctrina, rursum tam multa, eaque certa rerum peritia, vt prorsus expertus affirmes quicquid scripseris, doctissime scribas, quicquid affirmandum destinaueris. Mira profecto, raraque felicitas, ac planè eo rarior, quo magis ipsa sese inuidens plurimis, non præbet nisi raris. Maxime ijs, qui sicut candore velint, ita eruditione sciant, fide queant, autoritate possint tam pie, recte, prouide in commune consulere, sicut tu iam facis probe, qui quod non solum tibi, verum etiam toti te gentium orbi existimas, operæ precium duxeris hoc tuo pulcherrimo merito, vel totum ipsum orbem demereri, quod præstare alia ratione neq; rectius, neq; melius potuisses, quàm ipsis mortalibus ratione pollentibus, eam Reip. ideam, eam morum formulam, absolutissimumque simulacrum præscribere, quo nullo vnquam in orbe

visum sit, vel salubrius institutum vel magis absolutum, vel quod magis expetendum videatur, vtpote multo quidem præstante atque longo post se interuallo relinquente, tot celebratissimas, tantopere decantatas Lacedæmoniorum, Atheniensium, Romanorum respublicas. Quæ si ijsdem essent auspicijs auspicatæ, ijsdem (quibus hæc tua Resp.) institutis, legibus, decretis, moribus moderatæ, profecto hæ nondum labefactatæ, & solo æquatæ, iam proh dolor citra spem omnem instaurationis extinctæ iacerent. Sed contra, incolumes adhuc, beatæ, felices, fortunatissimę agerent. Interim rerum dominæ, suum late imperium terra marique sortitæ. Quarum quidem rerum publicarum, tu miserandam miseratus sortem, ne aliæ itidem (quæ hodie rerum potitæ summum tenent) parem sustinerent vicem, prospicere voluisti, scilicet hac tua absolutissima republica, quæ non tam in condendis legibus, quàm vel pro beatissimis magistratibus formandis maxime elaborauit. Nec id quidem ab

re,

re, quando alioqui sine illis omnes (vel optimæ) leges, si Platoni credimus, mortuæ censerentur. præsertim ad quorum magistratuum simulacrum, probitatis specimen, exemplar morum, iustitiæ imaginem, totus status, & rectus tenor cuiusuis absolutæ Reip. sit effingendus. In quo in primis concurrant, prudentia in optimatibus, fortitudo in militibus, temperantia in singulis, iustitia in omnibus. Quibus quum tua (quã tantopere celebras) respublica sit tam pulcherrime, vt liquet, composita, nõ mirum si hinc veniat, non solum multis timenda, sed & cunctis gentibus veneranda, simul omnibus seculis prædicanda. Idque eo magis, quod in ea omnis proprietatis contentione sublata, nulli sit quippiam proprij. Cęterum in rem ipsam communem, communia sunt omnibus omnia. Adeo vt omnis res, quæuis actio seu publica, seu priuata, non ad multorum cupiditatem, non ad paucorum libidinem spectet, sed ad vnam iustitiã, æquabilitatem, communionem sustinendam (quantulacunque sit) tota re-

ra referatur. Quo illa integre relata, omnis materies, fax & fomes, ambitus, luxus, inuidentiæ, iniuriæ facessat, necesse est. In quę nonnunquam, aut priuata rerum possessio, aut ardens habendi sitis, omniumq; miserrima rerum ambitio, mortales (vel reluctantes) protrudit, maximo suo, idq; incomparabili, malo. Quando hinc sæpenumero dissensiones animorum, motus armorũ, & bella plusquam ciuilia derepente oriantur. Quibus nõ solum florentissimus status beatissimarum Rerumpub. funditus pessundatur, verum illarum olim parta gloria, acti triumphi, clara trophæa, totiesque opima spolia, deuictis hostibus relata, penitus obliterantur. Quod si in his hęc nostra pagina minorẽ forte, ac velim, fidẽ fecerit, certe in promptu aderunt testes, ad quos te relegẽ, locupletissimi, videlicet tot, & tantę olim vastatæ vrbes, dirutę ciuitates, prostratæ Resp. incensi, & cõsumpti vici, quorum vti hodie vix vllæ tantæ calamitatis reliquiæ, aut vestigia visuntur, ita nec nomina illorũ vlla, quãtumuis vetus, & longe dedu-

cta

cta historia, sat probe tenet. Quas quidem insigneis clades, vastationes, euersiones, ceterasq; belli calamitates, nostræ (si quæ sint) Resp. facile euaserint, modo ad vnam Vtopiensium reipublicæ normam sese ad amussim componentes, ab ea ne transuersum quidem, vt aiunt, vnguem recedant. Quod sic demum præstantes, tandem re ipsa cumulatissime agnoscent, quantum hoc tuũ in se collatum beneficium profuerit, maxime quo accedente didicerint, suam Remp. saluam, incolumem, triumphantem seruare. Proinde tantum tibi suo præsentissimo seruatori debituræ, quantum is haud iniuria promeretur, qui nõ tantum aliquem è republica ciuem, sed vel ipsam totam Rempub. seruarit. Interea vale, ac feliciter perge, nonnihil vsque meditari, agere, elaborare, quod in Rempub. collatum, illi perpetuitatem, tibi immortalitatem addat. Vale doctissime, & idem humanissime More, tuæ Britanniæ, ac nostri huius orbis decus. Ex ædibus nostris Mechliniæ. Anno M. D. XVI.

CLARISSIMO D. HIERONYMO Buslidio Præposito Ariensi, Catholici regis Caroli à consilijs, Petrus Ægidius Antuerpiensis S. D.

SVPERIORIBVS hisce diebus ornatissime Buslidi, misit ad me THOMAS ille MORVS, te quoque teste, cui notissimus est, eximium huius ætatis nostræ decus, Vtopiam insulam, paucis adhuc mortalibus cognitam, sed dignam in primis, quàm vt plusquam Platonicam omneis velint cognoscere, præsertim ab homine facundissimo sic expressam, sic depictam, sic oculis subiectam, vt quoties lego, aliquanto plus mihi videre videar, quam cum ipsum Raphaëlem Hythlodæum (nam ei sermoni æque interfui, ac MORVS ipse) sua verba sonantem audirem. Etiamsi vir ille haud vulgari præditus eloquētia, sic rem exponeret, vt facile appareret eum nō

ea re-

ea referre, quæ narrantibus alijs didicisset, sed quæ cominus hausisset oculis, & in quibus non exiguum tempus esset versatus, homo mea quidem sententia, regionum, hominum, & rerum experientia, vel ipso Vlysse superior, & qualem octingentis hisce annis nusquam arbitrer natum, ad quem collatus Vespucius nihil vidisse putetur. Iam præterquam quod visa, quam audita narramus efficacius. aderat homini peculiaris quædam ad explicandas res dexteritas. At tamen eadem hæc quoties Mori penicillo depicta contemplor, sic afficior, vt mihi videar nonnunquam in ipsa versari Vtopia. Et hercule crediderim Raphaëlem ipsum minus in ea insula vidisse per omne quinquennium quod illic egit, quam in Mori descriptione videri liceat. Tantum hic occurrit vndique miraculorum, vt ambigam quid primum, aut potissimum admirer, felicissimæ memoriæ fidem, quæ tot res auditas duntaxat penè ad verbum reddere potuerit. an prudentiam, qua vulgo ignotissimos fon-

tes, vnde omnia reip. vel oriuntur mala, vel oriri possent bona, sic animaduertit, an orationis vim: ac facultatem qua tanta sermonis latini puritate, tantis dicendi neruis, tot res complexus est, præsertim vnus in tot publica simul, & domestica negotia distractus. Verum hęc omnia tu minus admiraris doctissime Buslidi, qui familiari etiam consuetudine penitus habes cognitum, hominem maius, ac propè diuinum hominis ingenium. In cæteris igitur nihil est, quod illius scriptis queam adijcere. Tantum Tetrastichum vernacula Vtopiensium lingua scriptum, quod à MORI discessu, forte mihi ostendit Hythlodæus apponendum curaui, præfixo eiusdem gentis alphabeto, tum adiectis ad margines aliquot annotatiunculis. Nā quod de insulæ situ laborat MORVS, ne id quidem omnino tacuit Raphaël, quāquam paucis admodum, ac velut obiter attigit, velut hoc alij seruans loco. Atque id sane nescio quo modo casus quidā malus vtriq; nostrum inuidit. siquidem cum ea loqueretur Raphaël, adierat Mo-

RVM è famulis quispiam, qui illi nescio quid diceret in aurem, ac mihi quidem tãto attentius auscultanti, comitum quispiam, clarius, ob frigus opinor nauigatione collectum, tussiens, dicentis voces aliquot intercepit. Verum non conquiescam donec hanc quoque partem ad plenum cognouero, adeo vt non solùm situm insulæ, sed ipsam etiam poli sublationem sim tibi ad vnguem redditurus, si modo incolumis est noster Hythlodæus. Nam varius de homine rumor adfertur, alij affirmant perisse in itinere. rursum alij reuersum in patriam, sed partim suorum mores nõ ferentem, partim Vtopiæ desiderio sollicitatũ, eò remigrasse. Nam quod huius insulę nomen nusquam apud Cosmographos reperiatur, pulchre dissoluit Hythlodæus ipse. Siquidem fieri potuit, inquit, vt nomen quo veteres sint vsi, postea sit commutatum: aut etiam illos hæc fugerit insula, quando, & hodie complures oriuntur terrę, priscis illis Geographis intactę. Quamquam quorsum attinet hic argumentis astruere fidem, cum

MORVS ille sit autor? Cæterum quod is ambigit de editione, equidem laudo, & agnosco viri modestiam. At mihi visum est opus modis omnibus indignum quod diu premeretur, & cum primis dignũ, quod exeat in manus hominum, idque tuo potissimum nomine commendatum orbi. vel quod MORI dotes tibi præcipuè sint perspectæ, vel quod nemo magis idoneus, qui rectis consilijs iuuet rempublicam, in qua iam annis compluribus summa cum laude versaris, tum prudentiæ, tum integritatis. Bene vale studiorum Mæcenas & huius seculi decus. Antuerpiæ. An. M.D.XVI. Cal. Nouemb.

GERARDVS NOVIOMAgus de Vtopia.

Dulcia lector amas? sunt hic dulcissima quæque,
Vtile si quæris, nil legis vtilius.
Siue vtrunque voles, vtroque hæc insula abundat,
Quo linguam exornes, quo doceas animum.

Hic

Hic fontes aperit, recti prauique disertus
Morus, Londini gloria primi sui.

CORNELIVS GRApheus ad lectorem.

Vis noua monstra, nouo dudum nunc orbe reperto?
Viuendi varia vis ratione modos?
Vis qui virtutum fontes? vis vnde malorum
Principia? & quantum rebus inane latet?
Hæc lege, quæ vario Morus dedit ille colore,
Morus Londinæ nobilitatis honor.

SER-

SERMONIS
QVEM RAPHAEL
HYTHLODÆVS

Vir eximius, de optimo reipublicæ statu habuit, liber primus, per illustrem virum Thomam Morum inclytæ Britanniarum Vrbis Londini, & ciuem, & viceccomitem.

Io. Clemens. Hythlodæus.
Tho. Morus. Pet. Ægid.

QVum non exigui mométi negocia quædã inuictissimus Angliæ Rex Henricus eius nominis octauus, omnibus egregij Principis artibus ornatissimus, cum serenissimo Castellæ Principe Carolo controuersa nuper habuisset, ad ea tractãda, componendaque oratorem me legauit in Flandriam, comitem, & collegam viri incõparabilis Cuthberti Tunstalli, quem sacris scrinijs nuper ingenti omnium gratulatione præ-

Cuthbertus Tunstallus.

ne præfecit, de cuius sane laudibus nihil à me dicetur, non quod verear ne parum sinceræ fidei testis habenda sit amicitia, sed quod virtus eius, ac doctrina maior est, quàm vt à me prædicari possit, tum notior vbiq;, atq; illustrior, quàm vt debeat, nisi videri velim solem lucerna, quod aiunt, ostendere. Occurrerunt nobis Brugis (sic enim conuenerat) hi quibus à Principe negocium demãdabatur, egregij viri omnes, in his præfectus Brugensis vir magnificus, Princeps, & caput erat; cæterum os, & pectus Georgius Temsicius Cassiletanus Præpositus, non arte solũ, verum etiam natura facundus, adhæc iureconsultissimus, tractandi vero negocij cum ingenio, tum assiduo rerum vsu eximius artifex. vbi semel atque iterum congressi, quibusdam de rebus non satis consentiremus, illi, in aliquot dies vale nobis dicto, Bruxellas profecti sunt, Principis oraculum sciscitaturi. Ego me interim (sic enim res ferebat) Antuerpiam confero. Ibi dum versor, sæpe me inter alios, sed quo non alius gratior, inuisit Petrus Ægidius

Paręmia

Petrus Ægidi⁹.

An-

Antuerpiæ natus, magna fide, & loco apud suos honesto, dignus honestissimo, quippe iuuenis haud scio doctior ne, an moratior, est enim, & optimus, & literatissimus, ad hæc animo in omnes candido, in amicos vero tam propēso pectore, amore, fide, adfectu tam syncero, vt vix vnum, aut alterum vsquam inuenias, quem illi sentias omnibus amicitiæ numeris esse conferendum. Rara illi modestia, nemini longius abest fucus, nulli simplicitas inest prudentior. Porro sermone tam lepidus, & tam innoxie facetus, vt patriæ desiderium, ac laris domestici, vxoris, & liberorum, quorum studio reuisendorum nimis quam anxie tenebar (iam tū enim plus quatuor mēsibus abfueram domo) magna ex parte mihi dulcissima consuetudine sua, & mellitissima confabulatione leuauerit. Hunc quum die quadam in templo diuæ Mariæ, quod & opere pulcherrimum, & populo celeberrimum est, rei diuinę interfuissem, atque peracto sacro, pararem inde in hospitium redire, forte colloquentem video, cum ho-

spite

ſpite quodam, vergentis ad ſenium ætatis, vultu aduſto, promiſſa barba, penula neglectim ab humero dependente, qui mihi ex vultu atq; habitu nauclerus eſſe videbatur. At Petrus vbi me conſpexit, adit ac ſalutat, reſpondere conantem ſeducit paululum, & vides inquit hunc? (ſimul deſignabat eum cum quo loquentem videram) eum inquit, iam hinc ad te recta parabam ducere. Veniſſet, inquam, pergratus mihi tua cauſa. Imò inquit ille, ſi noſſes hominem, ſua. Nam nemo viuit hodie mortalium omnium, qui tantam tibi hominum, terrarumq; incognitarum narrare poſſit hiſtoriã, quarum rerum audiendarum ſcio auidiſſimum eſſe te. Ergo, inquam, non peſſime conie ctaui. Nam primo aſpectu protinus ſenſi hominem eſſe nauclerum. Atqui, inquit, aberraſti longiſſime, nauigauit quidẽ nõ vt Palinurus, ſed vt Vlyſſes; imò velut Plato. Nempe Raphaël iſte, ſic enim vocatur gentilicio nomine Hythlodæus, & latinæ linguæ non indoctus, & græcæ doctiſſimus (cuius ideo ſtudioſior quàm Romanæ

fuit,

fuit, quoniam totum se addixerat philosophiæ: qua in re nihil quod alicuius momenti sit, præter Senecę quædam, ac Ciceronis extare latine cognouit) relicto fratribus patrimonio, quod ei domi fuerat (est enim Lusitanus) orbis terrarum contemplandi studio, Americo Vespucio se adiunxit, atque in tribus posterioribus illarum quatuor nauigationum, quę passim iam leguntur, perpetuus eius comes fuit, nisi quod in vltima cum eo non rediijt. Curauit enim atq; adeo extorsit ab Americo, vt ipse in his xxiiii. esset, qui ad fines postremæ nauigationis in Castello relinquebantur. Itaque relictus est, vti obtemperaretur animo eius, peregrinationis magis, quã sepulchri curioso, quippe cui hæc assidue sunt in ore, Cœlo tegitur, qui non habet vrnam, & vndique ad superos tantundem esse viæ. Quę mens eius, nisi deus ei propitius adfuisset, nimio fuerat illi constatura. Cęterum postquam digresso Vespucio multas regiones cum quinque Castellanorum comitibus emensus est, mirabili tandem fortuna Taprobanen

Apophthegma.

probanen

probanen delatus, inde peruenit in Caliquit, vbi repertis commode Lusitanorum nauibus, in patriam deniq; præter spem reuehitur. Hæc vbi narrauit Petrus, actis ei gratijs, quod am officiosus in me fuisset, vt cuius viri colloquium mihi gratum speraret, eius vti sermone fruerer, tantam rationem habuisset, ad Raphaëlem me conuerto, tum vbi nos mutuo salutassemus, atq; illa communia dixissemus, quæ dici in primo hospitum congressu solent, inde domum meam digredimur, ibique in horto considentes in scamno cespitibus herbeis constrato, confabulamur. Narrauit ergo nobis, quo pacto posteaquam Vespucius abierat, ipse socijque eius, qui in Castello remanserant, coueniendo atq; blandiendo cœperint se paulatim eius terrę gentibus insinuare, iamq; non innoxie modo apud eas, sed etiam familiariter versari, tum Principi cuidam (cuius & patria mihi, & nomen excidit) grati, chariquee esse, eius liberalitate narrabat commeatum, atque viaticum ipsi, & quinq; eius comitibus affatim fuis-

se

se suppeditatum, cum itineris (quod per aquam ratibus, per terrã curru peragebãt) fidelissimo Duce, qui eos ad alios Principes quos diligenter commendari petebant, adduceret. Nam post multorum itinera dierũ, oppida atque vrbes aiebat reperisse, se, ac non pessime institutas, magna populorum frequentia, respublicas. Nempe sub æquatoris linea tũ hinc atque inde ab vtroque latere, quantum ferè spatij solis orbita complectitur, vastas obiacere solitudines perpetuo feruore torridas. Squalor vndiq;, & tristis rerum facies horrida, atq; inculta omnia feris habitata, serpẽtibusq;, aut deniq; hominibus neque minus efferis quàm sint beluæ, neque minus noxijs. Cæterum vbi longius euectus sis, paulatim omnia mansuescere, cœlum minus asperum, solum virore blandum, mitiora animãtium ingenia, tandem aperiri populos, vrbes, oppida, in his assidua non inter se modo, ac finitimos, sed procul etiã dissitas gentes, terra mariq; commercia. Inde sibi natã facultatem, multas vltro citroque terras inuisendi,

quod

quod nulla nauis ad iter quodlibet instruebatur, in quam non ille, comitesq; eius libentissime admittebantur. Naues quas primis regionibus cõspexerunt, carina plana fuisse narrabat. vela consutis papyris, aut viminibus intendebantur, alibi coriacea. post vero acuminatas carinas canabea vela repererunt. omnia deniq; nostris similia. nautę maris, ac cęli non imperiti. Sed miram se narrabat inisse gratiam, tradito magnetis vsu, cuius antea penitus erant ignari. ideoq; timide pelago consueuisse sese, neq; aliàs temere, quàm æstate credere. Nũc vero eius fiducia lapidis contemnunt hyemẽ, securi magis, quàm tuti, vt periculũ sit, ne quæ res magno eis bono futura putabatur, eadem per imprudentiam magnorum causa malorum fiat. Quid quoque in loco se vidisse narrauit, & longũ fuerit explicare, neq; huius est operis institutum, & alio fortasse loco dicetur à nobis, pręsertim quicquid ex vsu fuerit nõ ignorari, qualia sunt in primis ea, quæ apud populos vsquam ciuiliter cõuiuentes animaduertit, recte prudenden-

denterque prouisa. His enim de rebus, & nos auidissime rogabamus, & ille libentissime disserebat, omissa interim inquisitione monstrorũ, quibus nihil est minus nouũ. Nam Scyllas, & Celenos rapaces, & Lestrigonas populiuoros, atque eiusce-modi immania portenta, nusquam ferè non inuenias, at sanè, ac sapiẽter institutos ciues haud reperias vbi libet. Cæterum vt multa apud nouos illos populos adnotauit perperam consulta, sic haud pauca recensuit. vnde possint exempla sumi corrigẽdis harum vrbium, nationum, gentium, ac regnorum erroribus, idonea, alio, vt dixi, loco à me commemoranda. Nunc ea tãtum referre animus est, quæ de moribus atq; institutis narrabat Vtopiensium; premisso tamen eo sermone, quo velut tractu quodam ad eius mentionem reipublicę deuentum est. Nam quum Raphaël prudẽtissime recensuisset, alia hic, alia illic errata, vtrobique certe plurima, tum quæ apud nos, quæ ve item sunt apud illos cauta sapientius, quum vniuscuiusq; populi mores atq; instituta sic teneret,

tan-

tanquam in quemcunque locum diuertisset, totam ibi vitam vixisse videretur, admiratus hominem Petrus, Miror profecto mi Raphaël, inquit, cur te regi cuipiam non adiungas, quorum neminem esse, satis scio, cui tu non sis futurus vehementer gratus, vtpote quem hac doctrina, atque hac locorum hominumq; peritia non oblectare solum, sed exemplis quoque instruere, atque adiuuare cõsilio sis idoneus, simul hoc pacto, & tuis rebus egregiæ consulueris, & tuorum omnium commodis magno esse adiumento possis. Quod ad meos attinet, inquit ille, non valde commoueor, nempe in quos medioctiter opinor me officij mei partes impleuisse. nam quibus rebus alij non nisi senes, & ægri cedunt, imò tum quoq; ægre cedunt, quum amplius retinere nõ possunt, eas res ego non sanus modo, ac vegetus, sed iuuenis quoque cognatis, amicisq; dispartiui, quos debere puto hac mea esse benignitate contentos, neq; id exigere atque expectare præterea, vt memet eorum causa regibus in seruitium dedam. Bona

verba

verba inquit Petrus, mihi visum est non vt seruias regibus, sed vt inseruias. Hoc est, inquit ille, vna syllaba plus quam seruias. At ego sic cēseo, inquit Petrus, quoquo tu nomine rem appelles, eam tamē ipsam esse viam, qua non alijs modo, & priuatim, & publice possis conducere, sed tuam quoq; ipsius conditionē reddere feliciorem. Feliciorem ne inquit Raphaël, ea via facerē, à qua abhorret animus? Atqui nunc sic viuo vt volo, quod ego certe suspicor paucissimis purpuratorum contingere. Quin satis est eorum, qui potentum amicitias ambiunt, ne magnam putes iacturam fieri, si me atque vno, aut altero mei similibus sint carituri. Tum ego, perspicuum est inquam, te mi Raphaël, neque opum esse neq; potentiæ cupidum, atq; ego profecto huius tuæ mentis hominem non minus veneror, ac suspicio, quam eorum quemuis, qui maxime rerum sunt potentes. Cæterum videberis plane rem te atque isthoc animo tuo, tam generoso, tā vere philosopho dignam facturus, si te ita compares, vt vel cum aliquo

priua-

priuatim incommodo ingenium tuum atq; industriam publicis rebus accommodes, quod nunquam tanto cum fructu queas, quanto si à consilijs fueris magno alicui principi, eiq; (quod te facturum certe scio) recta atq; honesta persuaseris. Nempe à principe bonorum malorumque omnium torrens in totum populum, velut à perenni quodam fonte promânat. In te vero tam absoluta doctrina est, vt vel citra magnum rerum vsum, porro tanta rerum perititia vt sine vlla doctrina, egregium consiliarium cuiuis regũ sis præstaturus. Bis erras, inquit ille, mi More, primum in me, deinde in re ipsa. nam neque mihi ea est facultas, quam tu tribuis, & si maximè esset, tamen quum ocio meo negocium facesserem, publicam rem nihil promoueam. Primum enim principes ipsi pleriq; omnes militaribus studijs (quorum ego neque peritiam habeo, neque desidero) libentius occupantur, quam bonis pacis artibus, maiusq; multo studiũ est quib. modis per fas, ac nefas noua sibi regna pariant, quam vti parta

ta bene administrent. Præterea quicunque regibus à consilio sunt, eorũ nemo est, qui non aut verè tantum sapit, vt non egeat, aut tantum sibi sapere videtur, vt non libeat alterius probare consilium, nisi quod absurdissimis quibusq; dictis assentiuntur, & supparasitantur eorum, quos vt maxime apud principem gratiæ, student assentatione demereri sibi. Et certe sic est natura comparatum, vt sua cuiq; inuenta blandiantur. Sic, & coruo suus arridet pullus, & suus simiæ catulus placet. Quod si quis in illo cœtu vel alienis inuidentium, vel præferentiũ sua, aliquid afferat, quod aut alijs temporibus factum legit, aut alijs fieri locis vidit, ibi qui audiunt, perinde agunt, ac si tota sapientiæ suæ periclitaretur opinio, & post illa pro stultis planè sint habendi, nisi aliquid sufficiant inuenire, quod in aliorum inuentis vertant vitio. Si cætera destituant, tum huc confugiunt, hæc nostris inquiunt, placuere maioribus, quorum prudentiam vtinam nos æquaremus. itaque hoc dicto veluti egregie perorata-

re,

re, confidunt. Tanquam magnum sit periculum, si quis vlla in re deprehendatur maioribus suis sapientior. à quibus tamē vt quicque optime consultum est, ita æquissimo animo valere sinimus. at si qua de re potuit consuli prudentius, eam protinus ansam cupide arreptam mordicus retinemus. Itaque in hæc superba, absurda, ac morosa iudicia, cum sæpe alibi, tum semel in Anglia quoque incidi. Obsecro inquam, fuisti apud nos? Fui, inquit, atque aliquot menses ibi sum versatus; nō multo post eam cladem, qua Anglorum occidētalium ciuile aduersus regem bellum, miseranda ipsorum strage compressum est. Interea multum debui reuerendissimo patri Ioanni Mortono Cantuariensi Archiepiscopo, & Cardinali, ac tum quoque Angliæ Cancellario, viro mi Petre (nam Moro cognita sum narraturus) non autoritate magis, quam prudentia, ac virtute venerabili. Etenim statura ei mediocris erat, nec ætati quanquam seræ cedens. vultus quem reuereare, non horreas. in congressu non difficilis,

ferius tamen, & grauis: libido erat asperius interdum compellãdo supplicantes experiri, sed sine noxa, quid ingenij, quam animi præsentiam quisq; præ se ferret, qua velut cognata sibi virtute, modo abesset impudentia, delectabatur, & vt idoneam ad res gerendas amplectebatur. Sermo politus, & efficax, Iuris magna peritia, ingenium incomparabile, memoria ad prodigium vsque excellens. Hæc enim natura egregia, discendo atq; exercendo prouexit. Huius consilijs rex plurimum fidere, multum resp. niti (cum ego aderam) videbatur. quippe qui a prima ferè iuuenta protinus à schola coniectus in aulam maximis in negocijs per omnem versatus ætatem, ac varijs fortunæ æstibus assidue iactatus, prudentiam rerum (quæ sic recepta non facile elabitur) multis magnisque cum periculis didicerat. Forte fortuna quũ die quodam in eius mensa essem, laicus quidam legum vestratium peritus aderat, is nescio vnde nactus occasionem, cœpit accurate laudare, rigidam illam iustitiam,

De legib. parũ æquis

quæ

quæ tum illic exercebatur in fures, quos passim narrabat nonnunquã suspendi viginti in vna cruce, atque eo vehementius dicebat se mirari, cum tam pauci elaberentur supplicio, quo malo fato fieret, vti tam multi tamen vbiq; grassarentur. Tum ego, ausus enim sum libere apud Cardinalem loqui, nihil mireris inquam: Nam hæc punitio furũ & supra iustum est, & non ex vsu publico. Est enim ad vindicanda furta nimis atrox, nec tamen ad refrenanda sufficiens. Quippe neq; furtum simplex tam ingens facinus est, vt capite debeat plecti, neque vlla pœna est tanta, vt ab latrocinijs cohibeat eos, qui nullam aliam artem quærendi victus habent. Itaque hac in re non vos modo, sed bona pars huius orbis imitari videtur malos præceptores, qui discipulos verberãt libentius, quàm docent. Decernuntur enim furanti grauia, atque horrenda supplicia, cum potius multo fuerit prouidendum, vti aliquis esset prouentus vitæ, ne cuiquam tam dira sit furandi primum, dehinc pereundi necessitas.

Qua ratione fieri possit, ne tam multi sint fures.

tas? Est, inquit ille, satis hoc prouisum, sunt artes mechanicæ, est agricolatio, ex his tueri vitam liceat, ni sponte mali esse mallent. At non sic euades inquam. Nam primum omittamus eos, qui sæpè, vel ab externis bellis, vel ciuilibus mutili redeunt domum, vt nuper apud vos è Cornubiensi prœlio, & non ita pridem è Gallico, qui vel Reip. impendunt membra, vel regi, quos neque pristinas artes exercere debilitas patitur, neq; ætas nouam discere. hos inquam omittamus, quando bella per intermissas vices commeant, Ea contemplemur, quæ nullo die non accidunt. Tantus est ergo nobilium numerus, qui non ipsi modo degant ociosi tanquam fuci laboribus aliorum, quos puta suorum prædiorum colonos augendis redditibus ad viuum vsque radunt. Nam eam solam frugalitatem nouere, homines alioquin ad mendicitatem vsque prodigi, verum immensam quoque ociosorum stipatorum turbam circumferunt, qui nullam vnquam quærendi victus artem didicere. Hi simulatque herus obierit,

aut

aut ipsi ægrotauerint, eijciuntur illico, nam & ociosos libentius, quam ægrotos alunt, & sępe morientis hęres non protinus alendæ sufficit paternæ familiæ: interim illi esuriunt strenue, nisi strenue latrocinentur. Nam quid faciant? Siquidem vbi errando paululum vestes, ac valetudinē attriuere, morbo iam squalidos, atque obsitos pannis, neque generosi dignantur accipere, neque audent rustici, non ignari eum, qui molliter educatus in ocio, ac delicijs, solitus sit accinctus acinace ac cetra, totam viciniam vultu nebulonico despicere, & contemnere omnes præ se: haudquaquam idoneum fore, qui cum ligone ac marra, maligna mercede, ac victu parco, fideliter inseruiat pauperi. Ad hæc ille, atqui nobis inquit, hoc hominum genus in primis fouendum est. in his enim, vtpote hominibus animi magis excelsi, ac generosioris, quàm sunt opifices, aut agricolæ, consistunt vires, ac robur exercitus, si quando sit confligendum bello. Profecto inquam ego, eadem opera dicas licet, belli gratia fouendos

dos esse fures, quibus haud dubiè nunquam carebitis, dum habebitis hos. Quin neque latrones sunt instrenui milites, neque milites ignauissimi latronum. adeo inter has artes belle conuenit. At hoc vitium tamen frequens est vobis, non proprium. est enim omnium ferè gentium commune. Nam Gallias infestat alia præterea pestis pestilentior, Tota patria stipendiarijs in pace quoque (si illa pax est) oppleta atque obsessa militibus, eadem persuasione inductis, qua vos ociosos hic ministros alendos esse censuistis. nempe quod Morosophis visum est, in eo sitam esse publicam salutem, si in promptu semper adsit validum firmumque præsidium, maxime veteranorum. neque enim confidunt inexercitatis quicquam. vt vel ideo quærendum eis bellum sit, ne imperitos habeant milites, & homines iugulandi gratis, ne (vt habet facete Salustius) manus, aut animus incipiat per ociū torpescere. At quàm sit perniciosum huiusmodi beluas alere, & Gallia suo malo didicit, & Romanorum, Carthaginensium,

Quam perniciē adferant perpetua militum præsidia.

ac Syrorum, tum multarum gentiũ exempla declarant, quorum omniũ nõ imperium modo, sed agros quoque, atque adeo vrbes ipsas parati ipsorum exercitus alijs, atque alijs occasionibus euerterunt. Quam vero non magnopere necessarium, vel hinc elucescit, quod ne Galli quidem milites armis ab vnguiculis exercitatissimi cum euocatis comparati vestris, admodum sæpe gloriantur superiores sese discessisse, vt ne quid dicam amplius, ne præsentibus videar adblandiri vobis. Sed nec vestri illi, vel opifices vrbici, vel rudes atque agrestes agricolæ, ociosos generosorum stipatores creduntur valde pertimescere, nisi aut hi quibus ad vires, atq; audaciam corpus contigit ineptius, aut quorum animi vis inopia rei familiaris infringitur, adeo periculum nullum est, ne quorum valida, & robusta corpora (neque enim nisi selectos dignantur generosi corrumpere) nunc vel elanguescunt ocio, vel negocijs propè muliebribus emolliuntur, ijdem bonis artibus instructi ad vitam, & virilibus exercitati labo-

ribus effœminentur. Certe vtcunque sese hæc habet res, illud mihi nequaquam videtur publicæ rei conducere in euentum belli, quod nunquam habetis, nisi quum vultis infinitam eius generis turbam alere, quod infestat pacem, cuius tanto maior haberi ratio, quàm belli debeat. Neque hæc tamen sola est furandi necessitas, est alia magis, quã-tum credo, peculiaris vobis. Quænã est ea? inquit Cardinalis. Oues, inquam, vestræ, quæ tam mites esse, tamque exiguo solent ali, nunc (vti fertur) tam edaces atque indomitæ esse cœperunt, vt homines deuorent ipsos, agros, domos, oppida vastent, ac depopulentur. Nempe quibuscunque regni partibus nascitur lana tenuior, atque ideo preciosior, ibi nobiles, & generosi, atque adeo Abbates aliquot sancti viri, non his contenti redditibus fructibusq; annuis, qui maioribus suis solebant ex prædijs crescere, nec habentes satis, quod ociose, ac laute viuentes, nihil in publicum prosint, nisi etiam obsint, aruo nihil relinquunt, omnia claudunt pascuis, demoliuntur do-

mos, diruunt oppida, templo duntaxat stabulandis ouibus relicto, & tanquam parum soli perderẽt apud vos, ferarum saltus ac viuaria, illi boni viri habitationes omnes, & quicquid vsquam est culti, vertunt in solitudinem. Ergo vt vnus helluo inexplebilis, ac dira pestis patriæ, cõtinuatis agris, aliquot millia iugerum vno circundet septo, eijciuntur coloni quidam, suis etiam, aut circumscripti fraude, aut vi oppressi exuuntur, aut fatigati iniurijs, adiguntur ad venditionem. Itaque quoquo pacto emigrant miseri, viri, mulieres, mariti, vxores, orbi, viduæ, parentes cum paruis liberis, & numerosa magis quam diuite familia, vt multis opus habet manibus res rustica: emigrant inquã, è notis atq; assueris laribus, nec inueniunt quo se recipiant, supellectilem omnem haud magno vendibilem, etiam si manere possit emptorem, quum extrudi necesse est, minimo venundant. id quum breui errando insũpserint, quid restat aliud denique, quam vti furentur, & pendeant iuste scilicet, aut vagentur

atque mendicent. quanquam tum quoque velut errones conijciuntur in carcerem, quod ociosi obambulent, quorum operam nemo est qui conducat, quum illi cupidissime offerant. Nam rusticæ rei cui assueuerunt, nihil est quod agatur, vbi nihil seritur. Siquidem vnus opilio atq; bubulcus sufficit ei terræ depascendæ pecoribus, in cuius cultũ, vt sementi faciendæ sufficeret, multæ poscebantur manus. Atque hac ratione fit vt multis in locis annona multo sit carior. Quin lanarum quoque adeo increuit precium, vt à tenuioribus, qui pannos inde solent apud vos conficere, prorsus emi non possint, atq; ea ratione plures ab opere ablegantur in ocium. Nam post aucta pascua infinitam ouium vim absumpsit tabes, velut eorum cupiditatem vlciscente deo, immissa in oues lue, quam in ipsorũ capita contortam esse fuerat iustius. Quod si maxime increscat ouium numerus, precio nihil decrescit tamen. quod earum, si monopolium appellari non potest quod non vnus vendit, certe oligopolium est. Re-

cide-

ciderunt enim fere in manus paucorum, eorundemq; diuitum, quos nulla necessitas vrget ante vendendi quam libet, nec ante libet quam liceat quanti libet. Iam cætera quoque pecorum genera, vt æque cara sint, eadem ratio est, atq; hoc etiam amplius, quod dirutis villis, atque imminuta re rustica, non sint qui fœturam curent. Neque enim diuites illi, vt ouium, sic etiam armentorum fœtus educant: sed aliunde macra empta vili, posteaquam suis pascuis pingüerint, magno reuendunt. Ideoque sicuti reor, nondum sentitur totum huius rei incommodum. Nempe adhuc his modo locis reddunt cara, vbi vendunt. cæterum vbi aliquandiu celerius extulerint illinc, quam nasci possint, tū demum ibi quoque paulatim decrescente copia, vbi coëmuntur, necesse est hic insigni laboretur inopia. Ita qua re, vel maximè felix hæc vestra videbatur insula, iam ipsam paucorum improba cupiditas vertit in perniciem. Nam hæc annonæ caritas in causa est, cur quisque quam possit plurimos è familia dimittat,

mittat, quo quæso nisi mendicatum, aut quod generosis animis persuadeas facilius latrocinatum? Quid quod ad miseram hanc egestatem, atque inopiam adiungitur importuna luxuries. Nam, & in ministris nobilium, & opificibus, & ipsis propemodum rusticis, & omnibus denique ordinibus, multum est insolentis apparatus in vestibus, nimius in victu luxus. Iam ganea, lustra, lupanar, & aliud lupanar tabernæ vinarię, ceruisiarię, postremo tot improbi ludi, alea, charta, fritillus, pila, sphæra, discus, an non hæc celeriter exhausta pecunia recta suos mystas mittunt aliquo latrocinatum? Has perniciosas pestes eijcite, statuite, vt villas atque oppida rustica, aut hi restituant, qui diruere, aut ea cedant reposituris, atque ædificare volentibus. Refrenate coëmptiones istas diuitum, ac velut monopolij exercendi licentiã. Pauciores alantur ocio, reddatur agricolatio, lanificium instauretur, vt sit honestum negotium, quo se vtiliter exerceat ociosa ista turba, vel quos hactenus inopia fures fe-

cit,

cit, vel qui nunc errones, aut ociosi sunt ministri, fures nimirum vtriq; futuri. Certe nisi his malis medemini, frustra iactetis exercitam in vindicanda furta iustitiam, nempe speciosam magis, quam aut iustam, aut vtilem. Siquidem quum pessime finitis educari, & mores paulatim ab teneris annis corrumpi pătiendos videlicet, tum demum quū ea flagitia viri designent, quorum spem de se perpetuam à pueritia vsque præbuerant, quid aliud, quæso, quam facitis fures, & iidem plectitis? Iam me hæc loquente iuris ille consultus interim se ad dicendum composuerat, ac statuerat secum, modo illo solenni disputantium vti, qui diligentius repetunt quam respondent, adeo bonam partem laudis ponunt in memoria. Belle, inquit, dixisti profecto, quum sis videlicet hospes, qui magis audire his de rebus aliquid potueris, quam exacte quicquam cognoscere, id quod ego paucis efficiam perspicuum. Nam primum ordine recensebo quæ tu dixisti, deinde ostendam quibus in rebus imposuit tibi nostrarū

rerum

rerum ignoratio. postremo rationes tuas omnes diluam atque dissoluam. Igitur vt à primò quod sum pollicitus, exordiar, quatuor mihi visus es: Tace, inquit Cardinalis, nā haud responsurus paucis videris, qui sic incipias. Quamobrem leuabimus in præsenti te hac respondendi molestia, seruaturi tamen integrum id munus tibi in proximum congressum vestrum, quem (nisi quid impediat, aut te, aut Raphaelem hunc) crastinus dies velim referat. Sed interim abs te mi Raphael, per quam libenter audierim, quare tu furtum putes vltimo supplicio nō puniendum. quamue aliam pœnam ipse statuas, quæ magis conducat in publicum. nam tolerandū ne tu quidem sentis. At si nunc per mortem quoque, tamen in furtum ruitur, proposita semel vitæ securitate, quæ vis, quis metus posset absterrere maleficos: qui mitigatione supplicij, velut præmio quodam ad maleficium se inuitatos interpretarentur? Omnino mihi videtur inquā pater benignissime, homini vitam eripi propter ereptam pecuniā,

Expres- sit morē ei Cardinali familiarē interpellā- di si quis loquaciꝰ ageret.

prorsus

prorſus iniquum eſſe. Siquidem cũ humana vita ne omnibus quidem fortunæ poſſeſſionibus paria fieri poſſe arbitror. Quod ſi læſam iuſtitiam, ſi leges violatas, hac rependi pœna dicant, haud pecuniam: quid ni merito ſummum illud ius, ſummum illud ius, ſumma vocetur iniuria? Nam neque legum probanda ſunt tam Manliana imperia, vt ſicubi in leuiſſimis parum obtemperetur, illico ſtringant gladium: neque tam Stoica ſcita, vt omnia peccata adeo exiſtiment paria, vti nihil iudicent intereſſe, occidat ne aliquis hominem, an nummũ ei ſurripiat, inter quæ (ſi quicquam æquitas valet) nihil omnino ſimile aut affine. Deus vetuit occidi quenquam, & nos tam facile occidimus ob ademptam pecuniolam? Quod ſi quis interpretetur, illo Dei iuſſu interdictã necis poteſtatem, niſi quatenus humana lex declaret occidendũ, quid obſtat quo minus homines eodem modo conſtituant inter ſe, quaten⁹ ſtuprum admittendum ſit, adulterandum, peierandum? Siquidem quum Deus non alienæ modo, verum

Manliana imperia ex Liuio.

rum

rumetiam suæ cuique mortis ius ademerit, si hominum inter se consensus, de mutua cæde certis placitis consentientium, adeo debet valere, vt illius præcepti vinculis eximat suos satellites, qui sine vllo exemplo Dei eos interemerint, quos humana sanctio iussit occidi: an non hoc pacto præceptum illud Dei tantum iuris est habiturum, quantum humana iura permiserint? ac fiet nimirũ, vt ad eundem modum omnib. in rebus statuant homines, quatenus diuina mandata conueniat obseruari. Deniq; lex Mosaica, quanquam inclemens, & aspera : nempe in seruos, & quidem obstinatos lata, tamen pecunia furtum haud morte mulctauit. Ne putemus Deũ in noua lege clementiæ: qua pater imperat filijs, maiorem indulsisse nobis inuicem sæuiendi licentiam. Hæc sunt cur non licere putem. Quàm vero sit absurdum, atq; etiã perniciosum reipub. furem, atque homicidam ex æquo puniri, nemo est, opinor; qui nesciat. Nempe quũ latro conspiciat non minus imminere discriminis duntaxat furti da-

mnato

innato, quàm si prætèrea conuincatur homicidij, hac vna cogitatione impellitur in cędem eius, quem alioqui fuerat tantum spoliaturus, quippe præterquam quod deprehenso nihil sit plus periculi, est etiam in cæde securitas maior, & maior cælandi spes sublato facinoris indice. Itaq; dum fures nimis atrociter studemus perterrefacere, in bonorum incitamus perniciem. Iam quod quæri solet: quæ punitio possit esse commodior: hoc meo iudicio haud paulo facilius est repertu: quàm quę possit esse deterior. Cur enim dubitemus eam viam vtilem esse castigādis sceleribus, quam scimus olim tam diu placuisse Romanis, administrandæ Reipublicæ peritissimis? Nempe hi magnorum facinorum conuictos in lapidicinas, atque fodienda metalla damnabant, perpetuis adseruandos vinculis. Quanquam ego quod ad hanc rem attinet, nullius institutum gentis magis probo, quàm id quod interea dū peregrinabar, in Perside obseruatū apud vulgo dictos Polyletitas, adnotaui; populum neque exiguum, neque

Respublica Polyleritarū apud Persas.

neque imprudenter institutum, & nisi quod tributum quotannis Persarum pendit regi: cætera liberum, ac suis permissum legibus. Cæterum quoniam longe ab mari, montibus ferè circumdati, & suæ terræ nulla in re maligne contenti fructibus, neque adeunt alios sæpe, neq; adeuntur. tamen ex vetusto more gentis, neque fines prorogare student, & quos habent ab omni facile iniuria, & montes tuentur, & pensio quam rerum potienti persoluunt, immunes prorsus ab malitia, haud perinde splendide, atq; commode, felicesq; magis, quam nobiles, aut clari, degunt. quippe ne nomine quidem opinor, præterquam conterminis admodum satis noti. Ergo apud hos furti qui peraguntur, quod sustulere domino reddunt, nõ quod alibi fieri solet, principi: vt pote cui tantũm iuris esse censent in rem furtiuam quantum ipsi furi: Sin res perierit, pretio ex bonis furum confecto, ac persoluto, tum reliquo vxoribus eorum, atq; liberis integro, ipsi damnantur in opera, ac nisi atrociter commissum furtum est,

Annotandum nobis qui secus facimus.

neq;

neq; clauduntur ergaſtulo, neq; geſtant compedes, ſed liberi, ac ſoluti in publicis occupantur operibus. detrectantes ac languidius gerentes ſeſe, nō tam vinculis coercent quàm excitant verberibus, ſtrenuam nauantes operam abſunt à contumelijs, noctu tantum nominatim cenſiti cubiculis includuntur: præter aſſiduum laborem nihil incommodi eſt in vita. Aluntur enim haud duriter qui publicæ rei ſeruiunt, è publico. alibi aliter. Siquidem alicubi quod impenditur in eos ex eleemoſyna colligitur, atq; ea via quāquam incerta: tamen vt eſt ille populus miſericors, nulla reperitur vberior. alibi reditus quidam publici ad id deſtinantur. Eſt vbi certum in eos vſus tributum viritim conferunt. Quin aliquot in locis nullum publicum opus faciunt, ſed vt priuatus quiſq; eget mercenarijs, ita illorum cuiuſpiam in eum diem operā, ſtata mercede conducit apud forum, paulo minoris quàm quanti liberum fuerat conducturus: præterea fas eſt ſeruilem ignauiam flagris corripere. Sic fit, vti nunquam

opere careant: & præter victum, aliquid quoq; die ab singulis publico inferatur ærario. Vno quodam colore vestiuntur, & omnes, & soli, capillo non abraso verum paulo supra auriculas attonso, è quarum altera paululum præscinditur. Cibum cuiq; ab amicis dari, potumq; ac sui coloris vestem, licet, pecuniam datam esse danti pariter atque accipienti capitale, neque minus periculosum etiam homini libero quacunque de causa nummum à damnato recepisse, & seruos item (sic enim damnatos vocant) arma contingere. Suos quæque regio propria distinguit nota, quam abiecisse capitale est, vt vel extra suos conspici fines, vel cum alterius regionis seruo quicquam esse collocutum. At neque tutior fugæ meditatio quàm ipsa est fuga. Quin conscium talis fuisse consilij in seruo nex est, in libero seruitus. Contra indici præmia decreta sunt, libero pecunia, seruo libertas, vtrique vero venia atque impunitas conscientiæ, ne quando persequi malum consilium quam pœnitere sit tutius. Hu-

At idem hodie[?] famuli nobilium, pul. h. ũ sibi ducunt.

ius

ius rei hæc lex atque hic ordo est, quem dixi, qui quantum habeat humanitatis, & commodi, facile patet. quando sic irascitur, vt vitia perimat seruatis hominibus, atq; ita tractatis, vt bonos esse necesse sit, & quantum ante damni dederunt, tãtum reliqua vita resarciant. Porrò ne ad pristinos relabantur mores, adeo nullus est metus, vt viatores quoque, quibus iter aliquò institutũ est, non alijs viæ ducibus sese tutiores arbitrentur, quàm seruis illis ad quamque regionem subinde commutatis. Nempe ad perpetrandum latrocinium nihil habent vsquàm non importunum: manus inermes: pecunia tantum sceleris index: deprehenso parata vindicta, neque spes vlla prorsus fugiendi quoquam. Quo enim pacto falleret, ac tegeret fugam: homo nulla vestium parte populo similis: nisi abeat nudus? quin sic quoque fugiẽtem proderet auricula. At ne inito saltem consilio coniurẽt in rempub. id demum scilicet periculũ est. quasi in tantam venire spem vlla possit vicinia non tentatis, ac solicitatis

ante

ante multarum regionum seruitijs, quæ tantum absunt à facultate conspirandi, vt ne cõuenire quidem, & colloqui aut salutare se mutuo liceat: vt credantur interim id consiliũ intrepide credituri suis: quod reticentibus periculosum, prodentibus maximo esse bono sciant. Quum cõtra nemo sit prorsus exspes, obediẽdo ac perferendo, bonamq; de se præbendo spem, emendatioris in posterum vitæ, posse his modis fieri, vt libertatem aliquando recuperet. quippe nullo nõ anno restitutis aliquot commendatione patientiæ. Hæc quum dixissem, atque adiecissem, nihil mihi videri causæ, quare nõ hic modus haberi vel in Anglia possit, multo maiore eum fructu, quam illa iustitia, quam iuris ille peritus tantopere laudauerat. Sub hæc ille, nempe iureconsultus, Nunquã, inquit, istud sic stabiliri queat in Anglia, vt non in summum discrimen adducat rempublicam, & simul hæc dicens, commouit caput, ac distorsit labrum, atque ita conticuit. Et omnes qui aderant, pedibus in eius ibant sententiam. Tũ

Car-

Cardinalis, non est, inquit, procliue diuinare, commodene an secus res cessura sit, nullo prorsus facto periculo. Verum si pronunciata mortis sententia, differri executionem iubeat princeps, atque hunc experiatur morem, cohibitis asylorum priuilegijs, tum vero si res comprobetur euentu esse vtilis, rectum fuerit eam stabiliri, alioqui tunc quoq; afficere supplicio eos, qui sunt ante damnati, neq; minus e repub. fuerit, neque magis iniustum, quàm si nunc idem fieret, nec vllum interea nasci ex ea re potest periculum. Quin mihi certe videntur errones quoq; ad eundem posse modum nõ pessime tractari, in quos hactenus tam multis editis legibus, nihil promouimus tamen. Hæc vbi dixit Cardinalis, quæ me narrante contempserant omnes, eadem nemo nõ certatim laudibus est prosequutus, maxime tamen illud de erronibus, quoniam hoc ab ipso adiectum est. Nescio an quæ sunt secuta, silere præstiterit. erant enim ridicula: sed narrabo tamen: nam non erant mala, & aliquid ad hanc rem pertinebant.

Festiuus dialogus fratris & morionis.

nebant. Adſtabat forte paraſitus quidam, qui videri volebat imitari morionem, ſed ita ſimulabat, vt propior vero eſſet, tam frigidis dictis captans riſum, vt ipſe ſæpius, quam dicta ſua rideretur. Excidebant homini tamen interdum quædam, adeo non abſurda, vt fidem adagio facerent, crebro iactu iaci aliquando Venerem. Is ergo dicente quodam è conuiuis: Iam meo ſermone bene prouiſum eſſe furibus, atque à Cardinale etiam cautum de erronibus, reſtare nunc vti his præterea conſuleretur publicitus, quos ad egeſtatem morbus, aut ſenectus impuliſſet, atque ad labores vnde viui poſſit, reddidiſſet impotes, Sine, inquit, me. nam ego, & hoc recte vt fiat, videro. Etenim hoc genus hominum miſere cupio aliquò è conſpectu amoliri meo, ita me male vexarunt ſępe, cum querulis illis opplorationibus flagitarent pecuniam, quas nunquam tamen, tam commode potuerunt occinere, vt nummum à me extorquerent. Quippe ſemper alterum euenit, vt aut non libeat dare, aut ne liceat

quidem,

quidem, quando nihil est quod detur. Itaque hunc cœperunt sapere: nam ne perdant operam, vbi me præterire vident, prætermittunt taciti, ita nihil à me sperant amplius. Sed illos ego mendicos omnes lata lege distribui, ac dispartiri iubeo in Benedictinorum cœnobia, & fieri laicos, vt vocant Monachos: Mulieres moniales esse impero. Subrisit Cardinalis, & approbat ioco, cæteri etiam serio. Cæterum Theologus quidam frater hoc dicto in Sacerdotes, ac Monachos adeo est exhilaratus, vt iam ipse quoque cœperit ludere homo alioqui prope ad toruitatem grauis. Ac ne sic quidem, inquit, extricaberis à mendicis, nisi nobis quoque prospexeris fratribus. Atqui, inquit parasitus, hoc iam curatum est. Hoc* quoque dictum, quum coniectis in Cardinalem oculis, eum viderent non abnuere, cœperunt omnes non illibenter arripere, excepto fratre. Nam is (neque equidem miror) tali perfusus aceto, sic indignatus est, atque incanduit, vt nec à conuicijs quidem potuerit temperare: homi-

Prouerbiũ vulgo iactatũ apud mendicos.

Allusit ad illud Horatianũ, Italo perfusus aceto

nem vocauit nebulonem, detractorem, susurronem, & filium perditionis, minas interim terribiles citans è scriptura sacra. Iam scurra serio scurrari cœpit, & erat planè in sua palæstra. Noli, inquit, irasci bone frater, scriptum est, in patientia vestra possidebitis animas vestras. Rursum frater (referam enim ipsius verba) non irascor, inquit, furcifer, vel saltem non pecco. Nam Psalmista dicit, Irascimini, & nolite peccare. Admonitus deinde frater à Cardinale suauiter, vt suos affectus compesceret. Non domine, inquit, ego loquor nisi ex bono zelo sicut debeo, Nam viri sancti habuerunt bonum zelum, vnde dicitur, Zelus domus tuę comedit me. & canitur in ecclesijs. Irrisores Helizei, dum conscendit domum Dei, zelus calui sentiunt, sicut fortasse sentiet iste derisor, scurra, ribaldus. Facis inquit Cardinalis, bono fortassis affectu, sed mihi videris facturus, nescio an sanctius, certe sapiẽtius, si te ita compares, ne cũ homine stulto, & ridiculo, ridiculum tibi certamen instituas. Non domine inquit, non face-

Vt seruas decorũ in narratione.

Apparet fratrẽ ob imperitiam, zelus abusum neutro genere, sicut hoc scelus.

facerem sapientius. Nam Solomon ipse sapientissimus dicit: Responde stulto secundum stultitiam eius, sicut ego nunc facio, & demonstro ei foueam in quam cadet, nisi bene præcaueat. Nam si multi irrisores Helizei, qui erat tantum vnus caluus, senserunt zelus calui, quanto magis sentiet vnus derisor multorum fratrum, in quibus sunt multi calui? & etiam habemus bullam Papalem, per quam omnes qui derident nos, sunt excōmunicati. Cardinalis, vbi vidit nullum fieri finem nutu ablegato parasito, ac aliam in rem commodū verso sermone, paulo post surgit è mensa, atq; audiendis clientum negocijs dedit se nosq; dimisit. En mi More, quam longo te sermone oneraui, quod tam diu facere plane puduisset me, nisi tu, & cupide flagitasses, & sic videreris audire, tanquam nolles quicquam eius confabulationis omitti, quæ quanquam aliquanto perstrictius, narranda tamē mihi fuit omnino propter eorum iudicium, qui quæ me dicente spreuerant, eadem rursus e uestigio non improbante Cardi-

nale, etiam ipsi comprobarunt, vsque adeo assentantes ei, vt parasiti quoque eius inuentis, quæ dominus per iocum non aspernabatur, adblandirentur, & serio propemodum admitterent. Vt hinc possis æstimare, quanti me ac mea consilia, aulici forent æstimaturi. Profecto mi Raphaël, inquam, magna me affecisti voluptate, ita sunt abs te dicta prudenter simul, & lepide omnia. præterea visus mihi interim sum non solum in patria versari, verumetiam repuerascere quodammodo, iucunda recordatione Cardinalis illius, in cuius aula puer sum educatus. cuius viri memoriæ quod tu tam impense faues, non credas mi Raphaël, quanto mihi sis effectus hoc nomine charior, cum esses alioqui charissimus. Cæterum nõ possum adhuc vllo pacto meam demutare sententiam, quin te planè putem, si animum inducas tuum, vti ne ab aulis Principum abhorreas, in publicum posse te tuis consilijs plurimum boni conferre. quare nihil magis incumbit tuo, hoc est boni viri officio. Siquidem cum

tuus

mus censeat Plato, resp. ita demum futuras esse felices, si aut regnēt philosophi, aut reges philosophentur, quam procul aberit felicitas, si philosophi regibus, nec dignentur saltem suum impartiri cōsilium? Non sunt, inquit ille, tam ingrati, quin id libenter facerent, imò multi libris editis iam fecerunt, si ij qui rerum potiũtur essent parati, bene cōsultis parêre. Sed benè haud dubie præuidit Plato, nisi reges philosophentur ipsi, nunquam futurum, vt peruersis opinionibus à pueris imbuti atq; infecti, penitus philosophantium cōprobent consilia: quod ipse quoq; experiebatur apud Dionysium. An non me putas, si apud aliquem regum decreta sana proponerem, & perniciosa malorum semina conarer illi euellere, protinus aut eijciendum, aut habendum ludibrio? Age finge, me apud regem esse Gallorum, atque in eius considere consilio, dum in secretissimo secessu præsidente rege ipso in corona prudentissimorum hominum magnis agitur studijs, quibus artibus, ac machinamētis Mediolanum retineat,

Tecte Gallos dehortatur ab Italia pa-sanda.

ac fugitiuam illam Neapolim ad se retrahat: postea vero euertat Venetos, ac totam Italiam subijciat sibi, deinde Flandros, Brabantos, totam postremo Burgundiam suæ faciat ditionis, atque alias præterea gentes, quarum regnum iam olim animo inuasit. Hic dum alius suadet, feriendum cum Venetis fœdus tantisper duraturum, dum ipsis fuerit commodum, cum illis communicandum consilium, quin deponendam quoque apud eosdem aliquam prædæ partem, quam rebus ex sententia peractis repetat, Dum alius consulit conducendos Germanos, alius pecunia demulcendos Eluetios, Alius aduersus numen imperatoriæ maiestatis, auro, velut anathemate, propitiandum, Dum alij videtur cum Aragonum rege componēdas esse res, & alieno Nauarræ regno, velut pacis authoramento cedendum: Alius interim censet Castellæ Principem aliqua spe affinitatis irretiendum, atque aulicos nobiles aliquot in suam factionem certa pensione esse pertrahendos, Dum maximus omnium

Eluetij cōducti-tij.

nodus

nodus occurrit, quid statuendum interim de Anglia sit, Cæterum de pace tractandum tamen,& cõstringẽda firmissimis vinculis semper infirma societas, amici vocentur, suspiciantur vt inimici, Habendos igitur paratos, velut in statione Scotos, ad omnem intentos occasionẽ, si quid se commoueant Angli, protinus immittendos, Adhæc fouendum exulem nobilem aliquem occulte, namque id aperte ne fiat prohibent fœdera, qui id regnum sibi deberi contendat, vt ea velut ansa cõtineat suspectum sibi Principem, Hic inquam, in tanto rerũ molimine, tot egregijs viris ad bellum sua certatim consilia conferentibus si ego humuncio surgam, ac verti iubeam vela, omittendam Italiam cẽseam,& domi dicam esse manendũ; vnum Galliæ regnũ fere maius esse, quam vt cõmode possit ab vno administrari, ne sibi putet rex de alijs adijciendis esse cogitandum, Tum si illis proponerem decreta Achoriorum populi, Vtopiensium insulæ ad Euronoton oppositi, qui quum olim bellum gessissent, vt regi suo Exemplum annotandũ

aliud obtinerent regnum, quod affinitatis antiquę causa sibi contendebat hæreditate deberi, consequuti tandem id, vbi viderunt nihilo sibi minus esse molestiæ in retinendo, quàm in quærendo pertulerunt, verum assidua pullulare semina, vel internæ rebellionis, vel externæ incursionis in deditos, ita semper, aut pro illis, aut contra pugnandum, nunquam dari facultatem dimittendi exercitus, compilari interim se, efferri foras pecuniam, alienæ gloriolæ suum impendi sanguinem, pacem nihilo tutiorē, domi corruptos bello mores, imbibitam latrocinandi libidinem, confirmatam cædibus audaciam, leges esse contemptui; quod rex in duorum curam regnorum distractus, minus in vtrumuis animum posset intendere. Cum viderent alioqui tantis malis nullum finem fore, inito tandem consilio, regi suo humanissime fecerunt optionem retinendi vtrius regni vellet, nam vtriusq; non fore potestatem, se plures esse, quam qui a dimidiato possint rege gubernari, cum nemo sit libenter admissurus
mulio-

mulionem sibi cum alio communē.
Ita coactus est ille bonus Princeps,
nouo regno cuipiam ex amicis relicto (qui breui etiam post eiectus
est) antiquo esse contentus. Praeterea si ostenderem omnes hos conatus bellorum, quibus tot nationes
eius causa tumultuarentur, quum
thesauros eius exhausissent, ac destruxissent populum, aliqua tandem
fortuna frustra cessuros tamen, proinde auitum regnum coleret, ornaret quantum posset, & faceret quam
florentissimum. Amet suos, & ametur à suis, cum his vna viuat, imperetq; suauiter, atq; alia regna valere sinat, quando id quod nunc ei cōtigisset, satis amplum superque esset.
Hanc orationem quibus auribus mi
More putas excipiendam? Profecto
non valde pronis, inquam. Pergamus ergo inquit, si consiliarijs cum
rege quopiam tractantibus, & comminiscētibus, quib. technis ei queāt
coaceruare thesauros, dum vnus intendendam consulit aestimationem
monetae, quum ipsi sit eroganda pecunia. deijciendam rursus infra iustum, quum fuerit corroganda, vti,

& multum æris paruo dissoluat, & pro paruo multum recipiat: Dum alius suadet vt bellum simulet, atq; eo prætextu, coacta pecunia, cum visum erit, faciat pacem sanctis ceremonijs, quo plebeculæ oculis fiat præstigium, miseratus videlicet humanum sanguinē Princeps pius: Dum alius ei suggerit in mentē, antiquas quasdam, & tineis adesas leges, longa desuetudine antiquatas, quas quod nemo latas meminisset, omnes sint transgressi, earum ergo mulctas iubeat exigi, nullum vberiorem prouentum esse, nullum magis honorificum, vtpote qui iustitiæ præ se personam ferat: Dum ab alio admonetur, vti sub magnis mulctis multa prohibeat, maxime talia, quæ ne fiant, in rem sit populi, post pecunia cum illis dispenset, quorum commodis obstat interdictum, sic & á populo gratiam iniri, & duplex adferri compendium, vel dum hi mulctantur, quos quæstus cupiditas pellexit in casses, vel dum alijs vendit priuilegia tanto pluris, quanto scilicet fuerit melior Princeps, vtpote qui grauatim quicquam

quam

quam contra populi commodum priuato cuiquam indulgeat, & ob id non nisi magno precio, Dum ali? ei persuadet obstringendos sibi iudices, qui quauis in re pro regio iure disceptent, accersendos præterea in palatium, atque inuitandos vti coram se de suis rebus differant, ita nullam causam eius tam aperte iniquam fore, in qua non aliquis eorũ vel contradicendi studio vel pudore dicendi eadem, vel quo gratiam ineant, apud eum aliquam reperiãt rimam, qua possit intẽdi calumnia. Sic dum iudicibus diuersa sentientibus, res per se clarissima disputatur, & veritas in quæstionem venit, ansam commodam regi dari, pro suo commodo ius interpretandi, cæteros aut pudore accessuros, aut metu, sic intrepide fertur postea pro tribunali sententia. Neque enim deesse prætextus potest pronuncianti pro principe. Nempe cui satis est aut æquitatem à sua parte esse, aut verba legis, aut contortum scripti sensum, aut quæ legibus denique omnibus præponderat, apud religiosos iudices principis indisputabilem

Crassi dictum. tabilem prerogatiuam. Dum omnes in Crassiano illo consentiunt atq; conspirant, Nullam auri vim satis esse principi, cui sit alēdus exercitus: præterea nihil iniuste regem facere, vt maxime etiam velit posse. Quippe omnia omnium eius esse, vt homines etiam ipsos, tantū vero cuique esse proprium, quantum regis benignitas ei non ademerit, quod ipsum vt quam minimum sit, principis multum referre, vt cuius tutamentum in eo situm, ne populus diuitijs, ac libertate lasciuiat, quod hæ res minus patienter ferant dura atque iniusta imperia, quum contra egestas atque inopia retundat animos, ac patientes reddat, adimatque pressis generosos rebellandi spiritus. Hic si ego rursus adsurgens contendam, hæc consilia omnia regi, & inhonesta esse, & perniciosa, Cuius non honor modo, sed securitas quoque in populi magis opibus sita sit, quàm suis. quos si ostendam, regem sibi diligere sua causa, non regis, videlicet vti eius labore, ac studio ipsi commode viuant, tutiq; ab iniurii. eoq; magis

gis ad principem eam pertinere curam, vt populo bene sit suo, quam vt sibi, non aliter ac pastoris officium est, oues potius quàm semet pascere, quatenus opilio est. Nam quod populi egestatem censeant pacis præsidium esse, longissime aberrare eos, ipsa res docet. Nempe vbi plus rixarum comperias, quàm inter mendicos? Quis intentius mutationi rerum studet, quàm cui minime placet præsẽs vitæ status? Aut cui denique audacior impetus ad conturbanda omnia, spe alicunde lucrandi, quàm cui iam nihil est quod possit perdere? Quod si rex aliquis adeo, aut contemptus esset, aut inuisus suis, vt aliter eos continere in officio non possit, nisi contumelijs, compilatione, & sectione grassetur, eosque redigat ad mendicitatem, præstiterit illi profecto regno abdicare, quam his retinere artibus, quibus quanquam imperij nomen retineat, certe amittit maiestatem. Neque enim regię dignitatis est, imperium in mendicos exercere, sed in opulentos potius, atque felices. Quod ipsum sensit certe vir

erecti

erecti ac sublimis animi Fabricius, cum responderet, malle se imperare diuitibus, quàm diuitẽ esse. Et profecto vnum aliquẽ voluptate, ac delicijs fluere, gementibus vndiq;, ac lamentantibus alijs, hoc non est regni, sed carceris esse custodẽ. Deniq; vt imperitissimus medicus est, qui morbũ nescit nisi morbo curare, ita qui vitam ciuium non nouit alia via corrigere, quam ademptis vitæ com modis, is se nescire fateatur imperare liberis. quin aut inertiã potius mutet suam, aut superbiam. nam his ferè vitijs accidit, vt populus eũ, vel contemnat, vel habeat odio. Viuat innocuus de suo, sumptus ad redditus accõmodet, refrenet maleficia, & recta institutione suorum præueniat potius, quã sinat increscere, quę deinde puniat. leges abrogatas consuetudine haud temere reuocet, prę sertim quę diu desitæ, nunquam desideratæ sunt. neque vnquam commissi nomine eiusmodi quicquam capiat, qualę priuatũ quempiam iudex, velut iniquum, ac vafrũ nõ pateretur accipere. Hic si proponerem illis Macarensium legem, qui & ipsi

Mira lex Macarẽsium.

non

non lóge admodum absunt ab Vtopia, quorum rex, quo primum die auspicatur imperium, magnis adhibitis sacrificijs iureiurando adstringitur, nunquam se vno tempore supra mille auri pódo in thesauris habiturum, aut argenti, quantum eius auri precium ęquet. Hanc legem ferunt ab optimo quodam rege institutam, cui maiori curæ fuit patriæ commodũ, quam diuitiæ suæ, velut obicem aceruandæ pecuniæ tantæ, quanta faceret inopiã eius in populo. Nempe eum thesaurum videbat suffecturum, siue regi aduersus rebelleis, siue regno aduersus hostium incursiones esset confligendum. Cęterum minorem esse, quàm vt animos faciat inuádẽdi aliena. quæ potissima condendæ legis causa fuit. Proxima, quod sic prospectum putauit, ne desit pecunia, quæ in quotidiana ciuium cõmutatione versetur, & quum regi necesse est erogare, quicquid thesauro supra legitimum accreuit modum, non quæsiturum censuit occasiones iniuriæ. Talis rex, & malis erit formidini, & à bonis amabitur. Hæc ergo atque

huius-

erecti ac sublimis animi Fabricius, cum responderet, malle se imperare diuitibus, quàm diuitē esse. Et profecto vnum aliquē voluptate, ac delicijs fluere, gementibus vndiq;, ac lamentantibus alijs, hoc non est regni, sed carceris esse custodē. Deniq; vt imperitissimus medicus est, qui morbū nescit nisi morbo curare, ita qui vitam ciuium non nouit alia via corrigere, quam ademptis vitæ commodis, is se nescire fateatur imperare liberis. quin aut inertiā potius mutet suam, aut superbiam. nam his ferè vitijs accidit, vt populus eū, vel contemnat, vel habeat odio. Viuat innocuus de suo, sumptus ad redditus accōmodet, refręnet maleficia, & recta institutione suorum præueniat potius, quā finat increscere, quę deinde puniat. leges abrogatas consuetudine haud temere reuocet, prę sertim quę diu desitæ, nunquam desideratæ sunt. neque vnquam commissi nomine eiusmodi quicquam capiat, quale priuatū quempiam iudex, velut iniquum, ac vafrū nō pateretur accipere. Hic si proponerem illis Macarensium legem, qui & ipsi

Mira lex Macarēsium.

non

non lõge admodum absunt ab Vtopia, quorum rex, quo primum die auspicatur imperium, magnis adhibitis sacrificijs iureiurando adstringitur, nunquam se vno tempore supra mille auri põdo in thesauris habiturum, aut argenti, quantum eius auri precium ęquet. Hanc legem ferunt ab optimo quodam rege institutam, cui maiori curæ fuit patriæ commodũ, quam diuitiæ suæ, velut obicem aceruandæ pecuniæ tantæ, quanta faceret inopiã eius in populo. Nempe eum thesaurum videbat suffecturum, siue regi aduersus rebelleis, siue regno aduersus hostium incursiones esset confligendum. Cęterum minorem esse, quàm vt animos faciat inuadẽdi aliena. quæ potissima condendæ legis causa fuit. Proxima, quod sic prospectum putauit, ne desit pecunia, quæ in quotidiana ciuium cõmutatione versetur, & quum regi necesse est erogare, quicquid thesauro supra legitimum accreuit modum, non quæsiturum censuit occasiones iniuriæ. Talis rex, & malis erit formidini, & à bonis amabitur. Hæc ergo atque

huius-

huiusmodi si ingererem apud homines, in contrariam partem vehementer inclinatos, quam surdis esse narraturus fabulam? Surdissimis inquam, haud dubie. neq; hercule miror, neq; mihi videntur (vt vere dicam) huiusmodi sermones ingerendi, aut talia danda consilia, quæ certus sis nunquam admissum iri. Quid enim prodesse possit, aut quomodo in illorum pectus influere sermo tam insolens, quorum præoccupauit animos, atq; insedit penitus diuersa persuasio? Apud amiculos in familiari colloquio non insuauis est hæc philosophia scholastica. Ceterum in consilijs principum, vbi res magnæ, magna autoritate agũtur, non est his reb. locus. Hoc est, inquit ille, quod dicebam, non esse apud principes locum philosophiæ. Imò inquam est verũ, nõ huic scholasticæ, quæ quiduis putet vbiuis cõuenire, sed est alia philosophia ciuilior, q̃ suã nouit scenam, eiq; se se accommodãs, in ea fabula quę in manibus est, suas partes concinnę, & cũ decoro tutatur. Hac vtendũ est tibi. Alioquin dum agitur quæpiã Plau-

Prouerbium.

Philosophia scholastica.

Ἄμουσον mira.

ti

ti comœdia, nugantibus inter se vernulis, si tu in proscenium prodeas habitu philosophico, & recenseas ex Octauia locum, in quo Seneca disputat cum Nerone, nonne præstiterit egisse mutam personam, quàm aliena recitando talem fecisse tragicomœdiam? Corruperis enim peruerterisque præsentem fabulam, dum diuersa permisces, etiam si ea quæ tu affers, meliora fuerint. Quæcunque fabula in manu est, eam age quam potes optime. neque ideo totam perturbes, quod tibi in mentem venit alterius, quæ sit lepidior. Sic est in Repub. sic in consultationibus principum. Si radicitus euelli non possint opiniones prauæ, nec receptis vsu vitijs mederi queas ex animi tui sententia, non ideo tamen deferenda Resp. est, & in tempestate nauis destituenda est, quoniam ventos inhibere non possis. At neque insuetus, & insolens sermo inculcãdus, quem scias apud diuersa persuasos pondus non habiturum. sed obliquo ductu conandum est, atq; adnitendum tibi, vti pro tua virili omnia tractes commode,

κωφὸν πρόσωπον.

mode. & quod in bonũ nequis vertere, efficias saltem, vt sit quam minime malum. Nam vt omnia bene sint, fieri non potest, nisi omnes boni sint, quod ad aliquot abhinc annos adhuc nõ expecto. Hac, inquit, arte nihil fieret aliud, quàm ne dum aliorum furori mederi studeo, ipse cum illis insaniam. Nam si vera loqui volo, talia loquar necesse est. Cæterum falsa loqui, sit ne philosophi nescio, certe non est meũ. Quãquam ille meus sermo vt fuerit fortasse ingratus illis, atq; molestus, ita non video cur videri debeat vsq; ad ineptias insolens. Quod si, aut ea dicerem, quæ fingit Plato in sua Rep. aut ea, quę faciũt Vtopienses in sua, hæc quanquam essent (vt certe sunt) meliora, tamẽ aliena videri possint, quod hic singulorum priuatæ sunt possessiones, illic omnia sunt communia. Meus vero sermo nisi quod ad eos qui statuissent secum, ruere diuersa via præcipites, iucundus esse non potest, qui reuocet ac præmonstret pericula, alioqui quid habuit, quod non vbiuis dici, vel conueniat, vel oporteat? Equidem si

Vtopiẽsium instituta.

si omittenda sunt omnia tanquam insolentia atq; absurda, quæcunque peruersi mores hominum fecerunt, vt videri possint aliena dissimulem, oportet apud Christianos pleraque omnia, quæ CHRISTVS docuit, ac dissimulari vsque adeo vetuit, ut ea quoq; quæ ipse in aures insusurrasset suis, palàm in tectis iusserit prædicari. Quorum maxima pars ab istis moribus longe est alienior, quàm mea fuit oratio. Nisi quod concionatores homines callidi, tuum illud consilium secuti puto, quando mores suos homines ad CHRISTI normam grauatim paterentur aptari, doctrinam eius velut regulam plumbeam accommodauerunt ad mores, vt aliquo saltē pacto cōiungerentur scilicet. qua re nihil video quid profecerint, nisi vt securius liceat esse malos, atque ipse profecto tantundem proficiam in consilijs principum. Nam aut diuersa sentiā, quod perinde fuerit, ac si nihil sentiā, aut eadem, & ipsorū adiutor sim, vt inquit Mitio Terentianus insaniæ. Nā obliquus ille ductus tuus non video quid sibi velit, quo

censes

censes adnitendum; si non possint omnia reddi bona, tamen vt tractetur commode, fiantq; quoad licet, quam minime mala. Quippe non est ibi dissimulandi locus, nec licet conniuere. approbanda sunt aperte pessima consilia, & decretis pestilentissimis subscribendum est. Speculatoris vice fuerit, ac pene proditoris, etiam qui improbe consulta, maligne laudauerit. Porro nihil occurrit, in quo prodesse quicquam possis, in eos delatus collegas, qui vel optimum virum facilius corruperint, quam ipsi corrigantur. quorum peruersa consuetudine, vel deprauaberis, vel ipse integer, atque innocens alienæ maliciæ stulticiæque prætexeris, tantum abest vt aliquid possit in melius obliquo illo ductu conuertere. Quam ob rem pulcherrima similitudine declarabat Plato, cur merito sapientes abstineant à capessenda Rep. Quippe quum populum videant in plateas effusum assiduis imbribus perfundi, nec persuadere queant illis, vt se subducant pluuiæ, tectaque subeant. gnari nihil profuturos sese, si exeant, quam vt vna com-

compluantur, semet intra tecta con tinent, habentes satis, quando alienæ stulticiæ non possunt mederi, si ipsi saltem sint in tuto. Quanquam profecto mi More (vt ea verè dicã, quæ meus animus fert) mihi videtur vbicunque priuatæ sunt possessiones, vbi omnes omnia pecunijs metiuntur ibi vix vnquam posse fieri, vt cum Repub. aut iuste agatur, aut prospere, nisi vel ibi sentias agi iuste, vbi optima quæque perueniũt ad pessimos, vel ibi feliciter, vbi omnia diuiduntur in paucissimos, nec illos habitos vndecunque commode, cæteris vero plane miseris. Quamobrem quum apud animum meum reputo prudentissima, atque sanctissima instituta Vtopiensium, apud quos tam paucis legibus, tam commode res administrantur, vt & virtuti pretium sit, & tamen æquatis rebus omnia abundẽt omnibus, tum vbi his eorum moribus ex aduerso comparo tot nationes, alias semper ordinantes, nec vllam satis ordinatam vnquam earum omnium, in quibus quod quisque nactus fuerit, suum vocat priuatum,

tum, quorum tam multæ indies cõditæ leges non sufficiunt, vel vt consequatur quisquam, vel vt tueatur, vel vt satis internoscat ab alieno, illud quod suum inuicem quisq; priuatum nominat, id quod facile indicant infinita illa tam assidue nascentia, quàm nunquam finienda litigia, hæc inquam, dum apud me considero, æquior Platoni fio, minusque demiror, dedignatum illis leges ferre vllas, qui recusabant eas, quibus ex æquo omnes omnia partirentur commoda. Siquidem facile præuidit homo prudentissimus, vnam atq; vnicam illam esse viam ad salutem publicam, si rerum inducatur æqualitas, quæ nescio an vnquam possit obseruari, vbi sua sunt singulorum propria. Nam quũ certis titulis quisq; quantum potest ad se conuertit, quantacunque fuerit rerum copia, eam omnem pauci inter se partiti, reliquis relinquũt inopiam, fereq; accidit vt alteri sint alterorum sorte dignissimi, quũ illi sint rapaces, improbi, atque inutiles, contra ij modesti viri, ac simplices, & quotidiana industria in pu

blicum

blicum quàm in ſemet benigniores. Adeo mihi certe perſuadeo, res æquabili, ac iuſta aliqua ratione diſtribui, aut feliciter agi cum rebus mortaliũ, niſi ſublata prorſus proprietate, non poſſe. Sed manentę illa, manſuram ſemper apud multo maximam multoque optimam hominum partem, egeſtatis, & ærumnarum anxiam atque ineuitabilem ſarcinam. Quam vt fateor leuari aliquantulum poſſe, ſiç tolli planè contendo non poſſe. Nempe ſi ſtatuatur ne quis ſupra certum agri modum poſſideat, & vti ſit legitimus cuique cenſus pecuniæ, ſi fuerit legibus quibuſdam cautum, vt neque ſit Princeps nimium potens, neque populus nimis inſolens, Tum magiſtratus ne ambiantur neu dentur venum, aut ſumptus in illis fieri ſit neceſſe, alioquin, & occaſio datur per fraudem, ac rapinas ſarciendæ pecuniæ, & ſit neceſſitas eis muneribus præficiendi diuites, quæ potius fuerant adminiſtranda prudentibus. talibus inquã legibus quemadmodum ægra aſſiduis ſolent fomentis fulciri corpora

deploratæ valetudinis, ita hæc quoque mala leniri queant, ac mitigari. vt sanentur vero, atque in bonum redeāt habitum nulla omnino spes est, dum sua cuique sunt propria. Quin dum vnius partis curæ studes, aliarum vulnus exasperaueris, ita mutuo nascitur ex alterius medela alterius morbus, quando nihil sic adijci cuiquam potest, vt non idem adimatur alij. At mihi, inquam, contra videtur, ibi nunquam commodè viui posse, vbi omnia sint communia. Nam quo pacto suppetat copia rerum, vnoquoque ab labore subducente se? vtpote quem neque sui quæstus vrget ratio, & alienæ industriæ fiducia reddit segnem. At quum & stimulentur inopia, neque quod quisquam fuerit nactus, id pro suo tueri vlla possit lege, an non necesse est perpetua cæde, ac seditione laboretur? Sublata præsertim autoritate, ac reuerentia magistratuum, cui quis esse locus possit, apud homines taleis, quos inter nullum discrimen est, ne comminisci quidem queo. Non miror inquit, sic videri tibi, quippe cui eius imago

rei

tis, aut nulla succurrit, aut falsa. Verum si in Vtopia fuisses mecum, moresque eorum atque instituta vidisses præsens, vt ego feci, qui plus annis quinque ibi vixi, neque vnquam voluissem inde discedere, nisi vt nouum illum orbem proderem, tum planè faterere, populum recte institutum nusquam alibi te vidisse quam illic. Atqui profecto inquit Petrus Ægidius, ægre persuadeas mihi, melius institutum populum in nouo illo, quam in hoc noto nobis orbe reperiri, vt in quo neque deteriora ingenia, & vetustiores opinor esse, quã in illo Resp. & in quibus plurima ad vitam commoda longus inuenit vsus, vt ne adijciam apud nos casu reperta quędam, quibus excogitandis nullum potuisset ingenium sufficere. Quod ad vetustatem, inquit ille, rerum attinet publicarum, tum pronunciare posses rectius, si historias illius orbis perlegisses, quibus si fides haberi debet, prius apud eos erant vrbes, quam homines apud nos, iam vero quicquid hactenus, vel ingenium inuenit, vel casus repe-

rit, Hoc vtrobique potuit extitisse. Cæterum ego certe puto, vt illis præstemus ingenio, studio tamen atque industria longe à tergo relinquimur. Nam (vt ipsorum habent annales) ante appulsum illuc nostrum, de rebus nostris (quos illi vocant Vltraequinoctialeis) nihil vnquam quicquam audierant, nisi quod olim annis ab hinc ducentis supra mille, nauis quædam apud insulam Vtopiam naufragio perijt, quam tempestas eo detulerat. Eiecti sunt in littus Romani quidam atq; Ægyptij, qui postea nunquam inde discessere. Hanc vnam occasionem vide quam commodam illis sua fecit industria. Nihil artis erat intra Romanum Imperium, vnde possit aliquis esse vsus, quod non illi, aut ab expositis hospitibus didicerint, aut acceptis quærendi seminibus adinuenerint, tanto bono fuit illis aliquos hinc semel illuc esse delatos. At si qua similis fortuna quempiam antehac illinc huc perpulerit, tam penitus hoc obliteratum est, quam istud quoque forsan excidet posteris, me aliquando

illic

illic fuisse. Et vt illi vno statim congressu quicquid à nobis commode inuentum est, fecerunt suum: Sic diu futurum puto, priusquam nos accipiamus quicquam, quod apud illos melius quam nobis est institutum. Quod vnum maxime esse reor in causa, cur quum neque ingenio, neque opibus inferiores simus eis, ipsorum tamen res quam nostra prudentius administretur, & felicius efflorescat. Ergo mi Raphaël inquam, quæso te atque obsecro, describe nobis Insulam. nec velis esse breuis, sed explices ordine agros, fluuios, vrbes homines, mores, instituta, leges, ac denique omnia, quæ nos putes velle cognoscere. putabis autem velle quicquid adhuc nescimus. Nihil, inquit, faciam libentius, Nam hæc in promptu habeo, sed res otium poscit. Eamus ergo inquam, intro pransum, mox tempus nostro arbitratu sumemus. Fiat inquit. Ita ingressi prandemus. pransi, in eundem reuersi locum, in eodem sedili consedimus, ac iussis ministris, ne quis interpellaret, ego ac Petrus Ægidius

dius hortamur Raphaëlem, vt præstet quod erat pollicitus. Is ergo vbi nos vidit intentos atque auidos audiendi, quum paulisper tacitus, & cogitabundus assedisset hunc in modum exorsus est.

Primi libri Finis.

SER-

SERMONIS QVEM RAPHAEL HYTHLODEVS.

de optimo Reip. ſtatu habuit, liber ſecundus, per Thomam Morum ciuem, & Vicecomitem Londinenſem.

VTOPIENSIVM inſula in media ſui parte (nam hac latiſſima eſt) millia paſſuum ducẽta porrigitur, magnũque per inſulæ ſpacium non multo anguſtior, fines verſus paulatim vtrinque tenuatur. hi velut circumducti circino quingentorum ambitu millium, inſulam totam in lunæ ſpeciem renaſcentis effigiant. Cuius cornua fretum interfluens, millibus paſſuum plus minus vndecim dirimit, Situs, & forma Vtopiæ nouæ inſulæ.

mit, ac per ingens inane diffusum, circumiectu vndique terræ prohibitis ventis, vasti in morem lacus stagnans magis quam sæuiēs, omnē prope eius terræ aluum pro portu facit. magnoque hominum vsu naues quaqua versus transmittit. fauces hinc vadis, inde saxis formidolosæ. In medio ferme interstitio vna rupes eminet, eoque innoxia, cui in ædificatam turrim præsidio tenent, cæteræ latentes, & insidiosæ. Canales solis ipsis noti, atque ideo non temere accidit, vti exterus quisquam hunc in sinum, nisi Vtopiano duce, penetret, vt in quem vix ipsis tutus ingressus est, nisi signis quibusdam è littore viam regentibus. His in diuersa translatis loca, hostium quamlibet numerosam classem facile in perniciem traherent. Ab altera parte non infrequētes portus. At vbique descensus in terram ita natura munitus, aut arte, vt ingentes copiæ paucis inde queant propugnatoribus arceri. Ceterum vti fertur, vtique ipsa loci facies præ se fert, ea tellus olim non ambiebatur mari. Sed Vtopus cuius

Locus natura tutus vnico pręsidio defenditur

Stratagema ex mutatis signis.

Vtopia insula ab Vtopo duce.

vt pote victoris nomen refert insula, Nam ante id temporis Abraxa dicebatur, quique rudem atque agrestem turbam ad id quo nunc cæteros prope mortales antecellit cultus humanitatisque perduxit, primo protinus appulsu victoria potitus, passuum millia quindecim, qua parte tellus continenti adhæsit, exscindendum curauit, ac mare circum terram duxit. Quumque ad id operis non incolas modo coëgisset (ne contumeliæ loco laborem ducerent) sed suos præterea milites omnes adiungeret, in tantam hominum multitudinem opere distributo, incredibili celeritate res perfecta, finitimos (qui initio vanitatem incepti riserant,) admiratione successus ac terrore perculerit. Insula ciuitates habet quatuor, & quinquaginta spaciosas omnes, ac magnificas, lingua, moribus, institutis, legibus prorsus ijsdem, idē situs omnium, eadem vbique quatenus per locum licet, rerum facies. Harum quæ proximæ intersunt millia quatuor, ac viginti separant. Nulla rursus est tam deserta, è qua

Hoc plus erat quā Isthmū perfodere. Facile sentur quod omnibus commune est.

Oppida Vtopiæ insulæ.

Similitudo concordiam facit. Vrbium inter se mediocre interuallum.

non ad aliam vrbem pedibus queat vnius itinere diei peruenīri. Ciues quaque ex vrbe terni senes ac rerum periti, tractatum de rebus insulæ communibus, quotannis conueniūt Amaurotum. Nam (ea vrbs, quod tanquam in vmbilico terræ sita, maxime iacet omnium partium legatis opportuna) prima principesq; habetur. Agri ita commode ciuitatibus assignati sunt, vt ab nulla parte minus soli quam xx. passuum millia vna quæuis habeat. ab aliqua multo etiam amplius, videlicet qua parte longius vrbes inter se disiunguntur. Nulli vrbi cupido promouendorum finium. Quippe quos habent agricolas, magis eorū se buam dominos putant. Habent ruri per omnes agros commode dispositas domos, rusticis instrumentis instructas. Hæ habitantur ciuibus per vices eo commigrantibus. Nulla familia rustica in viris mulieribusque pauciores habet, quam quadraginta præter duos ascriptitios seruos, quibus pater materque familias graues, ac maturi præficiuntur, & singulis tricenis fami-

Distributio agrorum.

At hinc hodie pestis rerump. omnium.

Prima cura agricolationis.

familijs philarchus vnus. E quaq; familia viginti quotannis in vrbem remigrant hi, qui biennium ruri compleuere. In horum locum totidem recentes ex vrbe subrogãtur, vt ab his qui annum ibi fuere, atque ideo rusticarum peritiores rerum, instituantur, alios anno sequẽte docturi, ne si pariter omnes ibi noui, agricolationisque rudes essent, aliquid in annona per imperitiam peccaretur. Is innouandorum agricolarum mos, & si solennis sit, ne quisquam inuitus asperiorem vitã cogatur continuare diutius, multi tamen quos rusticæ rei studium natura delectat, plures sibi annos impetrant. Agricolæ terram colunt, nutriunt animalia, ligna comparãt, atq; in vrbem qua commodum est, terra mariue conuehunt. Pullorum infinitã educãt multitudinem, mirabili artificio. Neque enim incubãt oua gallinæ, sed magnum eorum numerum calore quodam æquabili fouentes animant, educantq;, hi simul atq; è testa prodiere, homines, vice matrum comitantur, & agnoscunt. Equos alunt perquam paucos,

Agricolarum officia.

Mira ratio fouẽdi cua.

Vsus equorum.

cos, nec nisi ferocientes, neq; alium
Vsus boū in vsum quàm exercendæ rebus equestribus iuuentⁱ vti. Nam omne, seu colendi, seu vehendi laborem boues obeunt, quos (vt fatentur) equis impetu cedere, sic patientia vincere, nec tot obnoxios morbis putant, ad hæc minore impendio, & operę, & sumptus ali, ac denique laboribus emeritos, in cibum tandem vsui esse. Semente, in solum
Cibus, ac potus. panem vtuntur. Nam aut vuarum vinum bibunt, aut pomorum, pirorumue, aut denique aquam nonnunquam meram, sæpe etiam qua mel, aut glycyrizam incoxerint; cuius haud exiguam habent copiam. Quũ exploratum habeant (habent enim
Modus sementis certissimum) quantum annonæ cõsumat vrbs, & circumiectus vrbi conuentus, tamen multo amplius, & sementis faciunt, & pecudum educant, quàm quod in suos vsus sufficiat, reliquum imparturi finitimis. Quibuscunque rebus, opus est, quæ res ruri non habentur, eam supellectilem omnem ab vrbe petunt, & sine vlla rerum commutatione, à magistratibus vrbanis nul-

lo

lo negocio consequuntur. Nam illò singulo quoque mense plerique ad festum diem conueniunt. Quum frumentandi dies instat, magistratibus vrbanis agricolarum philarchi denuntiant, quantum ciuium numerum ad se mitti conueniat, quæ multitudo frumentatorum, quum ad ipsum diem opportune adsit, vno propè sereno die tota frumentatione defunguntur. Mutua opera quātum valeat.

DE VRBIBVS AC NOMInatim de Amauroto.

VRbium qui vnam norit, omnes nouerit. ita sunt inter se (quatenus loci natura non obstat) omnino similes. Depingam igitur vnam quampiam (neque enim admodum refert quam) Sed quam potius, quàm Amaurotum? qua nec vlla dignior est, quippe cui senatus gratia reliquæ deferunt, nec vlla mihi notior, vt in qua annos quinq; perpetuo vixerim, Situm est igitur Amaurotum in leni deiectu montis figura ferè quadrata, Nam latitudo eius paulò infra collis incœpta Amaurotū primariæ Vtopiensiū vrbis descriptio.

ver-

verticem, millibus passuum duobus ad flumen Anydrum pertinet, secundum ripam aliquanto longior. Oritur Anydrus millib. octoginta supra Amaurotum, modico fonte, sed aliorum occursu fluminum, atq; in his duorum etiam mediocrium, auctus, ante vrbem ipsam quingentos in latum passus extenditur, mox adhuc amplior, sexaginta milia prolapsus, excipitur oceano. Hoc toto spacio, quod vrbem ac mare interiacet, ac supra vrbem quoque aliquot milia sex horas ppetuas influẽs æstus, ac refluus alternat celeri flumine. Quum sese pelagus infert, triginta in longum milia, totum Anydri alueum suis occupat vndis, profligato retrorsum fluuio. Tum aliquanto vltra liquorem eius salsugine corrumpit, dehinc paulatim dulcescens amnis, sincerus vrbem perlabitur, ac refugientem vicissim, purus, & incorruptus, ad ipsas propè fauces insequitur. Vrbs aduersæ fluminis ripæ, non pilis, ac sublicibus ligneis, sed ex opere lapideo, egregie arcuato ponte, commissa est, ab ea parte, quæ lon-

Anydri fluminis descriptio.

Idem fit apud Anglos in flumine Thamysi.

Et in hoc cõdinũ cum Amauroto cõuenit.

longissime distat à mari, quo naues totum id latus vrbis possint inoffensæ præteruehi. Habent alium præterea fluuium, haud magnum quidem illum, sed perquam placidum, ac iucundum. Nam ex eodem scaturiens monte, in quo ciuitas collocatur, mediam illam per deuexa perfluens, Anydro miscetur. Eius fluij caput fontemque, quod paulo extra vrbem nascitur, munimentis amplexi Amaurotani iunxerunt oppido. ne si qua vis hostium ingruat, intercipi, atque auerti aqua, neve corrumpi queat. Inde canalibus coctilibus, diuersim ad inferiores vrbis partes aqua diriuatur, id sicubi locus fieri vetat, cisternis capacibus, collecta pluuia, tantundem vsus adfert. Murus altus, ac latus oppidū cingit, turribus ac propugnaculis frequens: arida fossa, sed alta, lataque, ac veprium sepibus impedita, tribus ab lateribus circumdat mœnia, quarto flumen ipsum pro fossa est. Plateæ cum ad vecturam, tum aduersus ventos descriptæ commode: ædificia neutiquam sordida, quorum longa & totum

Vsus aquæ potabilis.

Mœnia munimenta.

Platearum finis.

per

per vicum perpetua series, aduersa domorum fronte conspicitur. has vicorum frõtes via distinguit pedes viginti lata. Posterioribus ædiũ partibus, quanta est vici longitudo, hortus adiacet, latus, & vicorum tergis vndiq; circumseptus. Nulla domus est, quæ non, vt ostium in plateam, ita posticum in hortum habeat. Quin bifores quoq; facili tractu manus apertiles, ac dein sua sponte coëuntes, quemuis intromittunt, ita nihil vsquam priuati est. Nã domos ipsas vno quoque decennio sorte commutant. Hos hortos magnifaciũt. in his vineas, fructus, herbas, flores habent. tanto nitore, cultuq;, vt nihil fructuosius vsquam viderim, nihil elegantius. qua in re studium eorum, nõ ipsa voluptas modo, sed vicorum quoque inuicẽ de suo cuiusq; horti cultu certamen accendit. & certe non aliud quicquã temere vrbe tota reperias, siue ad vsum ciuium, siue ad voluptatem commodius. eoque nullius rei, quàm huiusmodi hortorum, maiorem habuisse curam videtur is, qui condidit. Nam totam hanc

Horti ædibus adhærẽtes.

Hæc sapiunt communitatem Platonis

Vtilitas hortorũ etiã Maroni prædicata.

vrbis figurã, iam inde ab initio descriptam ab ipso Vtopo ferunt. Sed ornatum, cæterumq; cultum, quib⁹ vnius ætatẽ hominis haud suffecturam vidit, posteris adiiciẽdum reliquit. Itaq; scriptum in annalibus habent, quos ab capta vsq; insula, mille septingentorum, ac sexaginta annorum complectẽtes historiam, diligẽter & religiose perscriptos adseruant. ædes initio humiles, ac veluti casas, & tuguria fuisse, è quolibet ligno temere factas, parietes luto obductos, culmina in aciem fastigiata stramentis operuerãt. At nũc omnis domus visenda forma tabulatorum trium, parietum facies aut silice aut cementis, aut latere coctili constructæ, in aluum introrsus cõgesto rudere. Tecta in planum subducta, quæ intritis quibusdam insternunt, nullius impendij, sed ea temperatura, quæ nec igni obnoxia sit, & tolerandis tempestatum iniurijs plumbum superet. Ventos è fenestris vitro (nam eius ibi creberrimus vsus est) expellunt. Interim etiam lino tenui, quod perlucido oleo, aut succino perlinunt, gemi-

Vitreæ, aut linteatæ fenestræ.

mino nimirum commodo. Siquidem ad eum modum fit, vt & plus lucis transmittat, & ventorum minus admittat.

DE MAGISTRATIBVS.

TRiginta quæq; familię magistratum sibi quotannis eligunt: quem sua prisca lingua Syphograntum vocant, recentiore philarchū; Syphograntis decem cum suis familijs Traniborus olim, nunc Protophilarchus dictus præficitur. Demū Syphogranti omnes, qui sunt ducēti, iurati lecturos sese, quem maxime censent vtilem, suffragijs occultis renunciant principem vnum videlicet ex quatuor, quos eis populus nominauit. Nam à quaq; vrbis quarta parte selectus vnus commēdatur Senatui. Principis magistratus perpetuus est in omnem illius vitam, nisi tyrannidis affectatæ suspicio impediat. Traniboros quotānis eligunt, cæterum haud temere commutāt. Reliqui magistratus omnes annui. Tranibori tertio quoque die, interdum si res postulat, sæpius

Tranibo-rus: Vtopiēsium lingua sonat prçfectū primarium.

Mira rō creandi magistratus. Tyrānis inuisa bene institutę reip. Cito dirimendæ controuersiæ, quas nūc data opera in immensum prorogāt.

pius in consilium cum Principe veniunt. De rep. consultant controuersias priuatorum (si quæ sunt) quę perquam paucæ sunt, mature dirimunt. Syphograntos semper in senatum duos adsciscunt, atque omni die diuersos, cautumque vt ne quid ratum sit quod ad rempub. pertineat, de quo non tribus in senatu diebus ante agitatum, quàm decretum sit. Extra senatum, aut comitia publica, de rebus communibus inire consilia, capitale habetur. Hęc eò ferunt instituta, ne procliue esset, coniuratione Principis, ac Traniborum, oppresso per tyrannidem populo, statum reipub. mutare. Aque ideo quicquid magni momēti iudicatur, ad Syphograntorum comitia defertur, qui cum suis familijs communicata re, post inter se consultant, ac suum consilium renunciant senatui. Interdum ad totius insulæ consilium res defertur. Quin id quoq; moris habet senatus, vt nihil quo die primum proponitur, eodem disputetur, sed in sequētem senatum differatur, ne quis vbi quod in buccam primum venerit,

Nihil subito statuendū.

Vtinam idem hodie fiat ī nostris consilijs.

temere

temere effutierit, ea potius excogitet postea, quibus decreta tueatur sua, quam quæ ex reip. vsu sint. malitque salutis publicæ, quam opinionis de se iacturam facere, peruerso quodam ac præpostero pudore, ne initio parum prospexisse videatur. Cui prospiciendũ initio fuit, vt consulto potius, quam cito loqueretur.

Hoc sibi volebat vet' prouerbiũ. ἐν νυκτὶ βουλή.

DE ARTIFICIIS.

Agricola tio communis omniũ, quã nũc in pau-cos contemptos reijcim'. Artes ad necessitatem non ad luxũ discẽda.

ARs vna est omnibus viris mulieribusq; promiscua agricultura, cuius nemo est expers. Hac à pueritia erudiuntur omnes partim in schola traditis præceptis, partim in agros viciniores vrbi, quasi per ludum educti, non intuentes modo, sed per exercitãdi corporis occasionem tractantes etiam. Præter agriculturam (quæ est omnibus vt dixi, communis) quilibet vnam quampiam, tanquam suam docetur, ea est fere, aut lanificium, aut operandi lini studium, aut cementariorum, aut fabri, seu ferrarij, seu materiarij artificium. Neque enim aliud est opificium vllum, quod nume-

rum

rum aliquem dictu dignum occupet illic. Nam vestes, quarum, nisi quod habitu sexus discernitur, & cęlibatus à coniugio, vna per totam insulam forma est, eademq; per omne æuum perpetua, nec ad oculum indecora, & ad corporis motum habilis, tum ad frigoris æstusque rationem apposita. Eas inquam, quæque sibi familia conficit. Sed ex alijs illis artibus vnusquisque aliquam discit, nec viri modo, sed mulieres etiam. Cæterum hæ velut imbecilliores leuiora tractant, lanam ferè linumque operantur, viris artes reliquæ magis laboriosæ mandantur. Maxima ex parte quisque in patrijs artibus educatur. nam eò plerique natura feruntur, quod si quem animus aliò trahat, in eius opificij, cuius capitur studio, familiam quampiam adoptione traducitur. cura nō à patre modo eius, sed magistratibus etiam præstita, vt graui atque honesto patrifamilias mancipetur. Quin si quis vnam perdoctus artem, aliā præterea cupiuerit, eodem modo permittitur. Vtramque nactus, vtram velit exercet, nisi alterutra

Cultus similitudo.

Nemo ciuium expers artificij.

Ad quā quisque natura sit appositus, eā discat artem.

ciuitas

ciuitas magis egeat. Syphograntorum præcipuum ac prope vnicum negocium est, curare ac prospicere, ne quisquam desideat ociosus, sed vti suæ quisque arti sedulo incumbat, nec ab summo mane tamen, ad multam vsque noctem perpetuo labore, velut iumenta, fatigatus. nam ea plusquam seruilis ærumna est, quæ tamen vbique ferè opificum vita est. exceptis Vtopiensibus, qui cum in horas viginti quatuor æquales diem connumerata nocte diuidant, sex dumtaxat operi deputant, tres ante meridiem, à quibus prandium ineunt, atque à prandio duas pomeridianas horas, quum interquieuerint, tres deinde rursus labori datas, cœna claudunt. Quum primam horam ab meridie numerent: sub octauam cubitum eunt. horas octo somnus vendicat. Quicquid inter operis horas ac somni cibique medium esset, id suo cuiusque arbitrio permittitur, nō quo per luxum, aut segnitiem abutatur, sed quod ab opificio suo liberum, ex animi sententia in aliud quippiam studij bene collocet. has intercapedines pleriq; impen-

Ocios pellendi è Republica.

Moderādus opificum labor.

impendunt literis. Solenne est enim publicas quotidie lectiones haberi antelucanis horis, quibus vt intersint, ij duntaxat adiguntur, qui ad literas nominatim selecti sunt. Cæterum ex omni ordine mares simul ac fœminæ multitudo maxima ad audiendas lectiones, alij alias, prout cuiusque fert natura, confluit. Hoc ipsum tempus tamen si quis arti suæ malit insumere quod multis vsu venit (quorum animus in nullius contemplatione disciplinæ consurgit) haud prohibetur, quin laudatur quoque vt vtilis reipublicæ. Super cœnam tum vnam horam ludendo producunt, æstate in hortis, hyeme in aulis illis communibus, in quibus comedunt. Ibi aut musicen exercent, aut se sermone recreant. Aleā atque id genus ineptos ac perniciosos ludos ne cognoscunt quidem, cæterum duos habent in vsu ludos, latrunculorum ludo non dissimiles. Alterum numerorum pugnam, in qua numerus numerum prædatur. Alterum in quo collata acie cum virtutibus vitia confligunt. Quo in ludo perquam scite ostenditur, & vitio-

Studia literarum.

Lusus in cœnis.

At nunc alea principum lusus est.

Lusus vtiles quoq;

vitiorum inter se dissidium, & aduersus virtutes concordia. item quę vitia quibus se virtutibus opponat, quibus viribus aperte oppugnent, quibus machinamentis ab obliquo adoriantur, quo præsidio virtutes vitiorum vires infringant, quibus artibus eorum conatus eludāt, quibus deniq; modis alterutra pars victoriæ compos fiat. Sed hoc loco ne quid erretis, quiddam pressius intuendum est. Etenim quod sex duntaxat horas in opere sunt, fieri fortasse potest, vt inopiam aliquam putes necessariarum rerū sequi. Quod tam longe abest vt accidat, vt id téporis ad omnium rerum copiam, quæ quidem ad vitæ, vel necessitatem requirantur, vel commoditatem non sufficiat modo, sed supersit etiam, id quod vos quoque intelligetis, si vobiscum reputetis, apud alias gentes quàm magna populi pars iners degit. Primum mulieres ferè omnes totius summæ dimidiū, aut sicubi mulieres negociosæ sunt, ibi vt plurimum, earum vice viri stertunt. Ad hæc Sacerdotum ac ac Religiosorum, quos vocant, quāta

Ociosorum hominum genera.

ta

ta quamque ociosa turba? Adijce diuites omnes maxime prædiorum dominos, quos vulgo generosos appellant, ac nobiles. his adnumera ipsorum famulitium, totam videlicet illam cetratorum nebulonum colluuiem, robustos denique ac valentes mendicos adiunge, morbum quempiam prætexentes inertiæ: multo certe pauciores esse, quàm putaras, inuenies eos, quorum labore constant hæc omnia, quibus mortales vtuntur. Expende nunc tecum, ex his ipsis quàm pauci in necessarijs opificijs versantur. Siquidem vbi omnia pecunijs metimur, multas artes necesse est exerceri inanes prorsus, ac superfluas, luxus tantum ac libidinis ministras. Nam hæc ipsa multitudo quæ nunc operatur, si partiretur in tam paucas artes, quàm paucas commodus naturæ vsus postulat, in tanta rerum abundantia, quantam nunc esse necesse sit, precia nimirum viliora forent, quàm vt artifices inde vitam tueri suam possent. At si isti omnes, quos nunc inertes artes distringunt, ac tota insuper ocio, ac

δορυφόρημα nobilium.

Prudentissime dictum.

desidia languescens turba: quorum vnus quiuis earum rerum, quæ aliorum laboribus suppeditantur, quantum duo earundem operatores, cõsumit: in opera vniuersi atque eadem vtilia collocarentur, facile animaduertis, quantulum temporis ad suppeditanda omnia, quę vel necessitatis ratio, vel commoditatis efflagitet (adde voluptatis etiam, quæ quidem vera sit ac naturalis) abunde satis superq; foret. atq; id ipsum in Vtopia res ipsa perspicuum facit. Nam illic in tota vrbe cum adiacẽte vicinia vix hominib. quingẽtis ex omni virorum, ac mulierum numero, quorum ætas ac robur operi sufficit, vacatio permittitur. In his Syphogranti (quanquam leges eos labore soluerunt) ipsi tamen sese non eximunt, quo facilius exemplo suo reliquos ad labores inuitent. Eadem immunitate gaudent hi, quibus cõmendatione Sacerdotum persuasus populus occultis Syphograntorum suffragijs ad perdiscendas disciplinas perpetuam vacationem indulget. Quorum si quis conceptam de se spem fefellerit: ad opifices retruditur,

Ne magistratus quidem ab opere cessant.

ditur, contraque non rarenter vsu venit, vt mechanicus quispiam, subcisiuas illas horas, tam gnauiter impendat literis, tantum diligentia proficiat, vt opificio suo exemptus, in literatorum classem prouehatur. Ex hoc literatorum ordine legati, Sacerdotes, Tranibori, ac ipse denique deligitur Princeps, quem illi prisca ipsorum lingua Barzanem, recentiore Ademum appellant. Reliqua ferè multitudo omnis, quum neque ociosa sit, nec inutilibus opificijs occupata, procliuis æstimatio est, quàm paucæ horæ quantum boni operis pariant ad ea, quę commemoraui, hoc præterea facilitatis accedit, quod in necessarijs plerisque artibus minore opera quàm aliæ gentes opus habent. Nam primum ædificiorum, aut structura, aut refectio ideo, tam multorum assiduã vbique requirit operam, quod quæ pater ædificauit, hæres parum frugi paulatim dilabi sinit, ita quod minimo tueri potuit: successor eius de integro impendio magno cogitur instaurare. quin frequenter etiã quæ domus alij ingenti sumptu stetit

Soli literati ad magistratus vocãtur.

Quomodo vitetur impensæ in ædificijs.

rit; hanc alius delicato animo contemnit, eaque neglecta: atque ideo breui collapsa, aliam alibi impensis non minoribus extruit. At apud Vtopienses compositis rebus omnibus, & constituta Repub rarissime accidit, vti noua collocandis ædibus area deligatur, & non modo remedium celeriter præsentibus vitijs adhibetur, sed etiam imminentibus occurritur. Ita fit, vt minimo labore diutissime perdurent ædificia, & id genus opifices, vix habeant interdum quod agant, nisi quod materiam dolare domi, & lapides interim quadrare atque aptare iubentur, quo (si quod opus incidat) maturius possit exurgere. Iam in vestibus vide, quam paucis operis egeant: primum dum in opere sunt, corio neglectim, aut pellib. amiciuntur, quæ in septennium durent. quum procedunt in publicum, superinduunt chlamydem vestem, quæ rudiores illas vestes contegat, eius per totam insulam vnus color est, atq; is natiuus. Itaq; lanei panni non modo multo minus quã vsquam alibi sufficit, verũ is ipse quoq;

Quomodo induantur amictu.

multo

multo minoris impendij est. at lini minor est labor, eoq; vsus crebrior, sed in lineo solus candor, in laneo sola mundicies conspicitur, nullum tenuioris fili precium est. Itaque fit, vt quum alibi nusquam vni homini quatuor, aut quinque togæ laneę diuersis coloribus, ac totidem sericæ tunicæ sufficiat, delicatioribus paulo ne decem quidem, ibi vna quisq; contentus est plerunque in biennium. Quippe nec causa est vlla cur plures affectet, quas consecutus, neque aduersus frigus esset munitior, neque vestitu videretur, vel pilo cultior. Quamobrem quum, & omnes vtilibus sese artibus exerceant, & ipsarum etiam opera pauciora sufficiant, fit nimirum, vt abundante rerum omnium copia, interdum in reficiendas (si quæ detritæ sunt) vias publicas immensam multitudinem educant, persæpe etiam quum nec talis cuiuspiam operis vsus occurrat, pauciores horas operandi publice denuncient. Neq; enim superuacaneo labore ciues inuitos exercent magistratus. quandoquidem eius reipub. institutio hūc vnum scopum in pri-

 mis

mis respicit, vt quoad per publicas necessitates licet, quam plurimum tẽporis ab seruitio corporis ad animi libertatẽ cultumq; ciuibus vniuersis asseratur. In eo enim sitam vitæ felicitatem putant.

DE COMMERCIIS mutuis.

SEd iam quo pacto sese mutuo ciues vtantur, quæ populi inter se commercia, quæque sit distribuendarum rerum forma, videtur explicandum. Quum igitur ex familijs constet ciuitas, familias vt plurimum cognationes efficiunt. Nam fœminæ (vbi maturuerint) collocatæ maritis, in ipsorum domicilia concedunt. At masculi filij, ac deinceps nepotes, in familia permanent, & parentum antiquissimo parent, nisi præ senecta mente parum valuerit. tunc enim ætate proximus ei sufficitur. Verum ne ciuitas, aut fieri infrequentior, aut vltra modũ possit increscere, cauetur ne vlla familia, quarum millia sex quæque ciuitas, excepto conuentu, complectitur, pauciores quam decem, pluresve

Numerus ciuium.

resve

resve quã sexdecim puberes habeat. Impuberum enim nullus præfiniri numerus potest. Hic modus facile seruatur, transscriptis his in rariores familias, qui in plenioribus excrescunt. At si quando in totum plus iusto abundauerit, aliarum vrbium suarũ infrequẽtiam farciunt. Quod si forte per totam insulam plus æquo moles intumuerit, tum ex qualibet vrbe descriptis ciuibus in cõtinente proximo, vbicunque indigenis agri multum superest, & cultu vacat, coloniam suis ipsorum legibus propagant, ascitis vnà terræ indigenis, si conuiuere secum velint. Cum volẽtibus coniuncti in idem vitæ institutum eosdemq; mores, facile coalescunt, idq; vtriusq; populi bono. Efficiunt enim suis institutis, vt ea terra vtrisq; abunde sit, quæ alteris, aut parca ac maligna videbatur. Renuentes ipsorum legibus viuere, propellunt his finibus, quos sibi ipsi describunt. Aduersus repugnantes bello confligunt. nam eam iustissimam belli causam ducũt, quum populus quispiam eius soli, quo non ipse vtitur, sed velut inane ac vacuum

possidet, alijs tamen qui ex naturæ præscripto inde nutriri debeant, vsũ ac possessionem interdicat. Si quando vllas ex suis vrbibus aliquis casus eousq; imminuerit, vt ex alijs insulę partibus, seruato suo cuiusq; vrbis modo, resarciri nõ possint (quod bis duntaxat ab omni æuo, pestis grassante sæuitia, fertur cõtigisse) remigrantibus è colonia ciuibus replentur. Perire enim colonias potius patiuntur, quàm vllam ex insulanis vrbibus imminui. Sed ad conuictum ciuium reuertor. Antiquissimus (vt dixi) præest familiæ. Ministri sunt vxores maritis, & liberi parentibus, atq; in summa minores natu maioribus. Ciuitas omnis in quatuor ęquales partes diuiditur. In medio cuiusq; partis forum est omnium rerũ. Eo in certas domos opera cuiusq; familiæ conuehuntur, atque in horrea singulæ seorsum species distributæ sunt. Ab his quilibet paterfamilias quibus ipse suique opus habent, petit, ac sine pecunia, sine omni prorsus hostimento quicquid petierit, aufert. Quare enim negetur quicquam? quum, &

Sic exclu di potest ociosa turba mi nistrorũ.

omnium

omnium rerum abunde satis sit, nec timor vllus subsit, ne quisquam plus quam sit opus, flagitare velit? Nam cur superuacua petiturus putetur is, qui certum habeat, nihil sibi vnquã defuturum? Nempe auidum, ac rapacem aut timor carendi facit in omni animantum genere, aut in homine sola reddit superbia, quæ gloriæ sibi ducit, superflua rerum ostentatione cæteros antecellere, quod vitij genus in Vtopiensium institutis nullum omnino locum habet. Adiuncta sunt foris, quæ cõmemoraui) fora cibaria, in quæ non olera modo, arborumque fructus, & panes comportantur, sed pisces, & præterea quadrupedumq; & auium quicquid esculentum est, extra vrbem locis appositis, vbi fluento tabum, ac sordes eluantur. Hinc deportant pecudes occisas, depuratasq; manibus famulorum (nam neq; suos ciues patiuntur assuescere laniatu animalium, cuius vsu clementiam, humanissimũ naturæ nostræ affectum, paulatim deperire putãt, neque sordidũ quicquã atq; immundum, cuius putredine

Rapacitas vnde

Tabes ac sordes peste inuehit ciuitatib.

Ex pecudum laniena dicimus, & homines iugulare.

ne corruptus aër morbum possit inuehere) perferri in vrbem sinunt. Habet prçterea quilibet vicus aulas quasdam capaces, æquali ab sese inuicem interuallo distantes, nomine quamque suo cognitas. Has colunt Syphogranti, quarum vnicuiq; triginta familiæ, videlicet ab vtroq; latere quindecim sunt adscriptæ, cibum ibi sumpturæ. Obsonatores cuiusque aulæ certa hora conueniūt in forum, ac relato suorum numero cibum petūt. Sed prima ratio ægrotorum habetur, qui in publicis hospitijs curantur. Nam quatuor habent in ambitu ciuitatis hospitia, paulo extra muros, tam capacia, vt totidem oppidulis æquari possint, tum vt neque ægrotorum numerus quamlibet magnus anguste collocaretur, & per hoc incommode: tum quo hi qui tali morbo tenerentur, cuius cōtagio solet ab alio ad alium serpere, longius ab aliorum cœtu semoueri possint. Hæc hospitia ita sunt instructa, atque omnibus rebus quæ ad salutem conferant referta, tum tam tenera, ac sedula cura adhibetur, tam assidua medicorum peritissi-

Cura ægrotorū.

peritissimorum præsentia', vt quum illuc nemo mittatur inuitus, nemo tamen ferè in tota vrbe sit, qui aduersa valetudine laborans, non ibi decumbere quàm domi suæ præferat. Quum ægrotorum obsonator cibos ex medicorum præscripto receperit, deinceps optima quæq; inter aulas æquabiliter pro suo cuiusq; numero distribuuntur. nisi quod principis, pontificis, & Tranibororum respectus habetur, ac legatorū etiam, & exterorum omnium (si qui sunt, qui pauci ac raro sunt) sed his quoq; cum adsint, domicilia certa atq; instructa parantur. Ad has aulas prandij cœnæq; statis horis tota Syphograntia conuenit, æneæ tubæ clangore commonefacta, nisi qui aut in hospitijs, aut domi decumbunt. quanquam nemo prohibetur, postquam aulis est satisfactum, è foro domum cibum petere, sciunt enim neminem id temere facere. Nā, & si domi prandere nulli vetitum sit, nemo tamen hoc libenter facit, cum neq; honestum habeatur, & stultum sit deterioris parandi prandij sumere laborem, cum lautum

Conuiuia communia, promiscuaque.

Vt vbiq; libertatis habetur ratio, ne quid fiat à coactis.

atque opiparum præsto apud aulam tam propinquam sit. In hac aula ministeria omnia, in quibus paulo plus sordis aut laboris est, obeunt serui. Cæterum coquendi parandique cibi officium, & totius denique instruendi conuiuij solæ mulieres exercent, cuiusque videlicet familiæ per vices. Tribus, pluribusue mensis pro numero conuiuarum discũbitur. Viri ad parietem, fœminæ exterius collocantur, vt si quid his subiti oboriatur mali, quod vterum gerentibus interdum solet accidere, imperturbatis ordinib. exurgant, atque inde ad nutrices abeant. Sedent illæ quidem seorsum cum lactentibus in cœnaculo quodam, ad id destinato, nunquam sine foco atque aqua munda, nec absque cunis interim, vt & declinare liceat infantulos, & ad ignem cum velint exemptos fascijs liberare, ac ludo reficere. Suæ quæque soboli nutrix est, nisi aut mors, aut morbus impediat. id cum accidit, vxores Syphograntorum propere nutricem quærunt, nec id difficile est. Nam quæ id præstare possunt, nulli officio sese offerunt.

Fœminæ ministræ in conuiuiis.

ferunt libentius, quoniã, & omnes eam misericordiam laude prosequũtur; & qui educatur, nutricem parentis agnoscit loco. In antro nutricum confidunt pueri omnes, qui primum lustrum non explenere. cæteri impuberes, quo in numero ducunt quicunq; sexus alterius vtrius intra nubiles annos sint; aut ministrant discumbentibus, aut qui per ætatem nondum valent, adstant tamen, atq; id summo cum silentio vtrique, quod à sedentibus porrigitur, eo vescuntur, nec aliud discretum prandendi tempus habent. In medio primæ mensæ (qui summus locus est;) & cui (nam ea mensa suprema in parte cœnaculi transuersa est) totus conuentus conspicitur, Syphograntus cum vxore considet. His adiunguntur duo ex natu maximis. Sedent enim per omnes mẽsas quaterni. At si templum in ea Syphograntia situm est, sacerdos eiusque vxor cum Syphogranto sedent, vt præsideant. Ab vtraque parte collocantur iuniores, post senes rursus atque hoc pacto per totã domum, & æquales inter se iunguntur.

Laudè & officio ciues optime inuitantur ad rectè agẽdum

Educatio sobolis.

Sacerdos supra principem. At nunc etiam, & Episcopi ijs manci piorum vice sunt.

Iuniores maioribus admixti.

tur, & dissimilibus tamen immiſcentur, quod ideo ferunt inſtitutũ, vt ſenum grauitas, ac reuerentia (quum nihil ita in menſa fieri dicive poteſt, vt eos ab omni parte vicinos effugiat) iuniores ab improba verborum geſtuumque licentia cohibeat. Ciborum fercula non à primo loco deinceps apponuntur, ſed ſenioribus primum omnibus (quorum inſignes loci ſunt) optim' quiſque cibus infertur, deinde reliquis æqualiter miniſtratur. At ſenes lautitias ſuas (quarum non tãta erat copia, vt poſſet totam per domum affatim diſtribui) pro ſuo arbitratu circumſedentibus impartiũtur. Sic, & maioribus natu ſuus ſeruatur honos, & commodi tantundem tamen ad omnes peruenit. Omne prandium cœnamque ab aliqua lectione auſpicantur, quæ ad mores faciat, ſed breui tamen, ne faſtidio ſit. Ab hac ſeniores honeſtos ſermones, ſed neq; triſtes, ac infacetos ingerunt. At nec longis logis totum occupant prãdium, quin audiunt libenter iuuenes quoque, atque adeo de induſtria prouocant, quo,

Senũ habita ratio.

Id hodie vix monachi obſeruant

Sermones in cõuiuijs.

quo, & indolis cuiusque, & ingenij per conuiuij libertatem prodentis sese, capiant experimentum. Prandia breuiuscula sunt, cœnæ largiores, quod labor illa, has somnus, & nocturna quies excipit, quam illi ad salubrem concoctionem magis efficacem putant. Nulla cœna sine musica transigitur. nec vllis caret secunda mensa bellarijs. odores incendunt, & vnguenta spargunt. nihilq; non faciunt, quod exhilarare conuiuas possit. sunt enim hanc in partem aliquanto procliuiores, vt nullum voluptatis genus (ex quo nihil sequatur incommodi) censeant interdictum. Hoc pacto igitur in vrbe conuiuunt, at ruri qui longius ab sese dissiti sũt, omnes domi quisque suæ comedunt, nulli enim familiæ quicquam ad victum deest, quippe à quibus id totum venit, quo vescantur vrbici.

Id hodie medici damnant

Musica in conuiuio.

Voluptas innoxia nõ aspernanda.

DE PEREGRINATIONE *Vtopiensium.*

AT si quos, aut amicorum alia in vrbe commorantium, aut

ipsius

ipsius etiam videndi loci desideriū cœperit, à Syphograntis ac Traniboris suis veniam facile impetrant, nisi si quis vsus impediat. Mittitur ergo simul numerus aliquis cum epistola principis, quæ & datam peregrinandi copiam testatur, & reditus diem præscribit. Vehiculum datur cum seruo publico, qui agat boues, & curet. cæterum nisi mulieres in cœtu habeant, vehiculum velut onus, & impedimentum remittitur. Toto itinere cum nihil secum efferant, nihil desit tamen, vbique enim domi sunt. Si quo in loco diutius vno die commorentur, suā ibi quisque artem exercet, atque ab artis eiusdem opificibus humanissime tractantur. Si semet autore quisquam extra suos fines vagetur, deprehensus sine principis diplomate contumeliose habetus, pro fugitiuo reducitur, castigatus acriter. idē ausus denuo, seruitute plectitur. Quod si quem libido incessat per suę ciuitatis agros palandi, venia patris, & consentiente coniuge, non prohibetur. Sed in quodcunque rus peruenerit, nullus ante cibus

datur,

datur, quam ante meridianum operis pensum (aut quantum ante cœnam ibi laborari solet) absoluerit. Hac lege quouis intra suę vrbis fines ire licet. Erit enim non minus vtilis vrbi, quam si in vrbe esset. Iam videtis quam nulla sit vsquam ociãdi licentia, nullus inertiæ prætext⁹, nulla taberna vinaria, nulla ceruisiaria, nusquam lupanar, nulla corruptelæ occasio, nullæ latebræ, cõciliabulum nullum, sed omnium præsentes oculi necessitatem, aut consueti laboris, aut ocij non inhonesti faciunt. Quem populi morem necesse est omnium rerum copiam sequi. atq; ea quum æquabiliter ad omnes perueniat, fit nimirum, vt inops esse nemo, aut mendicus possit. In senatu Amaurotico (quem, vti dixi terni quotannis omni ex vrbe frequentant) vbi primum constiterit, quæ res quoque loco abundet, rursum cuius alicubi malignior prouentus fuerit, alterius inopiam, alterius protinus vbertas explet, atque id gratuito faciunt. nihil vicissim ab his recipientes quibus donãt. Sed quæ de suis rebus vnicuipiam

O sanctã rempublicã, & vel Christianis imitandam.

Æquabilitas facit vt omnibus sufficiat.

vrbi

urbi dederint, nihil ab ea repetētes: ab alia, cui nihil impenderunt, quibus egent, accipiunt. Ita tota insula velut una familia est. At postquā satis prouisum ipsis est (quod non antea factum censet, quàm in biennium propter anni sequentis euentum prospexerint) tum ex his quæ supersunt, magnam vim frumenti, mellis, lanæ, lini, ligni, cocci, & conchyliorum, vellerum, ceræ, seui, corij, ad hæc animalium quoque in alias regiones exportant. quarum rerum omnium, septimam partem inopibus eius regionis dono dant, reliquam precio mediocri venditāt. quo ex commercio non eas modo merces, quibus domi egent (nam id ferè nihil est præter ferrum) sed argenti, atq; auri preterea magnam vim in patriam reportant. Cuius rei diutina cōsuetudine, supra quàm credi possit, vbique iam earum rerum copia abundant. Itaq; nunc parum pensi habent, præsente ne pecunia an in diem vendant, multoque maximam partem habeant in nominibus, in quibus tamen faciendis non priuatorum vnquam, sed

Respublica nihil aliud quā magna quædam familia est

Negociatio Vtopiensiū.

Vt nunquā non meminerūt suæ communitatis

ſed confectis ex more inſtrumentis, publicam vrbis fidem ſequuntur. Ciuitas vbi ſolutionis dies aduenerit, à priuatis debitoribus exigit creditum, atq; in ęrarium redigit, eiuſque pecuniæ, quoad ab Vtopienſio. repetatur, vſura fruitur. Illi maximam partem nunquam repetunt. Nam quæ res apud ſe nullum habet vſum, eam ab his auferre quib. vſui eſt, haud æquum cenſent. Cæterum ſi res ita poſcat, vt eius aliquam partem alij populo mutuã daturi ſint, tum demum poſcunt: aut quum bellum gerendum eſt, quam in rem vnam totum illum theſaurum, quē habent, domi ſeruant, vti aut extremis periculis, aut in ſubitis præſidio ſit. potiſſimum quo milites externos (quos libentius quam ſuos ciues obijciunt diſcrimini) immodico ſtipendio conducant, gnari multitudine pecuniæ hoſtes ipſos plerunq; mercabiles, & vel proditione vel infeſtis etiam ſignis inter ſe committi. Hanc ob cauſam inæſtimabilem theſaurum ſeruant, at non vt theſaurum tamen, ſed ita habent, quomodo me narrare pro-

Qua ratione poſſit eſſe vilis pecunia.

Satius eſt bellũ pecunia aut arte declinare, quã multa ſanguinis humani iactura gerere.

feſto

fecto deterret pudor, metuentem nē fidem oratio non sit habitura, quod eo iustius vereor, quo magis mihi sum conscius, nisi vidissem præsens, quam ægre potuissem ipse perduci, vt alteri idem recensenti crederem. Necesse est enim fere quam quicque est ab eorum qui audiunt moribus alienum, tam idem procul illis abesse à fide quanquam prudens rerum æstimator minus fortasse mirabitur quum reliqua eorum instituta tam longe ab nostris differant: si argenti quoque atque auri vsus ad ipsorum potius, quam ad nostri moris rationem accommodetur. Nempe quum pecunia non vtantur ipsi, sed in eum seruent euentum, qui vt potest vsu venire, ita fieri potest vt nunquam incidat. Interim aurum argentumq; (vnde ea fit) ne apud se habent, vt ab nullo pluris æstimetur, quam rerum ipsarum natura meretur, qua quis non videt quam longe infra ferrum sunt? vt sine quo nō hercule magis quam absq; igni atque aqua viuere mortales queant, quum interim auro argentoque nullum vsum, quo non facile

*antis.
ecm.*

Auri ferro vilius quantū ad vsum attinet.

careamus, natura tribuerit, nisi hominum stultitia precium raritati fecisset. quin contra, velut parens indulgentissima optima quæque in propatulo posuerit, vt aërem, aquã, ac tellurem ipsam, longissime vero vana, ac nihil profutura semouerit. Ergo hæc metalla si apud eos in turrim aliquam abstruderentur, princeps, ac senatus in suspicionem venire posset (vt est vulgi stulta solertia) ne deluso per technam populo, ipsi aliquo inde commodo fruerentur. porrò si phyalas inde, aliaque id genus opera fabre ex causa conficerent, si quando incidisset occasio, vt conflanda sint rursus, atq; in militum eroganda stipendium, vident nimirum fore, vt ægre patiantur auelli, quæ semel in delicijs habere cœpissent. His reb. vti occurrant, excogitauere quandam rationem, vt reliquis ipsorum institutis cõsentaneam, ita ab nostris (apud quos aurum tanti sit, ac tam diligenter conditur) longissime abhorrentem, eoq; nisi peritis non credibilem. Nã quũ in fictilibus è terra vitroq; eleganstissimis quidem illis, sed vilibus tamen

O magnificam auri contumeliam

tamen edant bibantque. ex auro atque argento non in communibus aulis modo, sed in priuatis etiam domibus matellas passim, ac sordidissima quæque vasa conficiunt. Ad hæc catenas, & crassas compedes, quibus coërcent seruos, iisdem ex metallis operantur. Postremo quoscunq; aliquod crimen infames facit, ab horum auribus anuli dependent aurei, digitos aurum cingit, aurea torques ambit collum, & caput denique auro vincitur. Ita omnibus curant modis, vti apud se aurum argentumq; in ignominia sint, atque hoc pacto fit, vt hæc metalla, quæ cæteræ gentes non minus ferè dolenter ac viscera sua distrahi patiuntur, apud Vtopienses, si semel omnia res postularet efferri, nemo sibi iacturam vnius fecisse assis videretur. Margaritas præterea legunt in littoribus, quin in rupibus quibusdam adamantes ac pyropos quoque, neque tamen quærunt, sed oblatos casu perpoliunt. His ornant infantulos, qui vt primis pueritiæ annis, talibus ornamentis gloriantur, ac superbiunt, sic vbi plusculum accre-

Aurum gestamē infamium.

Gemmæ puerorū deliciæ.

accreuit ætatis, cum animaduertũt eiuſmodi nugis non niſi pueros vti, nullo parentum monitu, ſed ſuomet ipſorum pudore deponunt. non aliter ac noſtri pueri, quum grandeſcunt nuces, bullas, & pupas abijciunt. Itaque hæc tam diuerſa ab reliquis gentibus inſtituta, quàm diuerſas itidem animorum affectiones pariat, nunquam æque mihi atque in Anemoliorum legatis inclaruit. Venerunt hi Amarotum (dum ego aderam) & quoniam magnis de rebus tractatum veniebant, aduentum eorum terni illi ciues ex qualibet vrbe præuenerant, ſed omnes finitimarum gentium legati, qui eo ante appulerant, quibus Vtopienſium perſpecti mores erant, apud quos ſumptuoſo veſtitui nihil honoris haberi intelligebant, ſericum contemptui eſſe, aurum etiam infame ſciebant, cultu quam poterant modeſtiſſimo venire conſueuerant. At Anemolij, quod lõgius aberant, ac minus cum illis commercij habuerant, quum accepiſſent eodem omnes, eoque rudi corporis cultu eſſe, perſuaſi non habere eos, quo Elegantiſſima fabula.

non

non vtebantur, ipsi etiam superbi magis, quam sapientes, decreuerunt apparatus elegantia deos quosdam repræsentare, & miserorum oculos Vtopiensium, ornatus sui splendore præstringere. Itaque ingressi sunt legati tres cum comitibus centum, omnes vestitu versicolori, plerique serico, legati ipsi (nam domi nobiles erant) amictu aureo, magnis torquibus, & inauribus aureis, ad hæc anulis aureis in manibus, monilibus insuper appensis in pileo; quæ margaritis ac gemmis affulgebant, omnibus postremo rebus ornati, quæ apud Vtopienses, aut seruorum supplicia, aut infamium dedecora, aut puerorum nugamenta fuere. Itaque operæ pretium erat videre, quo pacto cristas erexerint, vbi suum ornatum cum Vtopiensiũ vestitu (nam in plateis sese populus effuderat) contulere. contraq; non minus erat voluptatis, considerare quàm longe sua eos spes expectatioque fefellerat, quamque longe ab ea existimatione aberant, quam se consecuturos putauerant. Nempe Vtopiensium oculis omnium, ex-

ceptis

ceptis perquam paucis, qui alias gẽtes aliqua idonea de causa inuiserant, totus ille splendor apparatus pudendus videbatur, & infimum quenque pro dominis reuerenter salutantes, legatos ipsos ex aurearum vsu catenarum pro seruis habitos, sine vllo prorsus honore prætermiserunt. Quin pueros quoque vidisses, qui gemmas ac margaritas abiecerant, vbi in legatorum pileis affixas conspexerunt, compellare matrem ac latus fodere. En mater, quàm magnus nebulo margaritis adhuc, & gemmulis vtitur, ac si esset paruulus? At parens serio etiam illa, tace inquit fili, est opinor quispiam è Morionibus legatorum. Alij catenas illas aureas reprehendere, vtpote nullius vsus, quippe tam graciles, vt eas facile seruus infringere, tam laxas rursus, vti quum fuerit libitum, possit excutere, & solutus, ac liber quouis aufugere. Verum legati postquam ibi vnum atq; alterum diem versati, tantam auri vim in tanta vtilitate cõspexerunt, nec in minore contumelia, quam apud se honore habitam vidissent, ἀτεχνῶς.

ad hæc in vnius fugitiui serui catenas compedesque plus auri atque argenti congestum, quam totus ipsorum trium apparatus constiterat, subsidentibus pennis omnem illum cultum, quo sese tam arroganter extulerant pudefacti, seposuerunt. Maxime vero postquam familiarius cum Vtopiensibus collocuti, mores eorum atque opiniones didicere, mirantur illi siquidem quenquam esse mortalium, quem exiguæ gemmulæ, aut lapilli dubius oblectet fulgor, cui quidem stellam aliquam, atque ipsum denique solem liceat intueri, aut quenquam tam insanum esse, vt nobilior ipse sibi ob tenuioris lanæ filum videatur, siquidem hanc ipsam (quantumuis tenui filo sit) ouis olim gestauit, nec aliud tamen interim quam ouis fuit. Mirantur item aurum suapte natura tam inutile, nunc ubique gentium æstimari tanti, vt homo ipse, per quem, atque adeo in cuius vsum id pretij obtinuit, minoris multo quã aurum ipsum æstimetur, vsque adeo, vt plumbeus quispiam, & cui nõ plus ingenij sit quam stipiti, nec minus

Dubius dixit, ob gemmas factitias aut certe dubiũ dixit exiguum, ac malignũ

Quam vere, & quã apte

nus

nus etiam improbus quam stultus, multos tamen, & sapientes, & bonos viros in seruitute habeat, ob id duntaxat, quod ei magnus contigit aureorum numismatum cumulus, quem si qua fortuna, aut aliqua legum stropha (quæ nihil minus, ac fortuna ipsa summis ima permiscet) ab hero illo, ad abiectissimum totius familiæ suæ nebulonem transtulerit, fit nimirum paulo post, vt in famuli sui famulicium concedat, velut appendix additamentumque numismatum. Cæterum multo magis eorum mirantur, ac detestantur insaniam, qui diuitibus illis, quibus neq; debent quicquam, neque sunt obnoxij, nullo alio respectu, quàm quod diuites sunt, honores tantum non diuinos impendunt, idque cum eos tam sordidos atque auaros cognoscunt, vt habeant certo certius ex tanto nummorum cumulo, viuentib illis, ne vnum quidem nummulum vnquam ad se venturum. Has atq; huiusmodi opiniones partim ex educatione conceperunt in ea educti Rep. cuius instituta longissime ab his stultitiæ generibus ab

Quanto plus sapiunt Vtopiani quam Christianorũ vulgus.

sunt, partim ex doctrina, & litteris. Nam, & si haud multi cuiusq; vrbis sunt, qui cæteris exonerati laboribus soli disciplinæ deputantur. hi videlicet in quibus à pueritia egregiã indolem, eximium ingenium, atq; animum ad bonas artes propensum deprehendere, tamen omnes pueri litteris imbuuntur, & populi bona pars, viri fœminæque, per totam vitam horas illas quas ab operibus liberas esse diximus, in litteris collocant. Disciplinas ipsorum lingua perdiscunt. est enim neq; verborum inops, nec insuauis auditu, nec vlla fidelior animi interpres est. eadẽ ferè (nisi quod vbique corruptior, alibi aliter) magnam eius orbis plagam peruagatur. Ex omnibus his philosophis, quorum nomina sunt in hoc noto nobis orbe celebria, ante nostrum aduentum ne fama quidem cuiusquam eo peruenerat, & tamen in musica dialecticaque, ac numerandi, & metiendi scientia, eadem fere, quæ nostri illi veteres inuenere. Cæterum vt antiquos omnibus prope rebus exæquant, ita nuperorum inuentis dialecticorum longe

Studia, & disciplina Vtopiensium.

Musica Dialectica. Arithmetica.

longe sunt impares. Nam ne vllam quidem regulam inuenerunt earũ, quas de restrictionibus, amplificationibus, ac suppositionibus acutissime excogitatis in paruis logicalibus, passim hic ediscunt pueri. Porro secundas intentiones tam longe abest vt inuestigare suffecerint, vt nec hominem ipsum in communi quem vocant, quanquam (vt scitis) plane colosseum, & quouis Gigante maiorem, tum à nobis praeterea digito demonstratum, nemo tamen eorum videre potuerit. At sunt in astrorum cursu, & coelestium orbiũ motu peritissimi. Quin instrumenta quoque diuersis figuris solerter excogitarunt, quibus solis ac lunae, & caeterorum item astrorum, quae in ipsorum horizonte visuntur, motiones, ac situs exactissime comprehensos habent. Caeterum amicitias atque errantium dissidia sydcrum, ac totam denique illam ex astris diuinandi imposturam ne somniant quidem. Imbres, ventos, ac caeteras tempestatum vicissitudines, signis quibusdam longo perspectis vsu praesentiunt.

Apparet hoc loco subesse nasum.

Astrologia.

At hic regnant inter Christianos hodie.

Physica omniū incertissima. Sed de causis earum rerum omniū, & de fluxu maris eiusque salsitate, & in summa de cœli mundiq; origine ac natura, partim eadem quæ veteres philosophi nostri disserunt, partim vt illi inter se dissident, ita hi quoque dum nouas rerum rationes afferunt, ab omnibus illis dissentiunt, nec inter se tamen vsquequaque conueniunt. In ea philosophiæ parte, qua de moribus agitur, eadē illis disputantur, quæ nobis de bonis animi quærunt, & corporis, & externis, tum vtrum boni nomen omnibus his, an solis animi dotibus conueniat. De virtute disserunt, ac voluptate, sed omnium prima est ac princeps controuersia, qua nam in re vna pluribusve sitam hominis felicitatem putent. At hac in re propensiores æquo videntur in factionem voluptatis assertricem, vt qua vel totam, vel potissimam felicitatis humanæ partem definiant. Et quo magis mireris, ab religione quoque (quæ grauis, & seuera est, fereque tristis & rigida) petunt tamen sententiæ, tam delicatæ patrocinium. Neque enim de felicitate disce-

Ethica. ordo bonorum.

Finis bonorum. Vtopiani felicitatē honesta voluptate metiuntur.

disceptant vnquam, quin principia quædam ex religione depromptam, tum philosophiæ, quæ rationibus vtitur, coniungant, sine quibus ad veræ felicitatis inuestigationem, mancam atque imbecillam per se rationem putant. Ea principia sunt huiusmodi. Animam esse immortalem, ac Dei beneficentia ad felicitatem natam, virtutibus ac benefactis nostris præmia post hanc vitam, flagitijs destinata supplicia. Hæc tametsi religionis sint, ratione tamē censent ad ea credenda, & concedenda perduci, quibus è medio sublatis, sine vlla cunctatione pronūciant neminem esse tam stupidum, qui non sentiat petendam sibi per fas ac nefas voluptatem, hoc tantum caueret, ne minor voluptas obstet maiori, aut eam persequatur, quam inuicem retaliet dolor. Nam virtutem asperam ac difficilem sequi, ac non abigere modo suauitatem vitæ, sed dolorem etiam sponte perpeti, cuius nullum expectes fructum (quis enim potest esse fructus si post mortem nihil assequeris, quum hanc vitam totam insuaui-

Principia philosophiç è religione prtēda. Theologia Vtopiensiū.

Animorum immortalitas, de qua hodie non pauci et Christiani dubitant.

Vt non quæuis expetenda voluptas, ita nec dolor affectandus, nisi virtutis causa.

ter, hoc est misere traduxeris) id vero dementissimum ferunt. Nunc vero non in omni voluptate felicitatem, sed in bona atque honesta sitam putant. Ad eam enim velut ad summum bonum, naturam nostram ab ipsa virtute pertrahi, cui sola aduersa factio felicitatem tribuit. Nempe virtutem definiunt secundum naturam viuere. ad id siquidem à deo institutos esse nos. Eum vero naturæ ductum sequi, quisquis in appetendis fugiendisq; rebus obtemperat rationi. Rationem porro mortales primum omnium in amorem ac venerationem diuinæ maiestatis incendere. cui debemus, & quod sumus, & quod compotes esse felicitatis possumus, secũdum id commonet atq; excitat nos, vt vitam quam licet minime anxiam, ac maxime lætam ducamus ipsi cæterisque omnibus ad idem obtinendum adiutores nos pro naturæ societate præbeamus. Neque enim quisquam vnquam fuit tam tristis ac rigidus assecla virtutis, & osor voluptatis, qui ita labores, vigilias, & squalores indicat tibi, vt

Hæc iuxta Stoicos.

non

non idem aliorum inopiam atque incommoda leuare, te pro tua virili iubeat, & id laudandum humanitatis nomine censeat, hominem homini saluti, ac solatio esse, si humanum est, maxime (qua virtute nulla est homini magis propria) aliorum mitigare molestiam, & sublata tristitia vitæ iucunditati, hoc est, voluptati reddere. Quid ni natura quenque instiget, vt sibimet idem præstet? Nam aut mala est vita iucunda, id est, voluptaria, quod si est, non solum neminem ad eam debes adiutare, sed omnibus vtpote noxiam ac mortiferam, quãtum potes adimere, aut si conciliare alijs eam, vt bonam, non licet modo, sed etiam debes, cur non tibi in primis ipsi? cui non minus propitium esse te, quàm alijs decet. Neq; enim quum te natura moneat, vti in alios bonus sis, eadem te rursus iubet, in temet sæuum atque inclementem esse. Vitam ergo iucũdam inquiunt, id est, voluptatem, tanquam operationum omnium finẽ, ipsa nobis natura præscribit ex cuius præscripto viuere, virtutem definiunt.

At nunc quidam accersũt dolores, velut in his sita sit religio, cum ferendi potius sint si incidãt ad pietatis officium tendẽti, aut natura necessitate accidant.

niunt. At quum natura mortales inuitet ad hilarioris vitæ mutuum subsidium (quod certe merito facit. neq; enim tam supra generis humani sortem quisquam est, vt solus naturæ curæ sit, quæ vniuersos ex æquo fouet, quos eiusdem formæ cõmunione complectitur) eadem te nimirum iubet etiam atq; etiam obseruare, ne sic tuis commodis obsecundes, vt aliorum procures incõmoda. Seruanda igitur censent non initia solum inter priuatos pacta, sed publicas etiam leges, quas aut bonus Princeps iuste promulgauit, aut populus nec oppressus tyrannide nec dolo circumscriptus, de partiendis vitæ commodis, hoc est materia voluptatis, communi consensu sanxit. His inoffensis legibus tuum curare commodum, prudentia est: publicũ præterea, pietatis: Sed alienam voluptatem præreptum ire, dum consequare tuam, ea vero iniuria est. contra tibi aliquid ipsi demere quod addas alijs, id demũ est humanitatis ac benignitatis officiũ, quod ipsum nunquam tantum aufert commodi, quantũ refert. Nam & be-

Pacta & leges.

Officia vita mutua.

& beneficiorum vicissitudine pensatur, & ipsa benefacti conscientia, ac recordatio charitatis eorum, & beneuolentiæ, quibus benefeceris, plus voluptatis affert animo, quam fuisset illa corporis qua abstinuisti. Postremo (quod facile persuadet animo libenter assentienti religio) breuis, & exiguæ voluptatis vicem, ingenti ac nunquam interituro gaudio rependit deus. Itaque hoc pacto censent, & excussa sedulo, & perpensa re omnes actiones nostras, atque in his virtutes etiam ipsas, voluptatem tandem, velut finem felicitatemque respicere. Voluptatem appellant omnem corporis animive motum, statumque, in quo versari natura duce delectet. Appetitionem naturæ non temere addunt. Nam vt quicquid natura iucũdum est, ad quod neque per iniuriam tenditur, nec iucundius aliud amittitur, nec labor succedit, non sensus modo, sed recta quoq; ratio persequitur, ita quæ præter naturam dulcia sibi mortales vanissima conspiratione confingunt (tanquam in ipsis esset perinde res ac vocabula

Voluptas quid.

Falsæ voluptates.

bula commutare) ea omnia statuunt adeo nihil ad felicitatem facere, vt plurimum officiant etiam, vel eo quod quibus semel insederunt, ne veris ac genuinis oblectamentis vsquam vacet locus, totum prorsus animum falsa voluptatis opinione præoccupant. Sunt enim perquam multa, quæ quum suapte natura nihil contineant suauitatis, immo bona pars amaritudinis etiam plurimum peruersa, tum improbarum cupiditatum illecebra, non pro summis tantum voluptatibus habeantur, verum etiam inter præcipuas vitæ causas numerentur. In hoc adulterinæ voluptatis genere, eos collocant, quos ante memoraui, qui quo meliorem togam habent, eo sibi meliores ipsi videntur. qua vna in re, bis errant. Neq; enim minus falsi sunt, quod meliorem putant togam suam, quàm quod se. Cur enim si vestis vsum spectes, tenuioris fili lana præstat crassiori? at illi tamen tanquam natura non errore præcellerent, attollunt cristas, & sibimet quoque precij credunt inde nonnihil accedere. eoq; honorem,

Error eorum qui sibi ob cultum placent.

quem

quem vilius vestiti sperare nõ essent ausi, elegantiori togæ velut suo iure exigunt, & prætermissi negligentius indignantur. At hoc ipsum quoque vanis, & nihil profuturis honorib⁹ affici, an non eiusdem inscitiæ est? Nam quid naturalis, & veræ voluptatis affert nudatus alterius vertex, aut curuati poplites? hoccine tuorum poplitum dolori medebitur? aut tui capitis phrenesim leuabit? In hac fucatæ voluptatis imagine, mirũ quàm suauiter insaniunt ij qui nobilitatis opinione sibi blandiuntur, ac plaudunt, quod eiusmodi maioribus nasci contigerit, quorum longa series diues (neque enim nunc aliud est nobilitas) habita sit, præsertim in prædijs, nec pilo quidẽ minus sibi nobiles videntur, etiam si maiores nihil inde reliquerint, aut relictum ipsi obligurierint. His adnumerant eos, qui gemmis, ac lapillis (vt dixi) capiuntur, ac dij quoddammodo sibi videntur facti, si quando eximium aliquem consequantur, eius præsertim generis, quod sua tempestate maximo apud suos æstimetur, neq; enim omni tẽpore

Stulti honores

Vana nobilitas

Stultissima voluptas ex gẽmis.

Opinio hominũ precium addit aut adimit gemmis.

re eadem genera sunt in precio: Sed nec nisi exemptum auro, ac nudum comparant. Imo ne sic quidem, nisi adiurato venditore, & præstanti cautionem, veram gemmam, ac lapidem verum esse, tam soliciti sunt, ne oculis eorum veri loco adulterinus imponat. At spectaturo tibi, cur minus præbeat oblectamenti factitius, quē tuus oculus non discernit à vero? Vterque ex æquo valere debet, tibi non minus hercle quam cœco. Quid hi qui superfluas opes adseruant, vt nullo acerui vsu, sed sola contemplatione delectentur, num veram percipiunt, an falsa potius voluptate luduntur? aut hi qui diuerso vitio aurum, quo nunquam sint vsuri, fortasse, nec visuri amplius, abscondent, & soliciti, ne perdant, perdunt. quid enim aliud est, vsibus demptum, tuis, & omnium fortasse mortalium tellu-

Mira facetia, & apposisima.

ri reddere? & tu tamē abstruso thesauro, velut animi iam securus lætitia gestis. Quem si quis furto sustulerit, cuius tu ignarus furti, decē post annis obieris, toto illo decennio, quo subtractæ pecuniæ super-

fuisti,

fuisti, quid tua retulit, surreptum, an salutum fuisse? vtroque certe modo tantundem vsus ad te peruenit. Ad has tam ineptas lætitias, aleatores (quorum insaniam auditu, nō vsu cognouere), venatores præterea, atque aucupes adiungunt. Nam quid habet, inquiunt, voluptatis, talos in alueum proijcere, quod toties fecisti, vt si quid voluptatis inesset, oriri tamen potuisset ex frequenti vsu satietas? aut quæ suauitas esse potest, ac non fastidium potius, in audiendo latratu atque vlulatu canum? aut qui maior voluptatis sēsus est, cum leporem canis insequitur, quàm quum canis canem? nempe idem vtrobique agitur, accuritur enim, si te cursus oblectet. At si te cædis spes, laniatus expectatio sub oculis peragendi retinet, misericordiam potius mouere debet, spectare lepusculum à cane, imbecillum à validiore, fugacem, ac timidum à feroce, innoxium deniq; à crudeli discerptum. Itaque Vtopienses totum hoc venandi exercitium, vt rem liberis indignam, in lanios (quam artem per seruos obire eos supra diximus

Alea.
Venatio.
At hæc hodie [illegible] ars est [illegible] licorum.

ximus) reiecerunt, infimam enim eius partem esse venationem statuunt, reliquas eius partes, & vtiliores, & honestiores, vt quæ, & multo magis conferant, & animalia necessitatis duntaxat gratia periment, quum venator ab miseri animalculi cæde ac laniatu, nihil nisi voluptatem petat. Quam spectandæ necis libidinem in ipsis etiam bestijs, aut ab animi crudelis affectu censent exoriri, aut in crudelitatem deniq; assiduo tam efferæ voluptatis vsu defluere. Hæc igitur, & quicquid est eiusmodi (sunt enim innumera) quanquam pro voluptatibus mortalium vulgus habeat, illi tamen quum natura nihil insit suaue, plane statuunt, cum vera voluptate nihil habere commercij. Nam quod vulgo sensum iucunditate perfundunt (quod voluptatis opus videtur) nihil de sententia decedunt. non enim ipsius rei natura, sed ipsorum peruersa consuetudo in causa est, cuius vitio fit vt amara pro dulcibus amplectantur. Non aliter, ac mulieres grauidæ picem, & seuum corrupto gustu, melle mellitius arbi-

Situs in- grauidis.

bitrantur. Nec cuiusquam tamen aut morbo, aut consuetudine depravatum iudicium mutare naturam, vt non aliarum rerum, ita nec voluptatis potest. Voluptatum quas veras fatentur, species diuersas faciūt. Voluptatis species. Siquidem alias animo, corpori alias tribuunt Animo dant intellectum, eamque dulcedinem. quam veri contemplatio pepererit. Ad hæc suauis additur bene actæ vitæ memoria, & spes non dubia futuri boni. Corporis voluptatem in duas partiuntur formas, quarum prima sit ea, quæ sensum perspicua suauitate perfundit, quod alias earum instauratione partium fit, quas insitus nobis calor exhauserit. Nam Voluptates corporis. hæ cibo potuque redduntur, alias dum egeruntur illa, quorum copia corpus exuberat. hæc suggeritur, dum excrementis intestina purgamus, aut opera liberis datur, aut vllius prurigo partis frictu scalptuve lenitur. Interdum vero voluptas oritur, nec reddítura quicquam quod membra nostra desiderent, nec ademptura quo laborent, cæterum quæ sensus nostros tamen vi

quadam

quadam occulta, sed illustri motu titillet afficiatque, & in se conuertat, qualis ex musica nascitur. Alteram corporeæ voluptatis formam eam volunt esse, quæ in quieto atq; æquabili corporis statu consistat, id est, nimirum sua cuiusq; nullo interpellata malo sanitas. Hæc siquidem si nihil eam doloris oppugnet, per se ipsa delectat, etiamsi nulla extrinsecus adhibita voluptate moueatur. Quanquam enim sese minus effert, minusque offert sensui, quàm tumida illa edendi bibendiq; libido, nihilo tamen secius multi eã statuunt voluptatum maximam, omnes ferè Vtopienses magnam, & velut fundamentum omnium, ac basim fatentur, vt quæ vel sola placidam, & optabilem vitæ conditionem reddat, & qua sublata, nullus vsquam reliquus sit cuiquam voluptati locus. Nam dolore prorsus vacare, nisi adsit sanitas, stuporem certe, non voluptatem vocant. Iamdudum explosum est apud eos, decretum illorum, qui stabilem, & tranquillam sanitatem (nam hæc quoq; questio gnauiter apud eos agi

Valeat possessor oportet.

tata

tata est) ideo non habendam pro voluptate censebant, quod præsentem non posse dicerent, nisi motu quopiam extrario sentiri. Verum contra nunc in hoc propè vniuersi conspirant, sanitatem vel in primis voluptati esse. Etenim quum in morbo, inquiunt, dolor sit, qui voluptati implacabilis hostis est, non aliter, ac sanitati morbus, quid ni vicissim insit sanitatis tranquillitati voluptas? nihil enim ad hanc rem referre putant, seu morbus dolor esse, seu morbo dolor inesse dicatur. Tantundem enim vtroque modo effici. Quippe si sanitas, aut voluptas ipsa sit, aut necessario voluptatem pariat, velut calor igni gignitur, nimirum vtrobique efficitur, vt quibus immota sanitas adest, his voluptas abesse non possit. Præterea dum vescimur, inquiunt, quid aliud, quam sanitas, quæ labefactari cœperat, aduersus esurientem (cibo commilitone) depugnat, in qua dum paulatim inualescit, ille ipse profectus ad solitum vigorem, suggerit illam, qua sic reficimur, voluptatem. Sanitas ergo, quæ in con-

flictu

flictu lætatur, eadem non gaudebit adepta victoriam? Sed pristinum robur, quod solum toto conflictu petiuerat, tandem feliciter assecuta, protinus obstupescet? nec bona sua cognoscet atque amplexabitur? Nã quod non sentiri sanitas dicta est, id vero perquam prpcul à vero putant. Quis enim vigilans, inquiunt, sanũ esse se non sentit, nisi qui non est? quem ne tantus aut stupor, aut lethargus adstringit, vt sanitatem nõ iucũdam sibi fateatur, ac delectabilem? At delectatio quid aliud quam alio nomine voluptas est? Amplectuntur ergo in primis animi voluptates (eas enim primas omnium principesque ducunt) quarum potissimam partem censent ab exercitio virtutum bonæque vitæ conscientia proficisci. Earum voluptatum quas corpus suggerit, palmam sanitati deferunt. Nam edendi bibendique suauitatem, & quicquid eandẽ oblectamenti rationem habet, appetenda quidem, sed non nisi sanitatis gratia statuunt. Neque enim per se iucunda esse talia, sed quatenus aduersæ valetudini claneu-

lum

lum surrepenti resistunt. ideoque sapienti sicut magis deprecandos morbos, quàm optandam medicinam, & dolores profligandos poti', quàm adsciscenda solatia, ita hoc quoque voluptatis genere non egere, quàm deliniti præstiterit. quo voluptatis genere si quisquam se beatum putet, is necesse est fateatur se tum demum fore felicissimum, si ea vita contigerit, quæ in perpetua fame, siti, pruritu, esu, potatione, scalptu, frictuq; traducatur, quæ q̃ non fœda solum, sed misera etiam sit, quis non videt? Infimæ profectò omnium hæ voluptates sunt, vt minime sinceræ; neq; enim vnquam subeunt, nisi contrarijs coniunctæ doloribus, Nempe cum edendi voluptate copulatur esuries, idque non satis æqua lege. Nam vt vehementior, ita longior quoque dolor est. quippe, & ãte voluptatem nascitur, & nisi uoluptate unà commoriente non extinguitur. Huiusmodi ergo uoluptates, nisi quatenus expedit necessitas, haud magni habendas putant. Gaudent tamen etiam his, gratique agnoscunt naturæ parentis

tis indulgentiam, quæ fœtus suos ad id quod necessitatis causa tam assidue faciundum erat, etiam blandissima suauitate pelliciat. Quanto enim in tædio viuendum erat, si vt cæteræ ægritudines, quæ nos infestant rarius, ita hi quoq; quotidiani famis, ac sitis morbi, venenis, ac pharmacis amaris essent abigendi? At formam, vires, agilitatem, hæc vt propria iucundaq; naturæ dona libenter fouent. Quin eas quoq; voluptates, quæ per aures, oculos, ac nares admittuntur, quas natura proprias, ac peculiares esse homini voluit (neq; enim aliud animantium genus, aut mundi formam, pulchritudinemq; suspicit, aut odorum nisi ad cibi discrimen, vlla cõmouetur gratia, neq; consonas inter se, discordesque sonorum distantias internoscit) & has inquam, ut iucunda quædam uitæ condimenta persequuntur. In omnibus autem hunc habent modum, ne maiorem minor impediat, neu dolorem aliquando uoluptas pariat, quod necessario sequi censent, si inhonesta sit. At certe formæ decus contemnere,

temnere, vires deterere, agilitatem in pigritiam vertere, corpus exhaurire ieiunijs, sanitati iniuriam facere, & cætera naturæ blandimenta respuere, nisi quis hæc sua commoda negligat, dum aliorum publicamve ardentius procurat, cuius laboris vice maiorem à deo voluptatem expectet, alioquin ob inanem virtutis vmbram, nullius bono semet affligere, vel quo aduersa ferre minus moleste possit, nunquam fortasse ventura. hoc vero putant esse dementissimum, animique & in se crudelis, & erga naturam ingratissimi, cui tanquã debere quicquam dedignetur, omnibus eius beneficijs renunciat. Hæc est eorum de virtute ac voluptate sententia, qua nisi sanctius aliquid inspiret homini, cœlitus immissa religio, nullam inuestigari credũt humana ratione veriorem, qua in re recte ne an secus sentiant, excutere: nos neque tempus patitur, neque necesse est. quippe qui narranda eorum instituta nõ etiam tuenda suscepimus. Cęterum hoc mihi certe persuadeo, vt vt sese habeant hæc decreta, nusquam

Annotandum, & hoc diligenter.

Felicitas Vtopiensiũ ac descriptio.

Quam

quam neque præstantiorem populum, neque feliciorem esse rempublicam. Corpore sunt agili vegetoque, virium amplius quam statura promittat. nec ea tamen improcera. Et quum neque solo sint vsquequaque fertili, nec admodum salubri cœlo, aduersus aërem ita sese temperantia victus muniunt, terræ sic medentur industria, vt nusquam gentium sit frugis pecorisque prouentus vberior, aut hominum viuaciora corpora, paucioribusque morbis obnoxia. Itaque non ea modo quæ vulgò faciunt agricolæ, diligenter ibi administrata conspicias, vt terram natura maligniorē, arte atque opera iuuent, sed populi manibus alibi radicitus euulsam syluam, alibi consitam videas: qua in re habita est non vbertatis, sed vecturæ ratio, vt essent ligna aut mari, aut fluuijs, aut vrbibus ipsis viciniora, minore enim cum labore terrestri itinere fruges, quàm ligna longius afferuntur. Gens facilis ac faceta, solers, ocio gaudens, corporis laborū (quum est vsus) satis patiens. Cęterum aliâs haudquaquam

sanè

sanè appetens, animi studijs infatigata. Qui quum à nobis accepissent de literis, & disciplina Græcorum (nam in Latinis, præter historias ac poëtas, nihil erat quod viderentur magnopere probaturi.) mirum quanto studio contenderunt, vt eas liceret ipsis nostra interpretatione perdiscere. Cœpimus ergo legere, magis adeo primum, ne recusare laborem videremur, quam quod fructum eius aliquem speraremus. At vbi paulum processimus, ipsorum diligentia fecit, vt nostram haud frustra impendendam animo statim præciperemus. Siquidem literarum formas tam facile imitari, verba tam expedite pronunciare, tam celeriter mãdare memoriæ, & tanta cum fide reddere cœperunt, vt nobis miraculi esset loco, nisi quod pleraque pars eorum, qui nõ sua solum sponte accensi, verum senatus quoque decreto iussi, ista sibi discenda sumpserunt: è numero scholasticorum selectissimis ingenijs, & matura ætate fuerant. Itaque minus quam triennio nihil erat in lingua, quod

Vtilitas linguæ græcæ.

Docilitas Vtopiensiũ mira.

At nunc stipites, & caudices dicãtur literis, felicissima ingenia voluptatib^9 corrumpuntur.

requirerent bonos autores, nisi obsistet libri menda, inoffense perlegerent. Eas literas, vt equidem conijcio, ob id quoque facilius arripuerunt, quod nonnihil illis essent cognatæ. Suspicor enim eam gentem à Græcis originem duxisse, propterea quod sermo illorum cætera fere Persicus, nonnulla Græci sermonis vestigia seruet in vrbium, ac magistratuum vocabulis. Habent ex me (nam librorum sarcinam mediocrem loco mercium quarto nauigaturus in nauem conieci, quod mecum planè decreueram nũquam potius redire quam cito) Platonis opera pleraque, Aristotelis plura, Theophrastum item de plantis, sed pluribus, quod doleo, in locis mutilum. In librum enim, dum nauigabamus, neglegentius habitum, cercopithecus inciderat, qui lasciuiens, ac ludibundus, paginas aliquot hinc atque inde euulsas lacerauit. Ex his qui scripsere grammaticam, Lascarem habent tantum, Theodorum enim non aduexi mecum, nec dictionarium aliquem præter Hesychium, ac Dioscoridem. Plutarchi

marchi libellos habent charissimos, & Luciani quoque facetijs ac lepore capiuntur. Ex Poëtis habent Aristophanem, Homerum, atque Euripidem, tum Sophoclem minusculis Aldi formulis. Ex historicis Thucydidem atque Herodotum, nec non Herodianum. Quin in re medica quoque sodalis meus Tricius Apinatus aduexerat secum parua quædam Hippocratis opuscula, ac Microtechnen Galeni, quos libros magno in precio habent: siquidem, & si omnium ferè gentium re medica minime egent, nusquam tamen in maiore honore est, vel eo ipso quod eius cognitionem numerant inter pulcherrimas atque vtilissimas partes philosophiæ, cuius ope philosophiæ dum naturæ secreta scrutantur, videntur sibi non solum admirabilem inde voluptatem percipere, sed apud autorem quoque eius atque opificem summam inire gratiam. Quæ cæterorum more artificum, arbitrantur, mundi huius visendam machinam homini (quem solum tantæ rei capacem fecit) exposuisse spe-

Medicina vtilissima.

Contemplatio naturæ.

ctandam; eoque chariorem habere, curiosum ac folicitum inspectorem, operisque sui admiratorem, quàm eum qui velut animal expers mentis, tantum ac tam mirabile spectaculum stupidus immotusque neglexerit. Vtopiensium itaque exercitata literis ingenia mire valent ad inuentiones artium, quæ faciant aliquid ad commodæ vitæ cõpendia. Sed duas tamen debent nobis Chalcographorum, & faciendæ chartæ, nec solis tamen nobis, sed sibi quoque bonam eius partem. Nam quum ostenderemus eis libris chartaceis impressas ab Aldo literas, & de chartæ faciendæ materia, ac literas imprimendi facultate loqueremur, aliquid magis quam explicaremus (neque enim quisquam erat nostrum qui alterutram calleret) ipsi statim acutissime coniecerunt rem, & quum ante pellibus, corticibus, ac papyro tantum scriberent, iam chartam illico facere, & literas imprimere tentarunt: quę quum primo non satis procederent, eadem sæpius experiendo, breui sunt vtrũque consecuti, tantumque effece-

effecerunt, vt si essent Græcorum exemplaria librorum, codices deesse non possent. At nunc nihil habent amplius, quam à me commemoratum est; id vero quod habent impressis iam libris, in multa exemplariorũ millia propagauere. Quisquis eo spectandi gratia venerit, quem insignis aliqua dos ingenij, aut longa peregrinatione vsum, multarum cognitio terrarum commendet (quo nomine gratus fuit noster appulsus) pronis animis excipitur. Quippe libenter audiunt, quid vbique terrarum geratur. Cæterum mercandi gratia non admodum frequenter appellitur. Quid enim ferrent, nisi aut ferrum, aut quod quisque referre mallet aurum argentumve? Tum quæ ex ipsis exportanda sint, ea consultius putant ab se efferri, quam ab alijs illinc peti, quo & exteras vndique gentes exploratiores habeant, neque maritimarum rerum vsum, ac peritiam oblitum eant.

DE SERVIS.

Mira huius gentis aequitas.

PRo seruis neque bello captos habent nisi ab ipsis gesto, neq; seruorum filios, neque denique quemquam, quem apud alias gentes seruientem possent comparare, sed aut si cuius apud se flagitium in seruitium vertitur, aut quos apud exteras vrbes (quod genus multo frequentius est) admissum facinus destinauit supplicio. Eorũ enim multos, interdum aestimatos vili, saepius etiam gratis impetratos, auferunt. Haec seruorum genera non in opere solum perpetuo, verumetiã in vinculis habent, sed suos durius, quos eo deploratiores, ac deteriora meritos exempla censent, quod tam praeclara educatione ad virtutem egregie instructi, contineri tamẽ ab scelere non potuerint. Aliud seruorum genus est, quum alterius populi mediastinus quispiam laboriosus, ac pauper elegerit apud eos sua spõte seruire. Hos honeste tractant, ac nisi quod laboris, vtpote consuetis, imponitur plusculũ, non multo minus

nus clementer, ac ciues habent, volentem discedere (quod nõ sæpe fit), neq; retinent inuitum, neq; inanem dimittunt. Ægrotantes, vt dixi, magno cum adfectu curant, nihilque prorsus omittunt, quo sanitati eos, vel medicinæ, vel victus obseruatione restituant. Quin insanabili morbo laborantes assidendo, colloquendo, adhibendo demum quæ possunt leuamenta, solantur. Cæterum si non immedicabilis modo morbus sit, verumetiam perpetuo vexet atq; discruciet, tum sacerdotes, ac magistratus hortantur hominem: quandoquidem omnibus vitæ munijs impar, alijs molestus, ac sibi grauis morti iam suę superuiuat: ne secum statuat pestem diutius, ac luem alere, neve quum tormentum ei vita sit, mori dubitet, quin bona spe fretus, acerba illa vita velut carcere, atque eculeo, vel ipse semet eximat, vel ab alijs eripi se sua voluntate patiatur, hoc illum quum non commoda, sed supplicium abrupturus morte sit prudenter facturum, quoniam vero sacerdotum in ea re consilijs, id est interpretũ dei, sit obsecuturus,

De ęgrotis.

Mors spontanea.

turus, etiam pie sanctèque facturũ. Hęc quibus persuaserint, aut inedia sponte vitam finiunt, aut sospiti sine mortis sensu soluuntur. Inuitum vero neminem tollunt, nec officij erga eum quicquã imminuunt, persuasos hoc pacto defungi honorificum. Alioqui qui mortem sibi consciuerit, causa non probata sacerdotibus, & senatui, hunc neque terra neque igne dignantur, sed in paludem aliquam turpiter insepultus abijcitur. Fęmina non ante annum duodeuicesimum nubit. Mas non nisi expletis quatuor etiam amplius. Ante coniugium mas, aut fœmina si conuincatur furtiuæ libidinis, grauiter in eum eamve animaduertitur, coniugioque illis in totum interdicitur, nisi venia Principis noxam remiserit, sed & pater, materque familias, cuius in domo admissum flagitium est, tãquam suas partes parum diligenter tutati, magnæ obiacent infamiæ. id facinus ideo tam seuere vindicãt, quod futurum prospiciunt, ni rari in coniugalem amorem coalescerent, in quo ętatem omnem cum vno vi-

De coniugijs.

deant

deant exigendam, & perferendas insuper, quas ea res affert, molestias, nisi à vago concubitu diligenter arceantur. Porrò in deligendis coniugibus ineptissimum ritum (vti nobis visum est) adprimeque ridiculum, illi serio, ac seuere obseruant. Mulierem enim, seu virgo, seu vidua sit, grauis & honesta matrona proco nudã exhibet, ac probus aliquis vir, vicissim nudum puellæ procum sistit. Hunc morem quum velut ineptum ridentes improbaremus, illi contra cæterarum omnium gẽtium insignem demirari stultitiam, qui quum in equuleo comparando, vbi de paucis agitur nummis, tam cauti sint, vt quamuis ferè nudũ nisi detracta sellà tamen, omnibusq; reuulsis ephippijs recusent emere, ne sub illis operculis hulcus aliquod delitesceret, in deligenda coniuge, qua ex re aut voluptas, aut nausea sit totã per vitã comitatura, tam negligenter agant, vt reliquo corpore vestibus obuoluto, totã mulierem vix ab vnius palmæ spacio (nihil enim præter vultum visitur) æstimẽt, adiunganq; sibi non absq; magno

Et si parum verecunde, haud tamen incaute.

magno (si quid offendat postea) malè cohærendi periculo. Nam neq; omnes tam sapientes sunt, vt solos mores respiciant, & in ipsorum quoque sapientum coniugijs, ad animi virtutes nonnihil additamenti, corporis etiam dotes adijciunt, certe tam fœda deformitas latere sub illis potest inuolucris, vt alienare prorsus animum ab vxore queat, quum corpore iam seiungi non liceat. Qualis deformitas, si quo casu contingat post contractas nuptias, suam quisque sortem necesse ferat: ante vero ne quis capiatur insidijs, legibus caueri debet, idq; tanto maiore studio fuit curandum, quod & soli illarum orbis plagarum singulis sunt contenti coniugibus, & matrimonium ibi haud sæpe aliter quam morte soluitur, nisi adulterium in causa fuerit, aut morum non ferenda molestia. Nempe alterutri sic offenso, facta ab senatu coniugis mutandi venia, alter infamem simul, ac cœlibem perpetuo vitam ducit. Alioquin inuitam coniugem, cuius nulla sit noxa, repudiare, quod corporis obtigerit calamitas, id vero

Diuortium.

nullo

nullo pacto ferunt; nam & crudele iudicat tum quenquam deseri, cum maxime eget solatio, & senectuti, quum & morbos afferat, & morbus ipsa sit, incertam atque infirmam fidem fore. Cæterum accidit interdum, vt quum non satis inter se coniugum conueniant mores, repertis vtrique alijs, quibus cum sperent se suauius esse victuros, amborũ sponte separati, noua matrimonia contrahant, haud absque senatus autoritate tamen, qui nisi causa per se atque vxores suas diligenter cognita, diuortia non admittit. Imò ne sic quidem facile, quod rem minime vtilem sciunt firmandæ coniugum charitati, facilem nouarum nuptiarum spem esse propositam. Temeratores coniugij grauissima seruitute plectuntur, & si neuter erat cœlebs, iniuriam passi (velint modo) repudiatis adulteris, coniugio inter se ipsi iunguntur, alioquin quibus videbitur. At si læsorum alteruter erga tam male merentem coniugem in amore persistat, tamen vti coniugij lege non prohibetur, si velit in opera damnatum sequi, acciditque interdum,

tardum, vt alterius pœnitentia alterius officiosa sedulitas miserationẽ commouens principis, libertatem rursus impetret. Cæterum ad scelus iam relapso nex infligitur. Cæteris facinoribus nullam certam pœnam lex vlla præstituit, sed vt quodque atrox, aut contra visum est, ita supplicium Senatus decernit. Vxores mariti castigant, & parẽtes liberos, nisi quid tam ingens admiserint, vt id publice puniri morum intersit. Sed ferè grauissima quæque scelera seruitutis incommodo puniuntur, id siquidem, & sceleratis non minus triste, & Reipublicæ magis commodũ arbitrantur, quàm si mactare noxios, & protinus amoliri festinẽt. Nam & labore quàm nece magis prosunt, & exemplo diutius alios ab simili flagitio deterrent. quod si sic habiti rebellent atque recalcitrent, tum demum velut indomitæ belluæ, quos coërcere carcer, & catena non potest, trucidantur. At patientibus non adimitur omnis omnino spes, quippe longis domiti malis si eam pœnitentiam præ se ferant, quę peccatum testetur, magis eis displicere,

Æstimatio supplicij penes magistratũ.

plicere, quàm pœnam, principis interdum prærogatiua, interdum suffragijs populi aut mitigatur seruitus, aut remittitur. Solicitasse ad stuprum, nihilominus quàm stuprasse periculi est. In omni siquidem flagitio certum destinatumque conatum æquant facto. neque enim id quod defuit ei, putant prodesse debere per quem non stetit, quo minus nihil defuerit. Moriones in delitijs habentur, quos vt affecisse contumelia magno in probro est, ita voluptatem ab stultitia capere non vetant, Siquidem id Morionibus ipsis maximo esse bono censent, cuius qui tam seuerus, ac tristis est, vt nullum neque factum neque dictū rideat, ei tutandum non credunt, veriti ne nō satis indulgenter curetur ab eo, cui non modo nulli vsui, sed ne oblectamento quidem (qua sola dote valent) futurus esset. Irridere deformem aut mutilum, turpe ac deforme non ei, qui ridetur, habetur, sed irrisori, qui cuiquam, quod in eius potestate non erat vt fugeret, id vitij loco stulte exprobet. Vt enim formam naturalem non

Stupri solicitati pœna.

Voluptas Morionibus.

Fucata forma.

tue-

tueri segnis atq; inertis ducunt, sic adiumentum ab fucis quærere, infamis apud illos insolentia est. Vsu enim ipso sentiunt, quam non vllũ formæ decus vxores æque, ac morũ probitas, & reuerentia commendet maritis. Nam vt forma nonnulli sola capiuntur, ita nemo nisi virtute atq; obsequio retinetur. Non pœnis tantum deterrent à flagitijs, sed propositis quoq; honoribus ad uirtutes inuitant, ideoq; statuas viris insignibus, & de republica præclare meritis in foro collocant, in rerum bene gestarum memoriam, simul vt ipsorum posteris, maiorum suorum gloria calcar, & incitamentum ad virtutem sit. Qui magistratum vllum ambierit, exspes omnium redditur. Conuiuunt amabiliter, quippe, nec magistratus vllus insolens, aut terribilis est, patres appellantur, & exhibent. ijsdem defertur, vt debet, ab volentibus honor, non ab inuitis exigitur. Ne principem quidem ipsum, vestis aut diadema, sed gestatus frumenti manipulus discernit, vt Pontificis insigne est prælatus cereus. Leges habent perquam paucas,

Et præmijs inuitandi ciues ad officium

Damnatus ambitus.

Honor magistratuum.

Dignitas principis.

Ergcals epis.

paucas, sufficiunt enim sic institutis paucissimæ. Quin hoc in primis apud alios improbant populos, q̃ legum, interpretumque volumina non infinita sufficiunt. Ipsi vero censent iniquissimum, vllos homines his obligari legibus, quæ aut numerosiores sint, quàm vt perlegi queant, aut obscuriores, quàm vt à quouis possint intelligi. porrò causidicos, qui causas tractent callide, ac leges vafre disputẽt, prorsus omnes excludunt; censent enim ex vsu esse, vt suam quisq; causam agat, eadẽque referat iudici, quæ narraturus patrono fuerat. Sic, & minus ambagum fore, & facilius elici veritatem, dum eo dicente, quem nullus patronus fucum docuit, iudex solerter expendit singula, & contra versutorum calumnias simplicioribus ingenijs opitulatur. hæc apud alias gentes, in tanto perplexissimarum aceruo legum difficile est obseruari. Cæterum apud eos vnusquisque est legis peritus. Nam, & sunt (vt dixi) paucissimæ, & interpretationum præterea vt quæque est maxime crassa, ita maxime æquam censent.

Aduocatorũ inutilis turba.

sent

sent. Nempe quum omnes leges (inquiunt) ea tantum causa promulgentur, vt ab his quisque sui commonefiat officij, subtilior interpretatio paucissimos admonet (pauci enim sunt qui assequantur) quum interim simplicior, ac magis obuius legum sensus, omnibus in aperto sit, alioquin quod ad vulgus attinet; cuius, & maximus est numerus, & maxime eget admonitu, quid referat vtrum legem omnino non condas, an conditam in talem interpreteris sententiam, quam nisi magno ingenio, & longa disputatione nemo possit eruere, ad quam inuestigandā neque crassum vulgi iudicium queat attingere, neque vita in comparando victu occupata sufficere. His eorum virtutibus incitati finitimi, qui quidem liberi sunt, & suæ spontis (multos enim ipsi iam olim tyrannide liberauerunt) magistratus sibi, ab illis alij quotannis, alij in lustrū impetrant, quos defunctos imperio cum honore, ac laude reducunt, nouosque secum rursus in patriam reuehunt. Atque hi quidem populi optime profecto, ac saluberrime
Reipu-

Reipublicæ suæ consulunt; cuius, & salus, & pernicies, quum ab moribus magistratuum pendeat, quos nã potuissent elegisse prudentius, quam qui neque ullo precio queant ab honesto deduci (ut pote quod breui sit remigraturis inutile) ignoti ciuibus aut prauo cuiusquam studio, aut simultate flecti. Quæ duo mala, affectus atque auaritiæ, sicubi incubuere iudicijs, illico iustitiam omnem, fortissimum Reipublicæ neruum, dissoluunt. Hos Vtopiani populos, quibus, qui imperent, ab ipsis petũtur, appellant socios: cæteros quos beneficijs auxerunt, amicos uocãt. Fœdera quæ reliquæ inter se gentes toties ineunt, frangunt, ac renouãt, ipsi nulla cum gente feriunt. Quorsum enim fœdus, inquiunt, quasi non hominem homini satis natura conciliet, quam qui contempserit, hunc uerba scilicet putes curaturũ. In hanc sententiam eò, uel maxime trahuntur, quod in illis terrarum plagis, fœdera, pactaque principum solent parum bona fide seruari. Etenim in Europa, idq; his potissimum partibus, quas CHRISTI fides, & religio

De fœderibus.

ligio possidet, sancta est, & inuiolabilis vbiq; maiestas fœderum, partim ipsa iustitia, & bonitate principum, partim summorum reuerentia, metuq; Pontificum, qui vt nihil in se recipiunt ipsi, quod non religiosissime præstant, ita cæteros omnes principes iubent, vt pollicitis omnibus modis immorentur, tergiuersantes vero pastorali censura, & seueritate compellunt. Merito sane censent turpissimam rem videri, si illorum fœderibus absit fides, qui peculiari nomine fideles appellantur. At in illo nouo orbe terrarum, quem circulus ęquator vix tam longe ab hoc nostro orbe semouet, quàm vita moresq; dissident, fœderum nulla fiducia est, quorum vt quodq; plurimis, ac sanctissimis ceremonijs innodatum fuerit, ita citissime soluitur inuēta facile in verbis calumnia, quæ sic interim de industria dictant callide, vt nunquam tam firmis adstringi vinculis queant, quin elabantur aliqua, fœdusq; & fidem pariter eludant. Quam vafriciem, imò quam fraudem dolumque, si priuatorum deprehenderent interuenisse.

uenisse contractui, magno supercilio rem sacrilegam, & furca dignã clamitarent, hi nimirum ipsi, qui eius consilij principibus dati; semet gloriantur autores. Quo fit vt iustitiæ tota videatur, aut non nisi plebea virtus, & humilis, quæque longo interuallo subsidat infra regale fastigium; aut vti saltem duo sint, quarum altera vulgus deceat pedestris, & humirepa, neue vsquam septa transilire queat, multis vndique restricta vinculis; altera principum virtus, quæ sicuti sit quam illa popularis augustior, sic est etiam longo interuallo liberior, ut cui nihil non liceat, nisi quod nõ libeat. Hos mores ut dixi principum, illic fœderatam male seruantium puto in causa esse, ne ulla feriant Vtopienses, mutaturi fortasse sententiam si hic uiuerent. Quanquam illis uidetur ut optime seruentur, male tamen inoleuisse fœderis omnino sanciendi consuetudinem, qua fit, ut (perinde, ac si populum populo, quos exiguo spacio collis tantum aut riuus discriminat, nulla naturæ societas copularet) hostes atque inimicos

micos inuicem sese natos putent, meritoque in mutuam grassari perniciem, nisi fœdera prohibeant, quin his ipsis quoq; initis, non amicitiam coalescere, sed manere prædandi licentiam, quatenus per imprudentiam dictandi fœderis, nihil quod prohibeat satis caute comprehensum in pactis est. At illi contra censent, neminem pro inimico habēdū, à quo nihil iniuria profectum est.

Naturæ consortium, fœderis vice esse, & satius valentiusq; homines inuicem beneuolentia quā pactis, animo quā verbis, connecti.

✠ ✠
✠

DE RE MILITARI.

BELLVM vt pote rem plane belluinam, nec vlli tamen belluarum formæ in tam assiduo, atq; homini est vsu, summopere abominantur, contraque morem gentium ferme omnium nihil æque ducunt inglorium, atque petitam è bello gloriam. eoque licet assidue militari sese disciplina exerceant, neque id viri modo sed fœminæ quoque statis diebus, ne ad bellum sint, quum exigat vsus inhabiles: non temere capessunt tamen, nisi quo aut suos fines tueantur, aut amicorum terris infusos hostes propulsent, aut populum quempiam tyrannide pressum miserati (quod humanitatis gratia faciunt) suis viribus Tyranni iugo, & seruitute liberent. Quanquam auxilium gratificantur, amicis non semper quidem quo se defendant, sed interdum quoque illatas retalient, atque vlciscantur iniurias verum id ita demum faciunt, si re adhuc integra consulantur ipsi, & probata causa, repetitis, ac non red-

ditis

ditis rebus, belli autores inferendi sint, quod non tunc solum decernunt, quoties hostili incursu abacta est preda, verum tum quoque multo infestius, quum eorum negociatores vsquam gentium, vel iniquarum prætextu legum, vel sinistra detorsione bonarũ, iniustam subeũt, iustitiæ colore, calumniã. Nec alia fuit eius origo belli, quod pro Nephelogetis aduersus Alaopolitas, paulo ante nostram memoriam, Vtopienses gessere, quàm apud Alaopolitas Nephelogetarum mercatoribus illata prætextu iuris (vt visum est ipsis) iniuria certe, siue illud ius, siue ea iniuria fuit, bello tam atroci est vindicata, quum ad proprias vtriusque partis vires, odiaq; circumiectarum etiam gentium studia atque opes adiungerentur, vt florentissimis populorum alijs concussis, alijs vehementer afflictis, orientia ex malis mala, Alaopolitarum seruitus demum, ac deditio finierit, qua in Nephelogetarum (neque enim sibi certabant Vtopienses.) potestatem concessere, gentis florentibus Alaopolitarũ reb⁹, haud

qua-

quaquam cum illis conferendæ. Tã acriter Vtopienses amicorum, etiã in pecunijs, iniuriam persequuntur, suas ipsorum non item, qui sicubi circumscripti bonis excidant, modo corporibus absit vis, hactenus irascuntur, vti quoad satisfactio fiat, eius commercio gentis abstineant. Non quod minoris sibi curæ ciues, quam socij sint, sed horum tamen pecuniam intercipi, ægrius quam suam ferunt, propterea quod amicorum negociatores, quoniam de suo perdunt priuato, graue vulnus ex iactura sentiunt. At ipsorũ ciuibus nihil nisi de publica perit, præterea quod abundabat domi, ac veluti supererat, alioqui non emittendum foras. Quo fit, vti intertrimentum citra cuiusquam sensum accidat. Quo circa nimis crudele censent id damnum multorum vlcisci mortibus, cuius damni incommodum nemo ipsorum aut vita, aut victu persentiscat. Cæterum si quis suorum vsquam per iniuriam debilitetur, aut occidat, siue id publico factum consilio, siue priuato sit, per legatos re comperta, nisi dedititijs no-

xijs placari non possunt, quin illico bellum denuncient. Noxæ deditos, aut morte, aut seruitio puniũt. Cruẽtæ victoriæ non piget modo eos, sed pudet quoque, reputantes inscitiam esse quamlibet preciosas merces nimio emisse. arte doloque victos, oppressos hostes impendio gloriantur, triumphumque ob eam rẽ publicitus agunt, & velut re strenue gesta trophæum erigunt. tunc enim demum viriliter sese iactant, & cum virtute gessisse, quoties ita vicerint, quomodo nullum animal præter hominem potuit, id est, ingenij viribus. Nam corporis inquiunt, vrsi, leones, apri, lupi, canes, cæteræque belluæ dimicant, quarum vt pleręque nos robore, ac ferocia vincunt, ita cuncta ingenio, & ratione superantur. Hoc vnum illi in bello spectant, vti id obtineant, quod si fuissent ante consequuti, bellum non fuerant illaturi: aut si id res vetet, tam seueram ab his vindictam expetunt, quibus factum imputatur vt idem ausuros in posterum terror absterreat. Hos propositi sui scopos destinant, quos mature petunt, at

Magno empta victoria.

ita tamen, vti prior vitandi periculi cura, quàm laudis aut famæ consequendæ sit. Itaq; protinus in dicto bello, schedulas ipsorum publico signo roboratas, locis maxime conspicuis hosticę terræ, clam vno tempore multas appendi procurant, quibus ingentia pollicentur præmia, si quis principem aduersarium sustulerit: deinde minora quanquam illa quoque egregia decernunt, pro singulis eorum capitibus, quorum nomina in ijsdem literis proscribũt, hi sunt, quos secundum principem ipsum, autores initi aduersus se cõsilij ducunt. Quicquid percussori præfiniunt, hoc geminant ei, qui viuum è proscriptis aliquem ad se perduxerint, quum ipsos quoq; proscriptos præmijs ijsdem, addita etiã impunitate, contra socios inuitant. Itaq; fit celeriter, vt & cęteros mortales suspectos habeant, & sibi inuicem ipsi neque fidentes satis, neque fidi sint, maximoque in metu, & nõ minore periculo versentur. Nam sæpenumero constat euenisse, vti bona pars eorum, & princeps in primis ipse, ab his proderentur, in qui

bus maximam spem reposuerunt. Tam facile quoduis in facinus impellunt munera, quibus illi nullum exhibent modum. Sed memores in quantum discrimen hortantur, operam dant, vti periculi magnitudo beneficiorum mole compensetur, & eoq; non immensa modo auri vim, sed prædia quoq; magni reditus in locis apud amicos tutissimis, propria ac perpetua pollicitantur, & summa cum fide præstant. Hunc licitandi, mercandiq; hostis morem, apud alios improbatum, velut animi degeneris crudele facinus, illi magnæ sibi laudi ducunt tanquam prudentes, qui maximis hoc pacto bellis, sine vllo prorsus prælio defunguntur, humanique, ac misericordes etiã, qui paucorũ nece noxiorũ, numerosas innocentium vitas rediment, qui pugnando fuerint occubituri. Partim e suis, partim ex hostibus, quorum turbam, vulgusque non minus ferme quam suos miserantur, gnari non sua sponte eos bellum capessere, sed principum ad id furijs agi. Si res hoc pacto non procedat, dissidiorum semina iaciut

aluntque, fratre principis, aut aliquo è nobilibus in spem potiundi regni perducto. Si factiones internæ languerint, finitimas hostibus gentes excitant, committuntque, eruto vetusto quopiam titulo, quales nunquam regibus desunt, suas ad bellum opes polliciti, pecuniam affluenter suggerunt. Ciues parcissime, quos tam vnice habent charos, tantique sese mutuo faciunt, vt neminem sint è suis cum aduerso principe libenter commutaturi. At aurum argentumque, quoniam vnum hunc in vsum omne seruant, haud grauatim erogant, vt pote non minus commode victuri, etiam si vniuersum impenderent. Quin præter domesticas diuitias est illis foris quoque infinitus thesaurus, quo plurimæ gentes, vti ante dixi, in ipsorum ære sunt, ita milites vndique conductos ad bellum mittunt, præsertim ex Zapoletis. Hic populus quingentis passuum millibus ab Vtopia distat, orientem solem versus, horridus, agrestis, ferox, syluas montesque asperos, quibus sunt innutriti, præferunt. Dura gens, æstus,

frigoris, & laboris patiens, delitiarum expers omnium, neque agriculturæ studens, & cum ædificiorũ, tum vestitus indiligens, pecorum duntaxat curam habent. Magna ex parte venatu, & raptu viuunt. Ad solum bellum nati, cuius gerendi facultatem studiose quærunt, repertam cupide amplectuntur, & magno numero egressi, cuiuis requirenti milites vili semet offerunt. Hanc vnam vitæ artem nouerunt, qua mors quæritur, sub quibus merent, acriter pro his, & incorrupta fide dimicant. Verum in nullum certum diem sese obstringunt, sed ea lege in partes veniunt, vt posteriore die vel ab hostibus oblato maiore stipendio sint staturi, iidem perendie rursus inuitati plusculo, remigrant. Rarum oritur bellum, in quo non bona pars illorum in vtroque sint exercitu. itaque accidit quotidie, vt sanguinis necessitudine cõiuncti, familiarissime semet inuicẽ vtantur, paulo post in contrarias distracti copias, hostiliter concurrant, & infestis animis, obliti generis, immemores amicitiæ, mutuo

sese

sese confodiant, nulla alia causa in mutuam incitati perniciem, quàm quod à diuersis principibus exigua pecuniola conducti, cuius tam exactam habent rationem, vt ad diurnum stipendium vnius accessione assis facile ad commutandas partes impellantur. Ita celeriter imbiberunt auaritiam, quæ tamen nulli est eis vsui. Nam quæ sanguine quærũt protinus per luxum, & eum tamen miserum consumunt. Hic populus Vtopiensibus aduersus quosuis mortales militat, quod tanti ab his eorum conducatur opera, quanti nusquam alibi. Vtopienses siquidẽ, vt bonos quærunt, quibus vtantur, ita hos quoque homines pessimos, quibus abutantur. quos quum vsus postulat, magnis impulsos pollicitationibus, maximis obijciunt periculis, vnde plerunque magna pars nunquam ad exigenda promissa reuertitur: superstitibus, quæ sunt polliciti, bona fide, persoluunt, quo ad similes ausus incendantur. Neque enim pensi quicquam habent, quàm multos ex eis perdant, rati de genere humano maximam merituros

gratiam fe, si tota illa colluuie populi tam tetri, ac nefarij, orbem terrarum purgare possent. Secundum hos eorum copijs vtuntur, pro quibus arma capiunt, deinde auxiliaribus cæterorum amicorum turmis. Postremo suos ciues adiungũt, è quibus aliquem virtutis probatæ virum, totius exercitus summæ præficiunt. Huic duos ita substituunt, vti eo incolumi, ambo priuati sint, capto aut interempto, alter è duob' velut hæreditate succedat, eique ex euentu tertius, ne (vt sunt bellorũ sortes variæ) periclitante duce, totus perturbetur exercitus. E quaq; ciuitate delectus exercetur ex his, qui sponte nomen profitentur: neq; enim inuitus quispiam foras in militiam truditur; quod persuasum habeant, si quis sit natura timidior, nõ ipsum modo nihil facturum strenue, sed metum etiam comitibus incussurum. Cæterum si quod bellum ingruat in patriam, ignauos huiusmodi, modo valeant corpore, in naues mixtos melioribus collocant; Aut in mœnibus sparsim disponunt, vnde non sit refugiendi locus,

cus, ita suorum pudor hostis in manibus, atque adempta fugæ spes, timorem obruunt, & sæpe extrema necessitas in virtutem vertitur. Ac sicuti ad extremum bellum ex ipsis nemo protrahitur nolens, ita fœminas volentes in militiam comitari maritos, adeo non prohibent, vt exhortentur etiam, & laudibus incitent, profectas cum suo quanque viro, pariter in acie constituunt: tũ sui quenque liberi, affines, cognati circumsistunt, vt hi de proximo sint mutuo sibi subsidio, quos maxime ad ferendas inuicem suppetias natura stimulat. In maximo probro est coniunx absque coniuge redux, aut amisso parente reuersus filius. quo fit, vt si ad ipsorum manus ventum sit modo perstent hostes, longo, & lugubri prœlio ad internitionem vsque decernatur. Nempe vt omnibus curant modis ne ipsis dimicare necesse sit, modo bello possint vicaria conductitiorum manu defungi. Ita quum vitari non potest quin ipsi ineant pugnam, tam intrepide capessunt, quam quoad licuit prudenter detrectabant. nec ta

primo ferociunt impetu quam mora sensim, & duratione inualescunt, tam obfirmatis animis, vt interimi citius quam auerti queant. Quippe victus illa securitas, quæ cuique domi est, ademptaque de posteris anxia cogitandi cura (nam hæc solicitudo generosos vbique spiritus frãgit) sublimem, & vinci dedignantem facit. Ad hæc militaris disciplinæ peritia fiduciam præbet, postremo rectæ opiniones (quibus, & doctrina, & bonis Reipublicæ institutis imbuti à pueris sunt) virtutem addunt. qua neque tam vilem habent vitam, vt temere prodigant, neque tam improbè caram, vt quũ honestas ponendam suadeat, auare turpiterque retineant. Dum vbique pugna maxima feruet, lectissimi iuuenes coniurati deuotique, ducem sibi deposcunt aduersum, hunc aperte inuadunt, hunc ex insidijs adoriuntur, idem eminus, idem cominus petitur, longoque, ac perpetuo cuneo, summissis assidue in fatigatorum locum recentibus, oppugnatur. raroque accidit (ni sibi fuga prospiciat) vt non intereat,

Dux optimum impetendus, quo citius finiatur bellum

aut viuus in hostium potestatem veniat. Si ab ipsis victoria sit, haud quaquam cęde grassantur. fugatos enim comprehendunt, quam occidunt libentius. neque vnquam ita persequuntur fugientes, vt non vnam interim sub signis instructam aciem retineant, adeo ni d cæteris superati partibus, postrema acie sua victoriam adepti sint, elabi potius hostes vniuersos sinant, quàm insequi fugientes, perturbatis suorum ordinibus insuescant. memores sibimet haud semel vsu venisse, vt mole totius exercitus victa, profligataque, quum hostes victoria gestientes, hac atque illac abeuntes, persequerentur, pauci ipsorum in subsidijs collocati, ad occasiones intenti, dispersos, ac palantes illos, & præsumpta securitate negligentes derepente adorti, totius euentum prælij mutauerunt. extortaque è manibus tam certa, & indubitata victoria, victi victores inuicem vicerunt. Haud facile dictu est, astutiores in struendis insidijs, an cautiores ad vitandas sint, fugam parare credas, quum nihil minus in

animo habent; contra quum id cō-
silij capiunt; nihil minus cogita-
re putes. Nam si nimium sese sen-
tiunt, aut numero, aut loco premi,
tunc, aut noctu, agmine silente, ca-
stra mouent, aut aliquo stratagema-
te eludunt. aut interdiu ita sensim
sese referunt, tali seruato ordine,
vt non minus periculi sit cedentes
quàm instantes adoriri. Castra di-
ligentissime communiunt fossa pre-
alta, lataque; terra quæ egeritur
introrsum reiecta, nec in eam rem
opera mediastinorum vtuntur; ip-
sorum manibus militum res agitur.
totusque exercitus in opere est, exce-
ptis qui pro vallo in armis ad subi-
tos casus excubant. Itaque tam mul
tis adnitentibus magna multum-
que amplexa loci munimenta, omni
fide citius perficiunt. Armis vtun-
tur ad excipiendos ictus, firmis, nec
ad motum gestumve quemlibet in-
eptis, adeo, vt ne natando quidem
molesta sentiant. Nam armati na-
tare inter militaris disciplinæ ru-
dimenta consuescunt, tela sunt emi-
nus sagittæ, quas acerrime simul,
& certissime iaculantur, non pedi-

Forma armorū.

tes,

tes modò, sed exequis etiam: comminus vero non gladij, sed secures, vel acie letales, vel pondere, seu cæsim, seu punctim feriant. Machinas excogitant solertissime, factas accuratissime cælant, ne ante proditæ quam res postulet, ludibrio magis, quam vsui sint; in quibus fabricandis hoc inprimis respiciunt, vti vectu faciles, & habiles circumactu sint. Initas cum hostibus inducias, tam sancte obseruant, vt ne lacessiti quidem violent. Hostilem terram non depopulantur, neque segetes exurunt: imò ne hominum, equorumue pedibus conterantur, quantum fieri potest, prouident, rati in ipsorum vsus crescere. Inermem neminem lædunt, nisi idem speculator sit. Deditas vrbes tuentur, at nec expugnatas diripiunt: sed per quos deditio est impedita, eos enecant, cæteris defensoribus in seruitutem addictis. Imbellem turbam omnem relinquunt intactam. Si quos deditionem suasisse compererint, his è damnatorum bonis aliquam partem impartiunt, reliqua sectione auxiliares donant. Nam

De induciis.

ipsorum nemo quicquam de præda capit. Cæterum confecto bello nõ amicis impẽsas in quos insũpsere, sed victis imputãt, exigũtq; eo nomine partim pecuniã quã in similes bellorũ vsus reseruãt, partim prædia quæ sint ipsis apud eos pperua nõ exigui cẽsus. Huiusmodi reditus nũc apud multas gentes habent, qui varijs ex causis paulatim nati, supra septingẽta ducatorũ millia in singulos ãnos excreuere, in quos è suis ciuibus aliquos emittũt, quæstorũ nomine, qui magnifice viuãt, personãq; magna tũ illic præ se ferãt, at multũ tamẽ superest quod inferatur ærario, nisi malint eidẽ gẽti credere, quod sæpe tãtisper faciũt, quoad uti necesse sit, uixq; accidit unquã, ut totã reposcãt. Ex his prædijs partẽ assignãt illis, qui ipsorũ hortatu tale discrimẽ adeũt, quale ante mõstraui, si quis princeps armis aduersus eos sũptis, eorũ cõditionẽ paret inuadere, magnis illico uiribus extra suos fines occurrũt: nã neq; temere in suis terris bellum gerunt, neq; ulla necessitas tanta est, ut eos cogat aliena auxilia in insulam suam admittere.

Ac hodie victores maximã partẽ dependũt.

DE

DE RELIGIONIBVS *Vtopienſium.*

RELigiones ſunt non per inſulam modo, verum ſingulas etiam vrbes variæ, alijs Solem, Lunã alij s, alijs aliud errantium ſyderum Dei vice venerantibus. Sunt quibus homo quiſpiam, cuius olim, aut virtus, aut gloria enituit, non pro Deo tantum, ſed pro ſummo etiam Deo ſuſpicitur. At multo maxima pars, eademque longe prudentior, nihil horum, ſed vnum quoddam numẽ putant, incognitum, æternum, immenſum, inexplicabile, quod ſupra mentis humanę captum ſit, per mũdum hunc vniuerſum, virtute, non mole diffuſum, hunc parentem vocant, Origines, auctus, progreſſus, vices, fineſque rerum omnium huic acceptos vni referunt, nec diuinos honores alij præterea vlli applicant. Quin cęteris quoq; omnibus, quanquam diuerſa credentibus, hoc tamen cum iſtis cõuenit, quod eſſe quidem vnum cenſent ſummum, cui & vniuerſitatis opificium, &

prouidentia debeatur, eumq; communiter omnes patria lingua Mythram appellant, sed eo dissentiunt, quod idem alius apud alios habetur. Autumante quoque quicquid id sit, quod ipse summum ducit, eandem illam prorsus esse naturam, cuius vnius numini, ac maiestati rerum omnium summa, omnium cõsensu gentium tribuitur. Cæterum paulatim omnes ab ea superstitionum varietate desciscunt, atque in vnam illam coalescunt religionem, quæ reliquas ratione videtur antecellere. Neque dubium est, quin cæteræ iam pridem euanuissent nisi quicquid improsperum cuiquam intermutandæ religionis consilia, sors obiecisset, non id accidisse casu, sed cœlitus immissum interpretaretur timor tanquam numine, cuius relinquebatur cultus, impium contra se propositum vindicante. At posteaquam acceperunt à nobis CHRISTI nomen, doctrinam, mores, miracula, nec minus mirandam tot martyrum cõstantiam, quorum sponte fusus sanguis, tam numerosas gentes in suam sectam

longe

longe lateque traduxit, non credas: quàm pronis in eam affectibus etiā ipsi concesserint; siue hoc secretius, inspirante Deo; siue quod eadem ei visa est hæresi proxima, quę est apud ipsos potissima; quāquam hoc quoque fuisse nō paulum momenti crediderim, quod CHRISTO communem suorum victum audierant placuisse, & apud germanissimos Christianorum conuentus adhuc in vsu esse. Certe quoquo id momento accidit, haud pauci nostram in religionem coierunt, lymphaque sacra sunt abluti. Verum quoniam in nobis quatuor (totidem enim duntaxat supereramus, nam duo fatis cōcesserant) nemo, id quod doleo, sacerdos erat; cæteris initiati; ea tamen adhuc sacramenta desiderant, quæ apud nos non nisi sacerdotes conferunt, intelligunt tamen, optantque ita, vt nihil vehementius. quin hoc quoque sedulo iam inter se disputant, an sine Christiani Pontificis missu quisquam è suo numero delectus sacerdotij cōsequatur characterem. & electuri sanè videbantur: verum quum ego discederem, non-

Cœnobia

nondum elegerant. Quin hi quoque religioni Christianæ, qui non assentiunt, neminem tamen absterrent, nullum oppugnant imbutum. Nisi quod vnus è nostro cœtu me præsente coërcitus est. Is quum recens ablutus, nobis contra suadentibus, de CHRISTI cultu publice, maiore studio, quàm prudentia dissereret, vsqueadeo cepit incalescere, vt iam nostra non modo sacra cæteris anteferret, sed reliqua protinus vniuersa dannaret, profana ipsa, cultores impios, ac sacrilegos, æterno plectendos igni vociferaretur. Talia diu concionantem comprehendunt, ac reum non spretæ religionis, sed excitati in populo tumultus, agunt, peraguntque: damnatum exilio mulctant: siquidem hoc interim antiquissima instituta numerant, ne sua cuiquam religio fraudi sit. Vtopus enim iam inde ab initio, quum accepisset incolas ante suum aduentum de religionibus inter se assidue dimicasse, atque animaduertisset eam rem quod in commune dissidentes, singulæ pro patria secte pugnabant, occasionem

Laude reprahēdi sunt homines ad religionem.

præsti-

præstitisse sibi, vincendarum omnium, adeptus victoriam, in primis sanxit, vti quam cuique religionem libeat sequi liceat, vt vero alios quoque in suam traducat, hactenus niti possit, vti placide, ac modeste suam rationibus astruat, non vt acerbe cæteras destruat, si suadendo non persuadeat, neque vim vllam adhibeat, & conuicijs temperet, petulantius hac de re contendentem, exilio aut seruitute mulctant. Hæc Vtopus instituit non respectu pacis modo, quam assiduo certamine atque inexpiabili odio funditus vidit euerti, sed quod arbitratus est, vti sic decerneretur, ipsius etiam religionis interesse, de qua nihil est ausus temere definire, velut incertum habens, an varium, ac multiplicem expetens cultum Deus, aliud inspiret alij. Certe vi, ac minis exigere, vt quod tu verum credis idem omnibus videatur, hoc vero, & insolens, & ineptum censuit, tum si maxime vna vera sit, cæteræ omnes vanæ, facile tamen prævidit (modo cum ratione, ac modestia res agatur) futurum denique, vt ipsa per se

veri vis emergat aliquando atque emineat, Sin armis, & tumultu certetur, vt sint pessimi quiq; maxime peruicaces, optimam, ac sanctissimam religionem ob vanissimas inter se superstitiones, vt segetes inter spinas, ac frutices obrutum iri. Itaque hanc totam rem in medio posuit, & quid credendum putaret, liberum cuique reliquit. Nisi quod sancte, ac seuere vetuit, ne quis vsque adeo ab humanæ naturæ dignitate degeneret, vt animas quoque interire cum corpore, aut mundum temere ferri, sublata prouidētia putet. atque ideo post hanc vitam supplicia vitijs decreta, virtuti præmia constituta credunt. contra sentientem, ne in hominum quidem ducunt numero, vt qui sublimem animæ suæ naturam ad pecuini corpusculi vilitatem deiecerit, tantum abest, vt inter ciues ponant, quorum instituta moresq; (si per metum liceat) omnes floccifacturus sit. Cui enim dubium esse potest, quin is publicas patriæ leges, aut arte clàm eludere, aut vi nitatur infringere, dum suæ priuatim cupiditati seruiat, cui

at; cui nullus vltra legus metus, nihil vltra corpus spei superest amplius. Quamobrem sic animato nullus communicatur honos, nullus magistratus committitur, nulli publico muneri præficitur. Ita passim velut inertis, ac iacentis naturæ despicitur. Cæterum nullo afficiunt supplicio, quod persuasum habent, nulli hoc in manu esse, vt quicquid libet, sentiat: sed nec minis adigunt vllis, animum vt dissimulet suum, nec fucos admittunt, & mendacia, quæ velut proxima fraudi, mirum quàm habent inuisa. Verum ne pro sua disputet sententia, prohibent: atq; id duntaxat apud vulgus. Nam alioquin apud sacerdotes grauesque viros seorsum, non sinunt modo, sed hortantur quoque; confisi fore, vt ea tandem vesania rationi cedat. Sunt & alij, nec hi sane pauci, nempe improhibiti, veluti neque ratione penitus pro se carentes, neque mali, qui vitio longe diuerso, brutorum quoque æternas esse animas opinantur. A nostris tamen neque dignitate comparandas, neque ad æquam natas felicitatem. homi- Mira opinio de animab' brutorū.

num.

num enim cuncti fere tam immensam fore beatitudinem, pro certo atq; explorato habent, vt morbum lamententur omnium, mortem vero nullius, nisi quem vident anxie è vita inuitumque diuelli. Nempe hoc pro pessimo habent augurio, tanquam anima exspes, ac male conscia, occulto quopiam imminentis pœnæ præsagio, reformidet exitum. Ad hoc haudquaquam gratũ Deo eius putant aduentum fore, qui quũ sit accersitus, non accurrit libens, sed inuitus, ac detrectans pertrahitur. Hoc igitur mortis genus, qui intuentur horrent, itaque defunctos mœsti, ac silentes efferunt, precatique propitium manibus Deum, vti eorum clementer infirmitatibus ignoscat, terra cadauer obruunt. Contra, quicunq; alacriter, ac pleni bona spe decesserint, hos nemo luget, sed cantu prosequuti funus, animas Deo, magno commendantes affectu, corpora tandem reuerenter magis quam dolenter concremant, columnamque loco insculptis defuncti titulis erigunt. domum reuersi, mores actaque eius

recen-

recenſent, nec vlla vitæ pars, aut ſæpius, aut libentius, quam lætus tractatur interitus. Hanc probitatis memoriã, & viuis efficaciſſima rentur incitamẽta virtutum, & gratiſſimum defunctis cultũ putant, quos intereſſe quoque de ſe ſermonibus opinantur, quanquam (vt eſt hebes mortalium acies) inuiſibiles. Nam neq; felicium ſorti conueniat, libertate carere migrãdi quo velint, & ingratorum fuerit prorſus abieciſſe deſiderium amicos inuiſendi ſuos, quibus eos dum viuerent, mutuus amor caritaſq; deuinxerat, quanquã bonis viris, vt cætera bona, auctam poſt fata potius, quã imminutã coniectant. Mortuos ego verſari inter viuentes credunt, dictorũ factorumq; ſpectatores, eoq; res agendas fidentius aggrediũtur, talibus velut freti præſidibus, & ab inhoneſto ſecreto deterret eos, credita maiorum præſentia. Auguria, cæteraſq; ſuperſtitionis vanę diuinationes, quarum apud alias gentes magna eſt obſeruatio, negligunt prorſus atque irrident. Miracula vero, quæ nullo naturæ proueniunt adminiculo,

culo, velut præsentis opera, testesq; numinis venerantur. qualia, & ibi frequenter extare ferunt, & magnis interdum, ac dubijs in rebus publica supplicatione, certa cum fiducia procurant, impetrantque. Gratum Deo cultum putant naturæ cõtemplationem, laudemq; ab ea. sunt tamen, hique haud sanè pauci, qui religione ducti, literas negligunt, nulli rerum cognitioni student, neque ocio prorsus vlli vacant, negocijs tantum, bonisque in cæteris officijs statuunt, futuram post fata felicitatem promereri. Itaque alij ægrotis inseruiunt, alij vias reficiunt, purgant fossas, pontes reparant, cespites, arenam, lapides effodiunt, arbores demoliuntur, ac dissecant, bigisque ligna, fruges, item alia in vrbes important, nec in publicum modo, sed priuatim quoque ministros, ac plus quam seruos agunt. Nam quicquid vsquam operis est asperum, difficile, sordidum, à quo plerosque labor, fastidium, desperatio deterreat, hoc illi sibi totum libentes hilaresque desumunt, cæteris ocium procurant, ipsi perpetuo

Vita actiua.

in

in opere, ac labore versantur, nec imputant tamen, nec aliorum sugillant vitam, nec suam efferunt. Hi quo magis sese seruos exhibent, eo maiore apud omnes in honore sunt. Eorum tamen hęreses duæ sunt, Altera cœlibum, qui non Venere modo in totum abstinent, sed carnium esu quoq; , quidam animalium etiã omnium, reiectisq; penitus tanquã noxijs vitæ præsentis voluptatibus, futuræ duntaxat, per vigilias, ac sudores inhiant, eius propediem obtinendæ spe alacres interim vegetique. Altera laboris haud minus appetens, coniugium præfert, vt cuius nec aspernantur solatium, & opus, naturæ debere se, & patriæ liberos putant. Nullam voluptatem refugiunt, quæ nihil eos ab labore demoretur. Carnes quadrupedum, vel eo nomine diligunt, quod tali cibo se validiores ad opus quodque censeant. Hos Vtopiani prudentiores, at illos sanctiores reputant. Quos quod cœlibatum anteferunt matrimonio, asperamque vitam placidæ anteponunt, si rationibus niterentur irriderent, nunc vero

quum

quum se fateantur religione duci: suspiciunt, ac reuerentur. Nihil enim solicitius obseruant, quàm ne temere quicquam ulla de religione pronuncient. Huiusmodi ergo sunt, quos illi peculiari nomine, sua lingua Buthrescas vocant, quod verbum latine religiosos licet interpretari. Sacerdotes habent eximiæ sanctitate, eoq; admodum paucos. neque enim plus quàm tredecim in singulis habent urbibus pari templorum numero, nisi quum itur ad bellum: tunc enim septem ex illis cũ exercitu profectis, totidem sufficiũtur interim, sed illi reuersi, suum quisque locum recuperat, qui supersunt hi quoad decedentibus illis ordine succedãt, comites interea sunt Pontificis. Nam vnus reliquis præficitur. Eliguntur à populo, idque cæterorum ritu magistratuum, occultis, ad studia vitanda, suffragijs, electi à suo collegio consecrantur. Hi rebus diuinis præsunt, religiones curant, ac morum veluti censores sunt, magnoque pudori ducitur ab his quenquam tanquam vitę parum probatæ accersi, compellariue.

Cæte-

Cæterum vt hortari atq; admonere illorum eſt, ita coërcere atque in facinoroſos animaduertere principis atq; aliorũ eſt magiſtratuũ, niſi quod ſacris interdicũt, quos improbe malos comperiunt. nec vllũ fere ſuppliciũ eſt quod horreant magis. Nã, & sũma percelluntur infamia, & occulto religionis metu lacerant, ne corporibꝰ quidẽ diu futuris in tuto. quippe ni properam pœnitentiã ſacerdotibus approbent, comprehẽſi impietatis pęnam Senatui perſoluũt, pueritia iuuentuſq; ab illis eruditur, nec prior literarum cura, quã morum ac virtutis habetur, namq; ſummã adhibẽt induſtriã, vt bonas protinus opiniones, & cõſeruandæ ipſorũ reipublicæ vtiles, teneris adhuc, & ſequacibus puerorũ animis inſtillent, quæ vbi pueris penitus inſederint, viros per totam vitã comitantur, magnãq; ad tuendũ publicę rei ſtatum (qui non niſi vitijs dilabitur, quæ ex peruerſis naſcuntur opinionibus) afferunt vtilitatẽ. Sacerdotibus (ni fœminæ ſint. nã neq; ille ſexus excluditur, ſed rarius, & nõ niſi vidua natuq; grandis eligit) vxores Fœminę ſacerdotes.

K

res sunt populariũ selectissimę. Neq; enim vlli apud Vtopienses magistra tui maior habet honos vsqueadeo, vt si quid etiam flagitij admiserint, nulli publico iudicio subsint. deo tã tum, ac sibi relinquũtur. Neq; enim fas putãt illũ, quãtumuis scelestum, mortali manu cõtingere, qui deo tã singulari modo velut anathema dedicatus est. Qui mos illis facilior est obseruatu, quod sacerdotes, & tam pauci, & tãta cũ cura deligũtur. Nã neq; temere accidit, vt qui ex bonis optimus ad tantã dignitatẽ, solius respectu virtutis euehitur in corruptelã, & vitiũ degeneret, & si iã maxime contingeret, vt est mortalium natura mutabilis, tamen qua sunt paucitate, nec vlla præter honorẽ potestate præditi, ad publicã certe perniciẽ nihil magni ab his momẽti pertimescẽdũ sit. Quos ideo tam raros atque infrequentes habẽt, ne dignitas ordinis, quẽ nũc tanta veneratione prosequũtur, cõmunicato cũ multis honore vilesceret, præsertim quum difficile putẽt frequentes inuenire tã bonos, vt ei sint dignitati pares, ad quã gerendã nõ sufficit

Excõmunicatio.

me-

mediocribus esse virtutibus. Nec eorũ æstimatio apud suos magis, q̃ apud exteras etiã gentes habetur, ꝗ inde facile patet, vnde etiã natũ puto. Nẽpe decernentib. prælio copijs, seorsũ illi non admodũ procul cõsidunt in genibus, sacras induti vestes, tẽsis ad cœlum palmis, primum omniũ pacẽ, proxime, suis victoriã, sed neutri cruentã parti cõprecãtur. Vincentibus suis decurrunt in aciẽ, sæuientesq; in profligatos inhibent, vidisse tantũ atq; appellasse præsentes ad vitã satis, diffluentiũ cõtact⁹ vestium reliquas quoq; fortunas ab omni bellorum iniuria defendit. Qua ex re apud omnes vndique gẽtes, tanta illis veneratio, tantũ veræ maiestatis accessit, vt sępe ab hostib. non minus salutis ad ciues reportarint, quàm ab ipsis ad hostes attulissent. Siquidẽ aliquãdo cõstat, inclinata suorum acie, desperatis rebus, quũ ipsi in fugã verterentur, hostes in cędem, ac prędam ruerent, interuentu sacerdotum interpellatã stragem, ac diremptis inuicẽ copijs, pacem æquis conditionibus esse compositam atque constitutam. Neque

enim vnquam fuit vlla gens tam fera, crudelis, ac barbara, apud quos ipsorum corpus non sacrosanctum atq; inuiolabile sit habitum. Festos celebrant initialem atq; vltimũ cuiusq; mensis diem, & anni item, quẽ in menses partiuntur, circuitu lunæ finitos, vt solis ambitus annum circinat. Primos quosq; dies Cynemernos, postremos ipsorũ lingua Trapemernos appellant, quæ vocabula perinde sonant, ac si primifesti, & finifesti vocentur. Delubra visuntur egregia, vtpote non operosa modo, sed quod erat in tanta ipsorum paucitate necessarium, immensi etiam populi capacia. Sunt tamen omnia subobscura, nec id ædificandi inscitia factum, sed consilio sacerdotum ferũt, quod immodicam lucem cogitationes dispergere, parciore, ac velut dubia colligi animos, & intendi religionem putant, quę quoniam non est ibi apud omnes eadẽ, & vniuersæ tamen eius formę, quanquam variæ, ac multiplices, in diuinæ naturæ cultum velut in vnum finẽ diuersa via commigrant. idcirco nihil in templis visitur auditurve, quod

Festorũ dierum apud Vtopienses obseruatio.

Templa cuiusmodi.

non quadrare ad cũctas in cõmune videatur. Si quod propriũ ſit cuiuſquam ſectæ ſacrum, id intra domeſticos quiſq; parietes curat. Publica tali peragunt ordine, qui nulli prorſus ex priuatis deroget. Itaq; nulla deorum effigies in templo conſpicitur, quo liberum cuiq; ſit, qua forma Deum velit è ſumma religione concipere, nullum peculiare Dei nomẽ inuocãt, ſed Mythræ duntaxat, quo vocabulo cuncti in vnã diuinæ maieſtatis naturam, quæcunq; ſit illa, conſpirant, nullæ concipiuntur preces, quas non pronũciare quiuis inoffenſa ſua ſecta poſſit. Ad templum ergo in finifeſtis diebus veſpere conueniunt, adhuc ieiuni, acturi Deo de anno menſeve, cuius id feſtũ poſtremus dies eſt, proſpere acto, gratias, poſtero die, nam is primifeſtus eſt, mane ad templa confluitur, vt inſequentis anni menſisve, quem ab illo auſpicaturi feſto ſint, fauſtũ feliceemq; ſucceſſum comprecentur. At in fini, feſtis antea quàm templũ petunt, vxores domi ad virorum pedes, liberi ad parentum prouoluti, peccaſſe fatentur ſeſe, aut admiſſo

aliquo, aut officio indiligẽter obito, veniamq; errati precantur. ita si qua se nubecula domesticę simultatis offuderat, tali satisfactione discutitur, vti animo puro, ac sereno sacrificijs intersint. nam interesse turbido, religio est. eoque odij, iræve in quenquam sibi conscij, nisi reconciliati ac defecatis affectibus ad sacrificia nõ ingerunt sese, vindictæ sceleris, magnæq; metu. Eò quum veniunt, viri in dextram delubri partem, fœminæ seorsum in sinistrã cõmeant. tũ ita se collocant, vt cuiusq; domus masculi ante patremfamilias considerant, feminarum materfamilias agmen claudat. Ita prospicitur, vti omnes omnium gestus foris ab his obseruentur, quorum autoritate domi, ac disciplina regũtur, quin hoc quoque sedulo cauent, vti iunior ibi passim cum seniore copuletur, ne pueri pueris crediti, id tẽporis puerilibus transigant ineptijs, in quo deberẽt maxime religiosum erga superos metũ, maximũ, ac propè vnicum virtutibus incitamentũ concipere. Nullum animal in sacrificijs mactant, nec sanguine rentur, ac cæ-

At apud nos qui sunt inquinatissimi, aris proximi esse contendunt.

ac cædibus diuinã gaudere clementiam, qui vitam animantibus ideo est elargitus, vt viuerẽt, Thus incendunt, & alia item odoramenta, ad hæc cereos numerosos præferunt, non quod hæc nesciant nihil ad diuinam conferre naturam, quippe vt nec ipsas hominum preces, sed & innoxium colendi genus placet, & his odoribus luminibusque, ac cæteris etiam ceremonijs, nescio quomodo sese sentiunt homines erigi, atque in dei cultum animo alacriore consurgere. Candidis in templo vestibus amicitur populus, sacerdos versicolores induitur, & opere, & forma mirabiles, materia non perinde pretiosa. neque enim auro intextę, aut raris coagmentatę lapidibus, sed diuersis auium plumis tam scite, tantoq; artificio laboratæ sunt, vt operis precium nullius æstimatio materiæ fuerit æquatura. Ad hoc in illis volucrum pennis plumisque, & certis earum ordinibus, quibus in sacerdotis veste discriminantur arcana quędam dicunt contineri mysteria, quorum interpretatione cognita (quæ per sacrificos

diligenter traditur) diuinorum in se beneficiorum, suæq; vicissim pietatis in Deum, ac mutui quoque inter se officij admoneantur. Quum primum Sacerdos ita ornatus ex adyto sese offert, cuncti protinus in terram venerabundi procumbunt, tam alto ab omni parte silentio, vt ipsa rei facies terrorem quendam velut præsentis cuiuspiam numinis incutiat. Tellure paulum morati dato ab Sacerdote signo, erigunt sese. tum laudes Deo canũt, quas musicis instrumẽtis interstringunt, alijs magna ex parte formis, quam quæ nostro visuntur orbe. Ex illis pleraque, sicuti quæ nobis in vsu sunt, multum suauitate vincunt, ita quædam nostris ne conferenda quidem sint. Verum vna in re haud dubie longo nos interuallo præcellunt, quod omnis eorum musica, siue quę personatur organis siue quam voce modulantur humana, ita naturales affectus imitatur, & exprimit, ita sonus accommodatur ad rem, seu deprecantis oratio sit, seu læta, placabilis, turbida, lugubris, irata, ita rei sensum quendam melodiæ forma

Musica Vtopiẽsum.

repræ-

repræsentat, vt animos auditorum mirum in modum afficiat, penetret, incendat. solemnes ad vltimũ conceptis verbis preces, Sacerdos pariter populusque percensent, ita compositas, vt quæ simul cuncti recitant, priuatim quisque ad semet referat. In his Deum, & creationis, & gubernationis, & cęterorum prętere a bonorum omnium, quilibet recognoscit autorem, tot ob recepta beneficia gratias agit. nominatim vero quod Deo propitio in eam rempublicam inciderit, quæ sit felicissima, eam religionem sortitus sit, quam speret esse verissimã. Qua in re si quid erret, aut si quid alterutra melius, & quod Deus magis approbet, orare se eius bonitas efficiat, hoc vt ipse cognoscat. paratũ enim sequi se quaqua versus ab eo ducatur, sin & hæc Reip forma sit optima, & sua religio rectissima, tũ vti, & ipsi constantiam tribuat, & cæteros mortales omneis ad eadem instituta viuendi in eandem de Deo opinionem perducat, nisi inscrutabilem eius voluntatem etiam sit, quod in hac religionũ varietate delectet.

Deniq; precatur, vt facile defunctũ exitu ad se recipiat, quã cito serove præfinire quidem non audere se. Quanquam quod inoffensa eius maiestate fiat, multo magis ipsi futurũ cordi sit, difficillima morte obita, ad Deum peruadere, quã ab eo diutius prosperimo vitę cursu destineri. Hac prece dicta, rursus in terram proni, pauloque post erecti, discedũt pransum, & quod superest diei, ludis, & exercitio militaris disciplinæ percurrunt. Descripsi vobis quam potui verissime eius formam Reip. quam ego certe non optimam tantum, sed solam etiam censeo, quæ sibi suo iure possit Reip. vendicare vocabulum. Siquidem alibi, de publico loquentes vbique commodo, priuatum curant. Hic vbi nihil priuati est, serio publicum negocium agunt, certe vtrobiq; merito. Nam alibi; quotus quisque est qui nesciat nisi quid seorsũ prospiciat sibi, quan tumuis florente Rep. semet tamen fame periturum, eoq; necessitas vrget, vt sui potius quam populi, id est, aliorum habendam sibi rationem censeat. Contra hic, vbi omnia om-

nium

nium sunt, nemo dubitat (curetur modo, vt plena sint horrea publica) nihil quicquam priuati cuiquã defuturum. Neque enim maligna rerum distributio est, neq; inops, neq; mendicus ibi quisquam, & quum nemo quicquam habeat, omnes tamen diuites sunt. Nam quid ditius esse potest, quam adempta prorsus omni solicitudine, læto ac tranquillo animo viuere? non de suo victu trepidum, non vxoris querula flagitatione vexatum, non paupertatem filio metuentem, non de filiæ dote anxium, sed de suo, suorumque omnium, vxoris, filiorum, nepotum, pronepotum, abnepotum, & quam lõgam posterorũ seriem suorum, generosi presumunt victu esse, ac felicitate securum. Quid quod nihilo minus his prospicitur, qui nunc impotes olim laborauerunt, quam his qui nunc laborant. Hic aliquis velim cum hac æquitate audeat aliarum iustitiam gentium comparare, apud quas dispeream, si vllũ prorsus comperio iustitiæ æquitatisque vestigium. Nam quæ hæc iustitia est, vt nobilis quispiam, aut aurifex,

aut fęnerator, aut deniq; alius quisquam eorum, qui aut omnino nihil agunt, aut id quod agunt, eius generis est, vt non sit Reipublicæ magnopere necessarium, lautam, ac splendidam vitam, vel ex ocio, vel superuacuo negocio consequatur, quum interim mediastinus, auriga, faber, agricola, tanto tamque assiduo labore, quem vix iumenta sustineant, tam necessario, vt sine eo ne vnum quidem annum possit vlla durare Respub. victum tamen adeo malignum parant, vitam adeo miseram ducunt, vt longe potior videri possit conditio iumentorũ, quibus nec tam perpetuus labor, nec victus multo deterior est, & ipsis etiam suauior, nec vllus interim de futuro timor. At hos, & labor sterilis atq; infructuosus, in pręsenti stimulat, & inopis recordatio senectutis occidit, quippe quib. parcior est diurna merces, quam vt eidem possit diei sufficere tãtũ abest vt excrescat, & supersit aliquid, quod quotidie queat in senectutis vsum reponi. An non hęc iniqua est, & ingrata respublica, quæ generosis, vt

vocant,

vocant, & aurificibus, & id genus reliquis, aut ociosis, aut tãtum adulatoribus, & inanium voluptatũ artificibus, tãta munera prodigit, agricolis cõtra carbonarijs, mediastinis, aurigis, & fabris, sine quibus nulla omnino Resp. esset, nihil benigne prospicit? Sed eorũ florentis ætatis abusa laboribus, annis tandem, ac morbo graues, omniũ rerũ indigos, tot vigiliarum immemor, tot, ac tãtorum oblita beneficiorum, miserrima morte repensat ingratissima. Quid quod ex diurno pauperum demenso, diuites quotidie aliquid, non modo priuata fraude, sed publicis etiã legibus abradũt, ita quod ante, videbatur iniustum, optime de Rep. meritis pessimam referre gratiã, hoc isti deprauatum etiam fecerũt, tum prouulgata lege iustitiam. Itaq; omnes has, quæ hodie vsquam florent Respub. animo intuenti, ac versanti mihi, nihil, sic me amet Deus, occurrit aliud quam quædam conspiratio diuitum, de suis commodis Reip. nomine tituloq; tractantium. comminiscunturq;, & excogitant omnes modos atque artes, quibus, quæ Hæc annota lector.

malis

malis artibus ipsi congesserunt, ea primum vt absque perdendi metu retineant, post hoc vt pauperum omnium opera, ac laboribus quam minimo sibi redimant, eisque abutantur. Hæc machinamenta vbi semel diuites publico nomine, hoc est etiam pauperum, decreuerunt obseruari, iam leges fiunt. At homines deterrimi, cum inexplebili cupiditate, quę fuerāt omnibus suffectura, ea omnia inter se partiuerint, quam longe tamen ab Vtopiensium Reip. felicitate absunt? è qua cum, ipso vsu sublata penitus omni auiditate pecuniæ, quāta moles molestiarum recisa, quanta scelerum seges radicitus euulsa est? Quis enim nescit fraudes, furta, rapinas, rixas, tumultus, iurgia, seditiones, cædes, proditiones, veneficia, quotidianis vindicata potius, quā refrenata supplicijs, interempta pecunia commori, ad hęc metum, solicitudinem, curas, labores, vigilias, eodem momento quo pecunia perituras. quin paupertas ipsa quæ sola pecunijs visa est indigere, pecunia prorsus vndiq; sublata, protinus etiam ipsa decresceret.

ret. Id quo fiat illustrius, reuolue in animo tecum annum aliquem sterilem atq; infœcundum, in quo multa hominum millia fames abstulerit, contendo plane in fine illius penuriç, excussis diuitum horreis, tantum frugum potuisse reperiri, quantum si fuisset inter eos distributum, quos macies ac tabes absumpsit, illã cœli soliq; parcitatem nemo omnino sensisset. tam facile victus parari posset, nisi beata illa pecunia, quæ præclare scilicet inuenta est, vt aditus ad victum per eam patesceret, sola nobis ad victum viam intercluderet. Sentiunt ista, non dubito, etiã diuites, nec ignorant quanto potior esset illa conditio nulla re necessaria carere, quam multis abundare superfluis, tam numerosis eripi malis, quam magnis obsideri diuitijs. Neque mihi quidem dubitare subit, quin vel sui cuiusque commodi ratio, vel CHRISTI seruatoris autoritas (qui neq; pro tanta sapientia potuit ignorare quid optimũ esset, neq; qua erat bonitate id consulere, quod non optimum sciret) totum orbem Mire dictum.

orbem facile in huius Reip. leges iamdudum traxiſſet, niſi vna tantū bellua, omnium princeps parenſque peſtium ſuperbia, reluctaretur, hæc non ſuis commodis proſperitatem, ſed ex alienis metitur incommodis. Hæc ne dea quidem fieri vellet, nullis relictis miſeris, quibus imperare atque inſultare poſſit. Quorum miſerijs præfulgeat ipſius comparata felicitas, quorum ſuis explicatis opibus, angat atq; incendat inopiam. Hæc auerni ſerpens mortalium pererrans pectora, ne meliorem vitæ capeſſant viam, velut remora retrahit, ac remoratur. quæ quoniam preſſius hominibus infixa eſt, quam vt facile poſſit euelli. Hanc Reip. formam, quam omnibus libenter optarim, Vtopienſibus ſaltem contigiſſe gaudeo, qui ea vitæ ſunt inſtituta ſequuti, quibus Reip. fundamenta fecerunt, non modo feliciſſime, verum etiam quantum humana præſagiri coniectura contigit, æternum duratura Extirpatis enim domi cum cęteris vitijs ambitionis, & factionum radicibus, nihil impēdet periculi, ne domeſtico diſſidio la-

laboretur, quæ vna multarum vrbium egregie munitas opes pessundedit. At salua domi concordia, & salubribus institutis, non omnium finitimorum inuidia principũ (quę sæpius id iam olim semper reuerberata tentauit) concutere illud imperium, aut commouere queat. Hęc vbi Raphaël recensuit, quanquam haud pauca mihi succurrebant, quę in eius populi moribus legibusq; per quam absurde videbantur instituta, non solum de belli gerendi ratione, & rebus diuinis, ac religione, alijsq; insuper eorum institutis, sed in eo quoque ipso maxime quod maximũ totius institutionis fundamentum est vita scilicet, victuq; communi, sine vllo pecuniæ commercio, qua vna re funditus euertitur omnis nobilitas, magnificentia, splẽdor, maiestas, vera, vt publica est opinio, decora atque ornamenta Reip. tamẽ quoniã defessum narrãdo sciebam, neque mihi satis exploratum erat, posset ne ferre, vt contra suam sententiam sentiretur, præsertim recordabar eo nomine quosdam ab illo reprehensos, quasi vererentur,

ne

ne non ſatis putarentur ſapere, niſi
aliquid inuenirent, in quo vellicare
aliorum inuenta poſſent, idcirco, &
illorum iuſtitutione, & ipſius oratio
ne laudata, manu apprehendens,
intro cœnatum duco, præfatus ta-
men aliud nobis tempus, iiſdem de
rebus altius cogitandi, atque vbe-
rius cum eo conferendi fore. quod
vtinam aliquando contingeret. In-
terea quemadmodum haud poſſum
omnibus aſſentiri quæ dicta ſunt,
alioqui ab homine citra controuer-
ſiam eruditiſſimo, ſimul, & rerum
humanarum peritiſſimo, ita facile
confiteor permulta eſſe in Vtopien-
ſiũ republica, quæ in noſtris ci-
uitatibus optarim ve-
rius, quam ſpe-
rarim.

✠

SECVNDI LIBRI FINIS.